

KÖZNEVELÉS

ÉRTÉKTEREMTŐ OKTATÁSI TÁJÉKOZTATÓ HAVILAP

71. ÉVFOLYAM / 3. SZÁM | 2015. MÁRCIUS

TANKÖNYV-
ELLÁTÁS

TÖRTÉNELMI
GONDOLKODÁS
ÉS EMLÉKEZET

TÖRTÉNELMI KÁNON
HAGYOMÁNYÁPOLÁS
MÚZEUMOK

TÖRTÉNELEM A SZÍNHÁZBAN
ÉS A ZENÉBEN

BALTAVÁRI TAMÁS

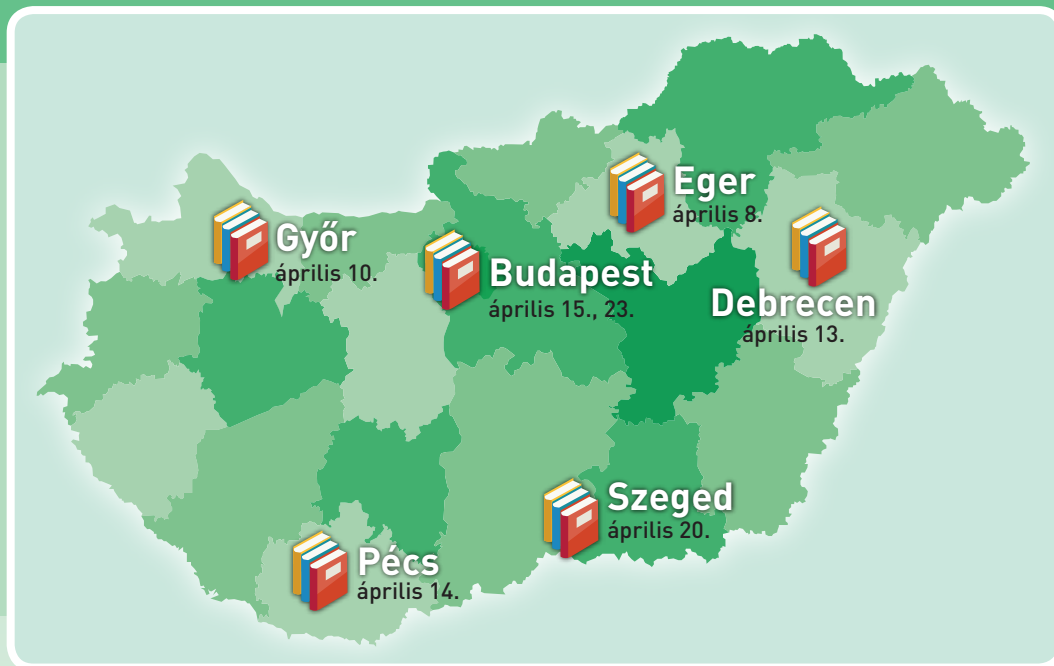
ÉRZELEM ÉS ANIMÁCIÓ

OFI
OKTATÁSKUTATÓ
ÉS FEJLESZTŐ
INTÉZET

Tankönyvválasztást segítő regionális tankönyvbemutatók

2015. április 8–23.

Az Oktatókutató és Fejlesztő Intézet (OFI) tankönyvválasztást segítő regionális tankönyvbemutatókat szervez 2015. április 8–23. között az ország hat nagyvárosában azzal a céllal, hogy tájékoztassa a pedagógusokat a megújult állami tankönyvkiadásról és megkönnyítse a tankönyvválasztást.

Egerben, Győrött, Debrecenben, Pécsen, Budapesten és Szegeden tankönyvbemutató napokat rendez az OFI összesen hét alkalommal. A regionális rendezvények során a pedagógusok első kézből ismerhetik meg a tankönyvfejlesztés új irányát és részletes tájékoztatást kapnak a tankönyvrendeléssel kapcsolatban. Az egynapos konferenciák keretében az alsó és felső tagozatos, valamint a középiskolai társadalomtudományi és természettudományi tantárgyakhoz kapcsolódó tankönyveket mutatják be a tankönyvek szerzői, szerkesztői és tananyagfejlesztői. A szekciókban továbbá megismerkedhetnek az idegen nyelvi és a nemzetiségi tankönyvekkel is a pedagógusok.

A tankönyvrendelés időszaka alatt a regionális napokat délutánonként rendezik. Akik bővebb tájékoztatást szeretnének kapni az OFI által kínált tankönyvekről és taneszközökről, a helyszínen informálódhatnak.

A regisztráció linkje: www.ofi.hu/tankonyvvalasztast-segito-regionalis-tankonyvbemutatok

A részvétel ingyenes, de regisztrációhoz kötött.

A rendezvénysorozat a

TÁMOP 3.1.5 Pedagógusképzés támogatása projekt

keretében valósul meg.

SZÉCHENYI 2020

OFI
OKTATÁSKUTATÓ
ÉS FEJLESZTŐ
INTÉZET

Oktatókutató és Fejlesztő Intézet
TÁMOP-3.1.5/12-2012-0001
Pedagógusképzés támogatása

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Emlékezem, tehát vagyok

Indri Dániel szerkesztő | Fotó: Szidor N. Gábor

Hányszor mondjuk: „Ez már történelem, nem érdemes a múlton rágódni, inkább a jövővel kell foglalkozni.” De hiszen a történelem maga az élet! Sokan teszik fel a kérdést, vajon kiüresedtek-e nemzeti ünnepeink. Tudjuk-e, értjük-e pontosan, miért kell levonulni az iskola udvarára március 15-én, pálcikára fabrikált kokárdákkal? Aztán felnöve is megemlékezünk-e 50 vagy 150 évvel ezelőtti eseményekről, hősokról, vagy a munkaszüneti nap csupán egy tökéletes alkalom arra, hogy lefoglaljuk a legjobb helyeket egy-egy vidéki wellness szállodában?

Máig élénken él bennem, ahogy minden évben október 6-án, az aradi vértanúkra emlékezve lassú, monoton hangon, gyászos zene kíséretében felolvasták a hősi halált halt mártírok nevét az iskolarádióban. Ez az akkor apróságnak tűnő „háttérzaj” óhatatlanul beleégette az emlékezetembe azt a bizonyos tizenhárom nevet; kiváló osztályfőnököm, Marika néni pedig már alsóban megszerettette velem a magyar történelmet.

A tavalyi évben számos szomorú évfordulónk volt: 100 éve tört ki az első világháború, vagy ahogy akkoriban hívták, a Nagy Háború. Ez a globális konfliktus már előrevetítette az évszázad során kialakuló zendüléseket. 70 éve kezdődött meg a magyarországi zsidóság deportálása, amely sötét foltja mind a magyar, mind az egyetemes történelemnek. De örömteli eseményről is megemlékeztünk az elmúlt évben, ugyanis negyed évszázada omlott le az Európát is kettéosztó berlini fal, és fejeződött be hazánkban a demokratikus átmenet. A történelmi események mind a mai napig hatnak, meghatározzák identitásunkat, ezért foglalkoznunk kell velük.

Jelen lapszámunkban bemutatunk egy olyan sikeres kezdeményezést, mely a modern kor eszközeit felhasználva igyekszik a diákok érdeklődését felkelteni a történelem iránt. Címlapinterjúnkból kiderül többek között, hogyan ötvözték az animációs filmek és a nándorfehérvári csata világát. Az oktatásirányítás részéről első kézből értesülhetnek a legfrissebb hírekről a tankönyvellátással és -rendeléssel kapcsolatban, valamint tankönyvszerzők mesélnek mostani munkájukról. Abban a kérdésben pedig, hogy milyen „köntösbe” bújtatva lehet színpadra állítani történelmi darabokat, a Nemzeti Színház igazgatója segít eligazodni, hiszen meglepően sok, ma is aktuális és minket foglalkoztató kérdést rejtenek ezen darabok.

A történelmet természetesen nem lehet a szó szoros értelmében véve határok közé szorítani, hiszen a magyar kulturális nemzet, vagyis összeköt minket közös múltunk, anyanyelvünk, hagyományaink. Éppen ezért Kárpát-medencében élő magyar fiatalokat kérdeztünk arról, számukra mit jelent a magyarság, ők miként élik azt meg a mindennapokban. Lebilincselő írásokat kaptunk, melyekből szemezgetve könnyen megérthetjük, miként magasztosul fel egy-egy szavalóverseny jelentősége a határon túl. Remélem, e havi lapszámunkban sikerül jól körüljárni a történelmi emlékezet témakörét.

BEKÖSZÖNTŐ

- 1 Indri Dániel: Beköszöntő

AKTUÁLIS

TANKÖNYVELLÁTÁS

- 3 EMMI – Hegedüs István miniszteri biztos
6 OFI – Kaposi József főigazgató
9 KELLO – Tóczik Zsolt ügyvezető igazgató

ÚJ GENERÁCIÓS TANKÖNYVEK

- 11 Természetismeret
12 Történelem

OKTATÁS-NEVELÉS

- 13 Iskolaéretlenség – Újkapu terápia

VAN ÚJ A NAT ALATT

- 18 Tanárkörkép
20 Határon túli diákközkép

A HÓNAP TÉMÁJA:
TÖRTÉNELMI GONDOLKODÁS ÉS EMLÉKEZET

- 25 Bevezető
26 Baltavári Tamás történelemtanár
31 Történelmi kánonok és hagyományápolás
35 Az ünnep mint emlékezés...
38 Múzeum-, könyvtár- és levéltárpedagógia
42 Történelem a színházban
44 Nemzeti emlékezet zenetörténetünk kincseiben
48 Aczél Petra: Ebédlőasztal
49 Marton Árpád: Nemzeti memóriazavar

A MI VILÁGUNK

- 50 Fenyő D. György: 44 tanács osztályfőnököknek
52 BETT Show 2015
53 Évfordulók
54 Iránytű
56 Programajánló

20

Határon túli diákközkép

Mit jelent magyarnak lenni a határon túl? Hogyan történik a kapcsolattartás anyaországi rokonokkal, barátokkal? Miként használják a magyar nyelvet a mindennapokban, illetve az iskolában? Többek között ezekre a kérdésekre kerestük a választ középiskolások körében.

31

Történelmi kánonok és hagyományápolás

Mennyiben tekinthető a történelem az élet tanítómesterének? Miben áll a megemlékezések, szobrok, emlékművek jelentősége? Van-e szerepük az egyéni kezdeményezéseknek a történelem alakulásában? Kérdéseinkre **Tótkézski László** történész, az Eötvös Loránd Tudományegyetem tanszékvezető docense válaszolt.

44

Nemzeti emlékezet
zenetörténetünk kincseiben

Himnusz, Szózat és Bánk bán áriája, a Hazám, hazám: minden magyar szívet megdobogtató, zenei „szentháromság”. Ha belelapozunk nemzetünk zenetörténetébe, bőséggel találunk további kincseket, amelyek élményszerűvé teszik történelmi tanulmányainkat, és megerősítenek hovatartozásunkban.

OFI

OKTÁSKUTATÓ
ÉS FEJLESZTŐ
INTÉZET

IMPRESSZUM

Felelős szerkesztő: Pálfi Erika • **Főszerkesztő:** Balatoni Kinga Cecília • **Szerkesztőbizottsági tagok:** Aczél Petra elnök, Gloviczki Zoltán, Horváth Vanda, Indri Gyula, Ötvös Zoltán • **Tanácsadó testület:** Bagdy Emőke, Gáspár Mihály, Lányi András, Lévai Balázs • **Szerkesztő:** Indri Dániel • **Layout tervek:** Salt Communications Kft. • **Tördelés:** Pattantyus Gergely • **Olvasószerkesztők:** Dobos Zsuzsanna, Gyimesné Szekeres Ágnes • **Megrendelés/hirdetés:** Biró Anita, Telefon: [06-1] 235-7220, E-mail: kiado@ofi.hu • **Felelős kiadó:** Kaposi József

Szerkesztőség: 1143 Budapest, Szobránc utca 6–8., Telefon: [06-1] 235-7276, E-mail: koznevel@ofi.hu, Internet: www.ofi.hu • **Kiadja:** Oktatókutató és Fejlesztő Intézet • **Nyomda:** Komáromi Nyomda és Kiadó Kft. (2900 Komárom, Igmádi u. 1.) • **Terjesztés:** Magyar Posta Zrt. • **Előfizetés:** az Oktatókutató és Fejlesztő Intézet címén. Az Új Köznevelés lapszámait minden iskola egy példányban ingyenesen megkapja. • **További példányszámok rendelése,** illetve egyéb megrendelések esetén egy lapszám ára 600 Ft • **Címoldalon:** Baltavári Tamás (Fotó: Csintalan István) • **Fotók:** Europress Fotóügynökség

Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza. Meg nem rendelt cikkekért nem áll módunkban honoráriumot fizetni.

Terjedelem: 3,5 ív • **Készült:** 4700 példányban • **ISSN 2064-0625**

Állami tankönyvkiadás: minőség, biztonság, hatékonyság

Szöveg: **Stöckert-Kozák Annamária** | Fotó: Nagy Gábor

– A feladatom, hogy az állami tankönyvellátásban részt vevő szervezetek munkáját megismerve javaslatokat fogalmazzak meg a hatékonyság növelésére, közreműködjek azok megvalósításában. Ez természetesen mennyiségi bővülést is jelenthet: minél több évfolyamon minél több tantárgyból tudjon minőségi tankönyveket kínálni az Oktatókutató és Fejlesztő Intézet (OFI).

Cél az is, hogy a tankönyvellátást minden kereskedelmi-logisztikai feladatával együtt a lehető leghatékonyabban oldjuk meg. Ajánlásokat, javaslatokat teszek arra, hogy miként lehet minimalizálni a tankönyvellátás költségét mind a szülők, mind az állami költségvetés számára. Az elmúlt 20 év során ugyanis folyamatosan emelkedtek a tankönyvárak. Ez a trend tört meg tavaly, amikor olcsóbbak lettek. De nem állunk meg itt, tovább csökkentjük a tankönyvek árát. Kormányzati cél, hogy egyre több évfolyamon kapják ingyenesen a diákok. Ezt úgy érhetjük el, hogy minimalizáljuk az előállítási, gyártási, logisztikai költségeket.

– Mi indokolta a tankönyvkiadás állami kézbevételeit?

– Az állami tankönyvkiadás létrehozását a köznevelés oktatáspolitikai célja indokolta, vagyis, hogy az ország összes iskolájában biztosítsuk a minőségi tankönyveket. Mindegyik diák egyformán magas minőségű tankönyvekhez juthasson hozzá földrajzi elhelyezkedéstől és anyagi adottságtól függetlenül. Ehhez ismerni kell a tankönyvkiadás piaci motivációit, körülményeit. Több éven keresztül 5000-nél több cím jelent meg a tankönyvjegyzéken, hozzávetőleg 60 kiadótól. Ezek között vannak nagyon magas és nagyon alacsony példányszámú könyvek. Piaci körülmények között egy nyereségorientált vállalkozás a nagyobb példányszámú területeket célozza meg, hiszen ott nagyobb haszon várható. Ezzel szemben a kispéldányszámú tankönyveket kevésbé fejlesztik a kiadók, mert az kevesebb profitot hoz. – A kormányzat azt mondja, hogy példányszámtól, évfolyamtól, tantárgytól, műveltségi területtől függetlenül a tankönyveknek egyformán magas minőségűnek kell lenniük. Ezt csak úgy tudjuk biztosítani, ha nem a bevétel a fő motiváció. A minőségi fejlesztést, a tankönyvellátás biztonságát és megfelelő hatékonyságát csak a nonprofit elven működő állami tankönyvkiadás képes biztosítani.

Az állami tankönyvkiadás feltételeinek kialakítása volt az első feladata miniszteri biztostként **Hegedüs Istvánnak**. A miniszteri biztost a munka folytatásáról és a tankönyvkiadás helyzetéről kérdeztük.

” Példányszámtól, évfolyamtól, tantárgytól, műveltségi területtől függetlenül a tankönyveknek egyformán magas minőségűnek kell lenniük. Ezt csak úgy tudjuk biztosítani, ha nem a bevétel a fő motiváció.

– Hatékonyak értékeli már a működést?

– A tankönyvellátásban 2014-ben már látható javulást értünk el az azt megelőző évhez képest. 2013-ban sok probléma adódott, köztük hatékonyságbeli, biztonság-beli is. A javulás után a biztonságban nagyon nagyot léptünk előre, ennek két oka van. Az egyik, hogy 2014-ben az állami tankönyvkiadás már 68 százalékot ért el. Abban bízunk, hogy idén ez 80-90 százalék között lesz, ami már önmagában komoly garanciája a biztonságos tankönyvellátásnak. A másik ok pedig az, hogy a logisztikai szolgáltatásokon sokat javítottunk a 2013-as tapasztalatok alapján. Ugyanakkor a hatékonyságban nem értük el a maximumot, a következő években lényeges javításokat fogunk még megvalósítani.

– Az állam által megvásárolt tankönyvkiadók, így a Nemzedékek Tudása Tankönyvkiadó és az Apáczai Kiadó integrálása az OFI-ba megtörtént. Milyen lépcsőfokok voltak/vannak ennek?

– A jogi integráció 2014. október 1-jén valósult meg, a vonatkozó jogszabályok akkor tették lehetővé, hogy a két társaság feladatait átvállalja az OFI. Ezután egy nagyon komoly szervezeti és technikai összevonás kezdődött el, ami nagyrészt 2014. december 31-ig megvalósult, és amelyben sok személyi és fontos technikai kérdésre választ adtunk. A finomhangolás ezekben a napokban is zajlik, és még egész évben tartani fog.

– A finomítás mire terjed ki?

– A hatékony szervezeti rendszer kialakításának első fázisa az, hogy a két kiadó szervezete beolvadt az OFI-ba. Az OFI minden mutató tekintetében gyorsan növekedett, ami nemcsak technikai nehézséget jelent a vezetés számára, hanem az első számú vezetőnek a megfelelő szakembereket kell megtalálnia a szervezet minden pontjára. A munka menetrendjét jól mutatja az álláspályázatok sora is. Ha tágabb összefüggésben nézzük a kiadói tevékenységet, akkor a tankönyvellátásban két fő szervezet vesz ma részt, az OFI és a Könyvtárellátó Nonprofit Kft. (KELLO). A hatékonyság javításában egyértelműen nagy jelentőségű, hogy ez a két szervezet hogyan tud együttműködni. Ez vonatkozik az információáramlásra, a készletkezelésre, a tankönyvrendelésekre is. Úgy látom, hogy a két szervezet együttműködésének összhangba hozása még csak most van folyamatban. Reméljük, hogy ez szeptemberig meg-

történik, és ezzel a hatékonyság javításában is jelentős lépést tehetünk.

– Hogy fog kinézni a tankönyvportfólió?

– Továbbra is a tankönyvjegyzékből tájékozódhatnak az iskolák, melyben idén várhatóan 3 ezer körül lesz a címek száma. Hogy végül mely könyveket rendelik meg, azt az iskola és fenntartója dönti el, a szülőkkal karöltve. Az oktatási intézmény döntését a fenntartója hagyja jóvá. Ha ez megtörténik, akkor válik véglegessé a rendelés, ami megjelenik a KELLO online tankönyvrendelési felületén.

Milyen szempontok alapján rendelhetnek tankönyvet az iskolák? Egy pedagógusnak nagyon sok mindent kell figyelembe vennie, amikor tankönyvet rendel, és kérjük is őket, hogy tartsák ezeket szem előtt. Figyelembe kell venni, hogy a Nat-nak megfelel-e a tankönyv. Hogy a következő évfolyam számára is rendelkezésre áll-e majd a tankönyvsorozat következő tagja. A kiválasztott tankönyvek megrendeléséhez elegendő-e a normatív kedvezményben részesülő tanuló kerete.

Idén szeptembertől felmenő rendszerben már az 1., 2. és 3. évfolyam minden diákja számára ingyenesen biztosítjuk az iskoláknak a tankönyveket. A negyedik évfolyamtól a szociális vagy egyéb okok miatt normatív kedvezményben részesülő diák jogosult ingyenes tankönyvellátásra. A most még zavaró, a rendelést bonyolulttá tevő feltételek ellenére bízom abban, hogy néhány év múlva a pedagógusoknak már „csak” a jobbnál jobb tankönyvek tartalmát kell figyelembe venni a választás során.

– A tankönyvek a diákok vagy az iskola tulajdonai?

– Két csoportról beszélhetünk ennek kapcsán. Az ingyenes tankönyvellátásban részesülők tankönyvei az iskolai könyvtár állományába kerülnek. Ez azt jelenti,

” Tankönyvrendeléskor figyelembe kell venni:

- a Nat-nak megfelel-e a tankönyv;
- a következő évfolyam számára is rendelkezésre áll-e majd a tankönyvsorozat következő tagja;
- a kiválasztott tankönyvek megrendeléséhez elegendő-e a normatív kedvezményben részesülő tanuló kerete.

hogy a tartós tankönyvekre vigyázni kell, azokat év végén a diákoknak vissza kell adniuk, hogy a következő évfolyam megkaphassa majd. Ez nem vonatkozik a munkatankönyvekre, a munkafüzetekre, azokat mindenki megtarthatja.

Aki nem ingyenesen jut tankönyvekhez, hanem megvásárolja azokat – akár az iskolai rendelés keretében, akár önállóan –, természetesen a saját tulajdona marad, saját belátása szerint őrzi meg, vagy adja be az iskolai könyvtárba. Tudom, hogy a szülők és pedagógusok között egyre többen törődnek környezetükkel, így a gyerekek között is egyre erősebb lesz a környezetet óvó szándék.

- A használat során a diákok aláhúznak, beleírnak, rajzolnak a könyvekbe. Mennyire tartósak ezek a tankönyvek?

- A tartós tankönyv kulturális kérdés, meg kell szokni, de ez nem megy egy-két év alatt. Abban bízunk, hogy a kezdeményezés határfoka folyamatosan javulni fog, és egyre nő azoknak a tankönyveknek a száma, amelyeket többen is tudnak használni. A cél az, hogy négy éven keresztül kitartson egy tankönyv, hogy egyre több kerüljön iskolai könyvtári állományba, onnét pedig a következő évfolyam diákjaihoz.

Fontos megjegyezni, hogy a tartós tankönyv szisztémából kiemeljük a mindenkori elsősöket; azt javasoljuk a fenntartóknak, hogy ők új tankönyvet kapjanak. Lényeges ugyanis, hogy milyen benyomások érik a kicsiket az iskolában, így őket nem kötelezzük arra, hogy a tankönyveket visszaadják, de persze megtehetik ezt. Németországtól Angliáig láthatóan kiválóan működik az ingyenes és tartós tankönyv-ellátás, a természetvédelem erősödésével tankönyveinkre is jobban fogunk vigyázni.

- A tankönyvellátás területén hol akad még tenni-való? Milyen javaslatai vannak?

- Azt gondolom, hogy az állami tankönyvellátásnak három olyan fontos területe van, amit fejleszteni kell a következő években. Az egyik, hogy fokozatosan, ütemszerűen javítani, modernizálni kell a könyvek minőségét, tartalmát, az aktuális tudományos kérdésekhez, felsőbb évfolyamok esetében a gazdasági szféra elvárásaihoz igazítva. Ez vonatkozik mind a köznevelési könyvekre, mind a nyelvkönyvekre, szakkönyvekre.

A második lényeges irány, hogy a nyomtatott és a digitális tankönyvek egységét, egymásra épülését fokozatosan ki kell alakítani. Nyilván nem egyszerre mind a 12 évfolyam vonatkozásában, hanem ezt is ütemezetten és átgondoltan. Tudomásul kell venni, hogy a digitális írástudás egyik feltétele az, hogy a digitális eszközök használata integrálódjon az oktatásba. Felső tagozatban, pláne középiskolában jogos elvárás, hogy a diákok ne csak szórakozásra használják a digitális eszközöket, hanem tanulásra, ismeretszerzésre, talán még munkavégzésre is. Az a véleményem, hogy egy középiskolás,

14-18 éves diák sokkal szívesebben dolgozik valamilyen digitális eszközön, okostelefonon, tableten, számítógépen, mint hogy 100 oldalas munkafüzeteket töltsögesen házi feladatként.

Fejleszteni valónk akad a hatékonyság területén is. A tankönyvellátást minél inkább szülő- és iskolabaráttá kell alakítani. Tudomásul kell venni, hogy a szolgáltató állam egyik legjobb bizonyítási területe a minden évben majdnem másfél millió gyereket, az életút során pedig minden egyes családot érintő tankönyvellátás zökkenőmentes, hatékony bonyolítása. Feladatunk, hogy az átmeneti zavaró tényezőket megszüntessük.

Ebben a három fő kérdésben a következő években jelentős lépéseket teszünk.

21. századi tankönyvkiadás

Szöveg: Stöckert-Kozák Annamária

Miután az állam megvásárolta a Nemzedékek Tudása Tankönyvkiadót (NTK) és az Apáczai Kiadót, 2014 októberével az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet (OFI) vette át a tevékenységüket, ahová a két kiadó az alkalmazottaival és eszközeivel együtt beolvadt. Így három helyett egy állami tankönyvkiadó felel a köznevelésben használt tankönyvek előállításáért, megírásáért, illetve fejlesztéséért. **Dr. Kaposi Józsefet**, az OFI főigazgatóját a működés összehangolásáról és a tankönyvkiadóról kérdeztük.

– A 2011. évi Nemzeti köznevelésről szóló törvény széleskörű felhatalmazást adott az oktatási kormányzat számára a köznevelés tartalmi szabályozóinak megújítása terén. Ennek szellemében született meg 2012 során az új Nemzeti alaptanterv és a kerettantervek, illetve fogalmazódott meg annak a pedagógiai kultúraváltásnak az igénye, amelynek egyik fontos eleme a tankönyvek jelenleg folyó tartalmi megújítása. A 2014 előtti időszakra a magánkiadók jelenléte és ebből következően a piaci szemlélet volt jellemző, ami valóban széles tankönyvkiadót eredményezett, ugyanakkor nem jelentett garanciát minden vonatkozásban a minőséget illetően. Anyagi oldalról nézve sem volt kedvező a szülők számára, és tulajdonképpen költségvetésileg sem, hiszen miközben az állam nagyjából nyolcmilliárd forinttal támogatta a rendszert, a szülőknek éves szinten még megközelítőleg ugyanennyivel kellett hozzájárulniuk a tankönyvek előállításához. Ezen a helyzeten kívánt változtatni az új szabályozás, amelynek célja, hogy az állam meghatározó szerepet lásson el a tankönyvkiadásban, ugyanakkor **az éves állami költségek ne növekedjenek**, másrészt **jobb minőségű könyvek** szülessenek a köznevelési tör-

Megszületik majd a papíralapú tankönyvek olyan új generációja, amely átvezet a digitális tananyagtartalmakhoz.

vényben garantált – felmenő rendszerben bevezetésre kerülő – térítésmentes tankönyvellátás során. A **kínálat racionalizálása** is fontos szempont volt, hiszen a jogszabály tantárgyi kerettantervekként két tankönyvet engedélyez.

A jelenleg az Intézetben folyó fejlesztések keretében megszületik majd a papíralapú tankönyvek olyan új generációja, amely átvezet a digitális tananyagtartalmakhoz, illetve amely a korábbi tankönyveknél jobban támogatja az élethosszig tartó tanulást.

– **A tankönyvek tartalmával kapcsolatban is felmerültek kételyek: „ne az állam mondja meg, mit tanuljon a gyerek”.**

– Korábban az akkreditáció adta meg a jogosítványt a magánkiadók által forgalmazni kívánt könyvek számára, hogy tankönyvként szerepeljenek. Ezzel szemben az OFI – a TÁMOP 3.1.2-B projekt keretében folyó – tankönyvfejlesztési programja behozta a rendszerbe a **kísérleti tankönyveket**. Ezeket a könyveket először a Nemzeti Tankönyvtanács vizsgálja meg és véleményezi több ülés keretében. Az ezt követő miniszteri jóváhagyás után a tankönyvek ideiglenes kipróbálási engedéllyel kerülnek ki az iskolákba, ahol – ebben a tanévben – minden tankönyvi csomagot ötven pedagógus véleményez egy tanéven keresztül. Az ő visszajelzései alapján folyamatosan korrigáljuk a könyveket, hiszen a kipróbálásnál semmi nem garantálja jobban egy tankönyv taníthatóságát. Véleményünk szerint ez a rendszer sokkal szélesebb körű minőségbiztosításra és társadalmi konszenzusra ad lehetőséget, mint az egyszeri akkreditációs eljárás.

” A kipróbálásnál semmi nem garantálja jobban egy tankönyv taníthatóságát. Ez a rendszer sokkal szélesebb körű minőségbiztosításra és társadalmi konszenzusra ad lehetőséget, mint az egyszeri akkreditálási eljárás.

– Megítélése szerint milyen előnyei vannak az állami tankönyvkiadásnak?

– Egyrészt javulhat a tankönyvek átlagos minősége, erre épp az előbb említett folyamatba iktatott minőségbiztosítás (tankönyvírás+kipróbálás+visszajelzések+javítás) jelenthet garanciát. A nagyobb példányszámú nyomtatás gazdaságosabbá teszi a rendszert, a tankönyvek tartóssá tétele papírtakarékos, ezáltal környezetkímélő, a térítésmentes tankönyvek pedig méltányosabbá teszik az oktatási rendszert.

Az állami tankönyvellátás garantálhatja a kerettantervi fejlesztési célok és tartalmak intelligens módon történő tankönyvi megjelenését, valamint a tankönyvfejlesztés összekapcsolását az IKT iskolai alkalmazásának országos szintű kiszélesítésével és elterjesztésével. A tankönyvfejlesztési projekt keretében ugyanis létrehozunk olyan digitális oktatási tudástárat is, ami eddig nem létezett. A **Nemzeti Közoktatási Portálon** az általunk fejlesztett tankönyvek és kiadványok teljes egészében térítésmentesen, mindenki számára könnyen hozzáférhetőek lesznek. Hihetetlen nagy lehetőséget látok ebben, hiszen párbeszéd indulhat meg az iskola, a tanulók és a szülők között. De fontos az is, hogy a gyerekeknek egyénileg megoldható feladatokat ad, vagyis lehet differenciálni. A tanári munkát is segítheti, hiszen a leckéket számos tartalom – filmrészlet, irodalmi szemelvény – támogatja majd. Ezt egy komfortos virtuális tanári szertárként kell elképzelni, ami jelentős támogatást nyújthat majd a pedagógiai munka hatékonyságához.

– A két kiadó működésének összehangolása hogyan zajlik? Hol tart egyáltalán?

– 2014. október elsejével vettük át a kiadókat, és márciusra nagyjából 250 könyvet kellett beadnunk akkreditációra, illetve kifejlesztőnk a kísérleti programban. Rövid idő áll rendelkezésre, tehát mindenki erején felül dolgozik, de meglátásom szerint a tankönyvfejlesztési munkálatoknak ez az intenzív szakasza 2015 végén befejeződik. Többségében megmaradtak a kiadóktól átvett munkatársak, szerkesztők, műszaki fejlesztők, és a könyvelőállítás egyéb folyamataiban részt vevő kollégák, de a kísérleti tankönyvek fejlesztésével foglalkozó munkatársak közt is vannak jó néhányan, akik korábban az NTK-ban vagy az Apáczai Kiadóban dolgoztak. Úgy gondolom, hogy a két kiadó munkatársainak átvételével az OFI könyvfejlesztő projektjében válogatott

csapat állt össze; a legjobb szerkesztők, alkotószervezők, lektorok, grafikai szerkesztők, akik ráadásul kiegészülnek az Intézet tantervfejlesztésben, módszertanfejlesztésben jártas munkatársival. Így hosszú távon olyan műhely jöhet létre, amelyben a tankönyvfejlesztéshez kapcsolódó összes szellemi energia megtalálható. Mindehhez persze az is hozzátartozik, hogy a tankönyvfejlesztés mellett arra is törekednünk kell, hogy az új tankönyvek működési mechanizmusát megértsék és jól használják a pedagógusok. Ennek érdekében **továbbképzéseket indítunk** majd számukra, amely legalább olyan fontos, mint a tankönyvek fejlesztése.

– Az OFI tankönyvfejlesztő csapata készíti az újgenerációs tankönyveket?

– Igen. A kísérleti könyv tulajdonképpen az újgenerációs tankönyv 0. számú prototípusa. Ez a könyv, amivel indítunk, lényegében legalább olyan minőségű, mint a piacon lévő általános tankönyvek, de a kipróbálás és a visszacsatolás révén azt reméljük, hogy a miénk egy kicsit erősebb, színvonalasabb lesz. Olyan tankönyveket szeretnénk létrehozni, amelyek szerethetőek, jobban igazodnak a diákok tanulási szokásaihoz. Szeretnénk azt a minőségi ugrást megtenni, hogy a tankönyvek ne csak színesek, szépek legyenek, hanem már külalakjukban is tanítási funkcióval bírjanak. Azt gondolom, hogy ez a fejlesztő munka tényleg elvezet majd ahhoz, hogy a tankönyvek korszerű tartalommal rendelkező, és egyben a legmegfelelőbb pedagógiai apparátust felváltató kiadványok legyenek.

– Az első kísérleti tankönyveket már használják a pedagógusok szeptember óta...

– A pedagógusok a használat során fedezik fel a kísérleti tankönyvekben rejlő lehetőséget, előtte inkább

kihívásnak érzik. De hozzá szeretném tenni, hogy a tankönyv kipróbálása nagyon fontos – implicit – tanári továbbképzés is egyben. Ez egy érdekes folyamat: a kipróbálás egyszerre segíti a tankönyv minőségének javítását, véglegesítését, és járul hozzá a pedagógusok szemléletváltásához. Érdeemes ugyanis tudomásul venni, hogy a tanulás-tanítás mai felfogásában a tanárnak az ismeretek átadása mellett egyre inkább el kell látnia a tanulási folyamat szervezésének feladatát is.

– 250 tankönyvet fejleszt most az OFI. Ez mind kísérleti tankönyv?

– A 250-ből 55 kísérleti tankönyv, a többi pedig a korábban elindított Apáczais és NTK-s sorozatok folytatása. Emellett vannak a speciális könyvek, amiket szintén mindig aktualizálni kell. A legnagyobb innovációs erőt a kísérleti tankönyvek fejlesztése jelenti, számunkra ez a vezérfonál. De ez nem jelenti azt, hogy a korábbi sikeres Apáczai- és NTK-s könyveket ne vinnénk tovább a korábbi szerzőkkel. Ezeknek természetesen lesz folytatása.

– A megöröklött tankönyvek tehát beszerezhetők lesznek?

– Az új Nat-nak és az új kerettanterveknek megfelelő akkreditált könyvek teljes sorozata megmarad, de azok a könyvek, amelyeknek lejártó tankönyvi engedélyét az OFI nem kívánja megújítani, fokozatosan lekerülnek a tankönyvjegyzékről. A piaci tankönyvkiadók az általuk forgalmazott tankönyveket általánosan alkalmazhatónak hirdették minden tanulócsoporthoz. A mi intézetünk ezzel szemben egy olyan **bevéltésvizsgálati rendszert** szeretne kidolgozni, amelyben a kifejlesztett, kipróbált és a visszajelzések alapján javított, véglegesített tankönyveket egyfajta tanúsítvánnyal látnánk el arra vonatkozóan, hogy a vizsgálat tapasztalatai alapján milyen tanulói csoport számára, milyen óraszámokban és iskolatípusban alkalmazhatók legeredményesebben. Ennek segítségével a tankönyvválasztás a jövőben nem esetlegesen, hanem hihetetlen tudatossággal történhetne. A jogszabályi feltételek nagyjából biztosítottak ennek a rendszernek a bevezetéséhez, de az eljárásrendet még ki kell dolgozni.

” A Nemzeti Közoktatási Portálon az általunk fejlesztett tankönyvek és kiadványok térítésmentesen, mindenki számára hozzáférhetőek lesznek. Ez a tanári munkát is segítheti majd, és a gyerekeknek is egyénileg megoldható feladatokat ad.

– A pedagógusok a következő időszakban is számíthatnak újdonságra?

– A tartalmakban és a módszerekben is biztosan. Mi a legszínvonalasabb, a 21. századi igényeinek megfelelő tankönyveket akarjuk elkészíteni, hiszen régóta tudjuk, hogy a tankönyveken keresztül lehet a leg gazdaságosabban és leghatékonyabban elérni a tanítás és az osztálytermi munka tartalmának fejlesztését. Ezt azonban csak úgy tudjuk megvalósítani, ha a pedagógusok a partnereink lesznek ebben a munkában; ötleteikkel, tapasztalataikkal segítenek. Azt szeretnénk, ha észrevennék, hogy mindez értük is történik. Sok minden átalakult az oktatási rendszerben, bizonyára stabilitásra vágnak a pedagógusok. Ezzel együtt tudomásul kell venni, hogy ez egy folyamatosan változó rendszer, amiben az alkalmazkodási készség komoly erő, és egy hosszú távú, előremutató gondolkodást is feltételez. Idén – terveink szerint – a szülők egyes csoportjait is bekapcsolnánk a véleményezésbe, kettős céllal: egyrészt a tankönyvek minőségének javítása érdekében, másrészt azért, hogy a szülők – saját korábbi iskolai élményeiken túllépve – közvetlen tapasztalatokat szerezhessenek a jelenleg folyó fejlesztésekről és partnerekké váljanak a célként kitűzött pedagógiai kultúráváltásban.

Észrevétlen működés

Szöveg: **Stöckert-Kozák Annamária** | Fotó: Szidor N. Gábor

2015. január 16-tól **Tőczik Zsolt** vezeti a Könyvtárellátó Nonprofit Kft-t (KELLO). Az ügyvezető igazgatót a tankönyvellátás idején a menetéről, a várható változásokról kérdeztük.

– A KELLO-nak logisztikai, disztribúciós feladatai vannak, a cég működését ehhez kell hozzárendelni. Mindent alaposan átvizsgálunk: a rendszereinket, a szervezetet, a folyamatokat, a működés összes elemét, a tankönyvrendeléstől a kiszállításhoz, számlázásig. Ez elsősorban nem a vezetőváltás miatt szükséges, hanem az elmúlt két év tapasztalatai okán. Sok észrevétel, hozzászólás érkezett szülőktől, pedagógusoktól, a folyamat több eleméhez is. Ha nem is tudunk mindent megfogadni ezek közül, megpróbálunk egy minél egyszerűbb, ésszerűbb és olcsóbb szolgáltatást létrehozni. Tanulni akarunk a hibákból, és kijavítani azokat. A rendszereink fejlesztése folyamatos és az igényekhez igazodik. A KELLO akkor végzi jól a munkáját, ha észrevétlen marad, hiszen az a normális, ha egy alapvetően logisztikai feladattal megbízott szervezet zökkenőmentesen elvégzi a feladatát. Ha jól dolgozunk, elérhető ez a cél.

– Feltételezem, hogy minden változás a hatékonyság jegyében történik.

– Természetesen igen, leginkább az egyszerűség irányába. Minél bonyolultabb a folyamat, annál több hibalehetőség adódik. Minél egyszerűbb, annál jobb és kontrollálhatóbb a rendszer.

– Az egyszerűség azt takarja, hogy egy kézbe került a tankönyvrendelés?

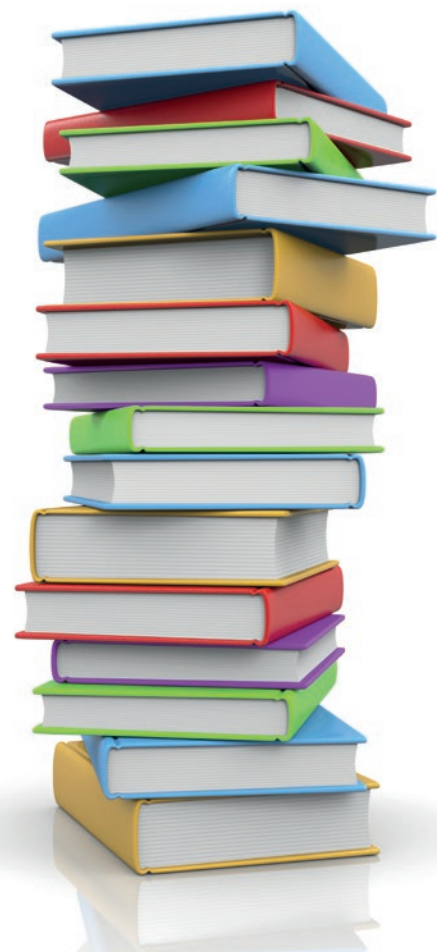
– Nem. Azt takarja, hogy mennyire alaposan tervezzük meg a kiszállítást. Vagy, hogy mennyire egyszerű a számlázás, pótrendelés, visszáru kezelésének logikája. Az összes lehetséges probléma megoldására konkrét válaszokat akarunk adni. Például mit kell tenni, ha nem érkezik meg a megrendelt könyv az iskolába? Mi a feladata ebben a helyzetben az iskolának, a szállítást végző Magyar Postának? Minél egyszerűbb feleleteket próbálunk adni, hogy mindenki tudja, mi történik, és mit kell tennie.

– Mik lesznek idén a legfontosabb változások?

– Korábban több felületen kellett megrendelni a tankönyveket, attól függően például, hogy könyvtári példánynak szánták, vagy a diák fogja használni. Idén egyszerűsítettük ezt az informatikai felületet.

Fontos tapasztalat a **diákszintű tankönyvrendelés** menete. Jelentős változás lesz az előző évhez képest, hogy a KELLO diákszintű csomagolás helyett ismét az iskolai szintű összesített megrendelések alapján fog szállítani.

Ugyanígy a **számlázás** kérdése. A korábbi díjbekérővel az előrefizetést szeretnénk volna elősegíteni, aminek finanszírozási és egyéb okai is voltak. Úgy tűnik azonban, hogy ez nem tartható. Ezt is meg fogjuk változtatni: utólagos fizetés lesz. Tavaly sajnos előfordult, hogy nem sikerült leszállítani azt, amit előre bekértünk a díjbekérőkön, és hosszú hónapokon keresztül tartott ennek a problémának a korrekciója. Most csak azt fogjuk leszámlázni, amit kiszállítottak az iskolának. Ami pedig a **kapcsolattartást** illeti, a múlt tapasztalatai azt mutatják, hogy a tankerületek is nagyobb szerepet kell – és szeretnének is – vállalni a tankönyves folyamatban. A KELLO és az iskolák között moderátorként léphetnek be a tankönyvellátási folyamatba.

– Rendelkeznek-e naprakész információval, hogy mely iskolák és mit rendeltek? Illetve a változtatásokat tudja-e követni a rendszer?

– Konkrét dátumok vannak, hogy mikor rendelhetnek az iskolák, és mikor módosíthatnak a rendelésükön. Az is egyértelmű lesz, hogy milyen paraméterekkel, mettől-meddig lehet a pótrendelést leadni. Kialakítunk egy egységes rendszert, amelyben a tankönyvrendelés és kiszállítás minden mozzanatának jól meghatározott határideje van. Mindezt azért tesszük, hogy gördülékeny legyen a folyamat. Ne tudjon például a visszáru elcsúszni. Ne rendeljenek az iskolák pluszban olyan tankönyvet, amit aztán vissza kell hozni. Ilyen esetek történtek tavaly, de ennek az volt az oka, hogy időben elváltak egymástól ezek a lépések. Idén másként lesz, a pót- és visszáruval kapcsolatos teendőket egyszerre kell rendezni. Mivel iskolára bontva szállítunk, nem pedig diáksomagok lesznek, az oktatási intézményeknek lehetőségük lesz akár egymás között is cserélni a könyveket. Így tényleg csak azt fogják megrendelni pluszban, ami elfogyott az iskolából, és csak azt fogják visszaküldeni, amire valóban nincs szükségük.

– Idén milyen határidők vannak a tankönyvrendelésnél?

– Április 1-jétől nyílik meg rendelésre a KELLO felülete, április 30-ig lehet rendelni. Módosításra június 30-ig lesz lehetőség. A tankönyveket augusztus 3-tól 25-ig szállítjuk. A pótrendelést és a visszáru kezelését szeptember 8-ig kell megtenniük az iskoláknak. A rendelet ezzel kapcsolatban pontos információkat tartalmaz majd. A pótrendelések kiszállítását szeptember 30-ig fogjuk lebonyolítani.

– Esetlegesen hol lehet fennakadás ebben a folyamatban?

– Az előző évvel szemben idén reményeim szerint tudjuk tartani a határidőket. A kiadóknak lehetőségük lesz korábban beszállítani, mint a szerződésben foglalt határidők; ez többnyire tavaly is így volt. Mostanra optimalizáltuk a logisztikai rendszerünket, így a kiadók az ország öt különböző pontján lévő összes raktárunkba beszállítanak, nemcsak egy helyre, ahogy a múlt évben. Ezzel a megoldással sokkal hamarabb össze tudjuk állítani az iskolai rendeléseket. Ami szorosabbnak tűnik, az a pótrendelés és visszáru kezelése. Ez egy új felállítás lesz, az iskolának csupán egy hete van arra, hogy felmérje: mire van szüksége és mit nem tud kielégíteni a már kiszállított raklapos tételekből. De úgy gondolom, ez csak megszokás kérdése, nem hasonlítható össze a tavalyi helyzettel, amikor diákszintű tankönyvcsomagokat kellett kezelni.

– Ha augusztus 25-ig megérkeznek az iskolákba a tankönyvek, iskolakezdésig vagy az első tanítási napon ki tudják osztani az iskolák a tankönyveket.

– Az a terv, hogy legkésőbb szeptember elejéig kiosszák az iskolák a tankönyveket. A kiszállítás végdátuma, augusztus 25-e azért fontos, hogy az utolsó szállítmány számlája is megérkezzen az iskolákba. Tehát amikor

HATÁRIDŐK:

- **2015. április 1–30:** az iskolák leadják tankönyvrendelésüket
- **2015. június 30-ig:** az iskolák módosíthatják a tankönyvrendelésüket
- **2015. augusztus 3–25:** a KELLO kiszállítja a tankönyveket az iskolákba
- **2015. szeptember 8-ig:** az iskolák jelezhetik pótrendelési/visszáru igényüket
- **2015. szeptember 30-ig:** a KELLO teljesíti a pótrendeléseket

IDEI VÁLTOZÁSOK:

- **Informatikai felület:** egyszerűbbé válik a rendelés menete
- **Csomagolás:** továbbra is diákszintű megrendelések alapján, de összesített iskolai szinten történik a tankönyvek csomagolása és kiszállítása (nem lesznek előre elkészített tankönyvcsomagok)
- **Fizetés/Számlázás:** díjbekérő helyett szállítás alapján történő utólagos fizetés lesz; csak az lesz kiszámlázva, amit kiszállított a KELLO az iskoláknak

a diák vagy a szülő megkapja a tankönyvet, egyben a számlát is megkapja. Még hozzá azt, amin a valós kiszállítás szerepel. Nagyon fontos, hogy itt is számítunk az iskolák segítségére. Az utólagos fizetéssel a KELLO nagyobb rizikót vállal. Nem a pedagógusokra hárítjuk a felelősséget, de ők vannak napi kapcsolatban a diákokkal. A fizető diákok tankönyvei ugyanis mindaddig a KELLO tulajdonát képezik, amíg át nem veszi a diák vagy a szülő. A szülők kapnak majd a tankönyvek és a számla mellé egy átadás-átvételi jegyzőkönyvet is. Arra kérjük a pedagógusokat, hogy ezt írassák alá a szülővel, hogy dokumentált legyen a könyvek átadás-átvétele, elkerülendő a későbbi félreértéseket és problémákat.

– A szülők tehát számítsanak arra, hogy akkor kell fizetniük, amikor megkapják a csomagot tanév kezdetekor. Kell-e bármi másra is készülniük?

– A rendelet alapján 1–3. évfolyamig ingyenes lesz a tankönyv, tehát mi csak a felsőbb évfolyamokra fogunk a diákoknak személyre szóló számlát küldeni, ott is csak azoknak, akik fizetősek.

Megismerésen alapuló tudás

Szöveg: **Kuslits Szonja**

Dr. Molnár Katalin, az ELTE Radnóti Miklós Gyakorló Általános Iskola és Gyakorló Gimnázium igazgatója korábban is szerzője és alkotó szerkesztője volt a természetismeret és a 7–12. osztályosok számára készült biológia tankönyveknek. Jelenleg szerzőtársa az 5–6. osztályosoknak készülő természetismeret kísérleti tankönyveknek, melyek a korábbtól eltérő megoldásokat, módszereket ígérnek.

– Miben változtak a szerkesztési irányelvek a kísérleti tankönyvek esetében?

– Ezek a kötetek az új kerettanterv alapján készülnek, így az 5–6. osztályosok számára négy tantárgyat (kémia, fizika, földrajz és biológia) próbálnak egyesíteni, ami összességében elég zsúfolt ismeretanyagot jelent. Nehéz volt olyan könyvet írni, amely mindezek ellenére a képesség-, készség- és kompetenciafejlesztést helyezi a homlokterbe. Fontos eleme volt a koncepciónak, hogy a tananyag feldolgozása konkrét tevékenységeken és a megismerésen alapuljon. Ahol lehetőség volt, ott erre építettük a tananyagegységeket. A tankönyv szerkesztésekor ügyeltünk arra, hogy segítse a tanulást. Ez jelenik meg a belső tagolásban, az egyes leckék végén található rövid összefoglalásokban, a fontos fogalmak kiemelésében.

– Mik lesznek azok a módszertani újdonságok, amelyek korábban nem szerepeltek, és hogyan próbálják a diákokat segíteni abban, hogy ezt a bővülő ismeretanyagot elsajátítsák?

– Egyrészt a tananyag leírásában, szövegezésében a problémafelvetést tartottuk szerencsésebbnek a leíró jelleggel szemben, például minden egyes lecke egy *motíváló nyitókérdéssel* indul, ami azt a célt szolgálja, hogy felkeltse a diákok érdeklődését. Ilyen például, hogy „Miért »hízik meg« az ásványvízzel telt műanyagpalack, ha betesszük a mélyhűtőbe?” Ezekre a téma feldolgozása során kapnak választ a diákok. A *törzsanyagon* kívül minden leckéhez kapcsolódnak *kísérletek* is, melyeket akár otthon is elvégezhetnek a gyerekek, és olyan *érdekességeket* is olvashatnak majd, amik felkelthetik természettudományos érdeklődésüket. A leckéket egy *rövid összefoglalás* zárja, ami összegzi az ismereteket és segít tájékozódni, hogy melyek azok a fontos fogalmak, amiket ismerni kell. A *Kérdések-feladatok* résznél is próbáltunk arra törekedni, hogy a feladatok egy olyan sorozatot alkossanak, melyek segítségével a diákok ellenőrizhetik tudásukat, meggyőződhetnek arról, hogy értik és alkalmazni is tudják új ismereteiket. Minden egyes leckében vannak olyan problémák, amelyek a mindennapi élethez kapcsolhatók.

– Szó volt a törzsanyagon kívüli kísérletekről. Milyen jellegű kísérletekkel próbálják felkelteni a gyerekek érdeklődését?

– Ezek leginkább az anyagok vizsgálatára vonatkoznak, pl. halmazállapot-változások, égés. A növények testfelépítésével, a zöldségekkel, a gyümölcsökkel foglalkozó leckékben a különböző növényi részek vizsgálatát, mikroszkópos megfigyeléseket végezhetnek a tanulók. A földrajz témakörében az időjárás megfigyelése, a GPS felhasználása a térképezésben jelenti a kapcsolatot a mindennapokkal. A természettudományos megfigyelések kiválóan fejlesztik a természettudományos gondolkodást. De plusz tevékenységekként természetjárás, kirándulások, és különböző projektfeladatok is szerepelnek a könyvekben. Szívem szerint én más tankönyvet írnék egy városi és egy falusi gyereknek, hiszen gyakran eltérő élettapasztalattal rendelkeznek – van, aki tejet csak zacskóban látott, más tudja, hogy kell tehenet fejni –, de ezt persze nagyon körülményes lenne a gyakorlatban megvalósítani. Megfontolandónak tartanám egy valóban komplex természetismeret kerettanterv kidolgozását, amelyben nem különülnek el a tantárgyaknak megfelelően a témakörök, hanem egységet alkotnak.

– A kísérleti tankönyvek egy éves tesztidőszaka során a tankönyvet használó pedagógusoktól Önök folyamatos visszajelzéseket kapnak. Miért van erre szükség?

– Akik a tankönyveket és a hozzájuk készült munkafüzeteket kipróbálják, azoktól várjuk a próbatanítás során szerzett tapasztalatokat, véleményeket, hogy a későbbiekben ezeket felhasználva tudjuk még jobbá tenni a köteteket; és ha arra van szükség, akkor az illetékesek esetleg a kerettantervet is módosíthatják.

– Mennyiben kell majd változtatniuk a tanároknak a jelenlegi tanítási gyakorlatukon?

– Jómagam gyakorló tanárként is azt vallom, hogy a természettudományok oktatása tevékenységen kell, hogy alapuljon. Remélem, a könyv segítségével többet kísérleteznek majd az osztályok és több kompetenciafejlesztő módszert alkalmaznak a tanárok, mert erre feltétlenül szükség van.

Igazodva a változó tanulási szokásokhoz

Szöveg: **Pintér Balázs** | Fotó: Nagy Gábor

Tankönyvírás kapcsán a legfontosabb szempont az, hogy felkeltsük a diákok érdeklődését, és ne valamiféle bemagolandó dologként tekintsenek a tantárgyra – vallja **Borhegyi Péter** vezető szerkesztő, az OFI középiskolás történelemkönyveinek egyik szerzője. A gyakorló pedagógus szerint rendkívüli lehetőségek rejlenek a digitális tananyagok fejlesztésében.

– Mikor és miért kezdett hozzá a tankönyvíráshoz?

– Az Apáczai Csere János Gyakorlógimnázium tanáraként a tankönyvírással kapcsolatos legelső tapasztalatként felvételi előkészítő kiadványok készítését említeném. Később az Apáczai Kiadóhoz kerültem, ahol 9. és 10. osztályos, még a régi kerettantervekhez kapcsolódó könyveim jelentek meg. Inspiráltak a diákok visszajelzései, ráadásul a történelem tantárgynál számos olyan kiaknázható érdekesség, lehetőség van, amit a gyerekek könyvekből, filmekből, az internetről jól ismernek, de a tankönyvekben kevésbé jelenik meg.

– Miben más az OFI-ban folyó munka?

– Tankönyvek írásánál mindig fontos szempont az érdeklődés felkeltése, a kompetenciafejlesztés, az ismeretek bővítése, a gondolkodtatás fejlesztése. Ezek üres frázisoknak tűnnek, noha ezekre valóban nagy hangsúlyt helyezünk itt, az OFI-ban. Ráadásul különleges lehetőség rejlik a digitális tananyagfejlesztésben, hiszen lelkes szakemberek segítik megvalósítani az elképzeléseket. Akár a mohácsi csatát vagy a nándorfehérvári diadalt nézzük, a digitális tartalmak látványosságukkal nagyban megkönnyítik a tanár munkáját, és felkeltik a fiatalok érdeklődését.

– Mely könyvek készültek már el, és melyeken dolgoznak jelenleg?

– A középiskolai 9. és 10. évfolyamos tankönyvek mellett az általános iskolai 5. és 6. évfolyam számára készültek el eddig a könyvek és munkafüzetek. A kilencedikesben *Németh György* írta az ókorról szóló részt, én a középkort, míg a tizedikes könyv teljes egészében a saját munkám. Jelenleg a hetedik és a tizenegyedik könyvek fejlesztése zajlik. A középiskolai könyvben az 1918-ig tartó időszak kidolgozása szintén az én feladatom, az ezt követő részt *Paksa Rudolf* írja. Számos elismert történész segít bennünket, így az MTA Történettudományi Intézete is közreműködik a munkában.

– A tananyag szerkezetét tekintve hogyan épülnek fel a könyvek?

– Mivel magam is gyakorló tanár vagyok, tudom, hogy csak 35 perccel gazdálkodhatunk, ha feleltetünk az adott órán. A tanmenetek nem is minden leckénél írják le, hogy az anyagot egy óra alatt le lehet-e tanítani. A középiskolás könyvek fejezetei *ráhangelő kérdésekkel* kezdődnek. A *főszövegek* mellett *forráselemzést* tartalmaznak – ezek képi, térképi, valamint ábraelemzések lehetnek. A tananyagot *ráadás* egészíti ki, ami a digitális tananyagra utal. Sokszor ugyan csak egyetlen ráadást tüntetünk föl, de minden leckehez négy-hat digitális anyag készül, s ezek folyamatosan bővülnek. A leckék végén olvasható a *kitekintő*, ahol történelmi érdekességek kaptak helyet. Szerepelnek itt ókori mítoszok, életmódtörténeti különlegességek, uralkodók magánéletének bemutatása, vagy éppen annak a Báthory Erzsébetnek a története, akiről film is készült nemrég. Tizenegyedikben pedig már markánsan az adott történelmi problémákról szóló vitaindítókkal (például a kiegyezés értékelésével, Horthy szerepének megítélésével) szeretnénk elősegíteni, hogy a diákok másképp tekintsenek a történelem tantárgyra, ne úgy, mint valami egysíkú, bemagolandó dologra. A fejezetek legvégén található az *összegzés*, a történelmi gondolkodás fejlesztését szolgáló kérdésekkel.

– Feltűnő, hogy akár a néhány évvel korábbi könyvekhez képest is igen rövidek a főszövegek.

– Be kell látni, hogy ez a korosztály idegenkedik a hosszú szövegektől, miközben a vizualitásnak óriási lett a szerepe. A harmincéves háború például lehet, hogy egy tíz évvel ezelőtti tankönyvben egy teljes oldalnyi szöveget tett ki, de most, a digitális tananyagban kiegészítve egy változó, kattintatós folyamatábraként szerepel, és csupán pár sorban rögzítjük az eseményeket. Ezáltal megmarad a lényeg, de a technika segítségével tesszük érdekessé és változatossá a tananyagot. Hiszen a mai diákok tanulási szokásai megváltoztak, az ismeretszerzési lehetőségeket ki kell egészíteni a digitális tananyaggal, ami így jobban segítheti a tartós ismeretek kialakulását.

Idegrendszer fejlesztő mozgásterápia

Szöveg és fotó: **Moldoványi Tibor**

Csodákat mesélnek egymásnak az óvodások és iskolások szülei gyermekeik fejlődéséről. Jó kezekbe kerültek ugyanis:

az **Újkapu Diagnosztikai és Fejlesztő Központ** alapozó terápiájára járnak. Óvónők és tanárok is felfigyeltek a korábban súlyos gondokkal küszködő gyerekek jobb teljesítményére. Riportunkban az Újkapu Központban is alkalmazott módszerről számolunk be, és figyelemmel kísérjük a hatéves Mátyást, aki a felmérést követően tizenkét foglalkozáson vett részt, és noha messze van még a terápia vége, már láthatók az eredmények.

Képzeltbeli kútba engedik az óvodások a jó barátság zálogát; mindenki azt, ami eszébe jut. Évi szívet, Máté fenyőfát, Mátyás gyémántot, Balázs repülőt. A „kútba engedés” közben a gyerekek az óvoda tornatermében hanyatt fekszenek a földön, könyökükre támaszkodnak, fejüket hátraengedik, majd előre hajtják. A ritmust *Sík Dániel* mozgásterapeuta diktálja. Újabb feladatot ad: odúba nézés következik. Hason, felkönyökölve fekszenek, fejüket lehajtják, felemelik, majd ismét le – számtalanszor. Néha az egész falat beborító tükörrre pillantanak. Közben a terapeuta igazítja a testtartáson: „Misi, zárd össze az ujjaidat; Imola, nézd meg a kezeidet, egyik előrébb van, mint a másik; Bálint, zárd össze a bokád!” A szülők pedig a bordásfal mellől figyelnek a Központ nyílt napján.

„Ötéves kor után, ha azt látjuk, hogy a gyerek rajzkészsége korának szintjétől elmarad, ügyetlen, rossz a mozgáskoordinációja, gondot okoz a beszéd, diszlexia-velélezettségére utaló tünetei vannak, akkor indokolt a terápia – mondja *Gergely Anikó*, az Újkapu vezetője. – A terápiát felmérés előzi meg, amelyen a gyerek fejlettségét térképezzük föl. Megnézzük a csecsemőkori, fejlődéstani és nagymozgásokat, a rugalmasságot, az egyensúlyérzéklet, a keresztmozgásokat, a figyelmet. Felderítjük a térérzékelés, a ritmus, a finommotorika területeit, valamint a dominancia kialakulását. Mindezek akkor működnek jól, ha az agyban a hozzájuk tartozó idegpályák érettek. Ötéves korra kell elérni azt a fejlettségi szintet, amikor e területek jól működnek. Genetikailag kódolva van bennünk az idegrendszeri érés folyamata.”

Izgalmas verseny: ki az éretlenebb?

Többszörös túljelentkezés előzi meg a felmérést. A gyerekek párosával, szülői kísérettel jönnek a tornaterembe, ahol egy órán át egyszerű mozgásokat kell végezniük *Sík Dániel* irányításával. A feladatok végrehajtását *Gergely Anikó* jegyzeteli. A szülők kicsit izgulnak, mert lesz, aki helyhiány miatt nem fér be a most induló alapozó terápiás csoportba. Itt az lesz a „nyertes”, aki gyengébben teljesít, vagyis inkább fejlesztésre szorul. Két nagycsoportos kisfiú egymás után kapja a feladatokat. Nehezen küzdenek meg néhány feladattal, különösen a hatéves Mátyás, aki csoportjában a legalacsonyabb, több gyakorlat alatt is szopja az ujját, ám mindenképpen gyorsabb akar lenni társánál. Édesanyja azért hozta el, mert Mátyás egyáltalán nem rajzol, és amikor már a csoporttársak kistestvérei is váltott lábbal szaladtak le az óvoda hosszú kerti lépcsőjén, ő még akkor is mindkét lábával rálépett minden lépcsőfokra.

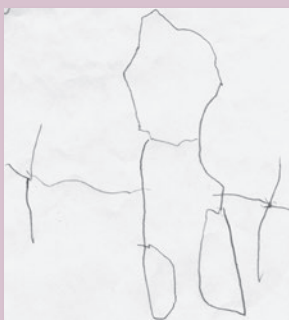
A felmérésen meg kell figyelni az óvoda idegrendszeri érettségét. Ezt tükrözi például, hogy a feladat végzésekor hogyan emeli a fejét. Ha csecsemőkorában jól fejlődött, vagyis a megfelelő időben már szépen tartotta, nem csuklott hátra a feje, ez látszik a felméréskor: jó a fejkontroll. Ám a fejlődésben elmaradt gyerek nehezen hajtja végre az egyszerű feladatot. Fel kell térképezni, milyen a testkontrollja, le tud-e egyáltalán egyenesen feküdni a hátára. Továbbá meg kell figyelni, hogy képes-e úgy emelni a fejét, hogy a lába közben nem mozdul. Tudnak-e önállóan dolgozni a felső és alsó vég-

tagok. Látványosan tükrözik a fejlettséget a különböző járásfajták: külső talpélen járás, sarkon járás; éretlenségi tünet a kényszertartás. Mindebből következtetni lehet arra, hogy mennyire tudja szétválasztani az idegrendszer a testrészek mozgását, amit – éretlenségi mutatóként – kísérhet „szájmunka” is: csücsörítés vagy a nyelv kényszeres mozgása. Ez utóbbi abban a feladatban fordul elő a leggyakrabban, amelyben a kéz hüvelyk- és mutatóujját kell összeérinteni „karikában”.

Az egyórás felmérés után egyértelművé válik: Mátyásnak szüksége van az alapozó terápiára, emellett pedig az iskolakezdés elhalasztása javasolt számára.

Odafigyel az óvoda

Mielőtt Mátyásról az Újkapu felmérése kiderítette volna, hogy éretlen, az óvodai fejlesztőpedagógus, *Balázné Ferenczy Judit* már elkezdett vele foglalkozni. „Az óvodát kezdő gyerekeknél megfigyeljük az elemi mozgásokat, egyebek mellett a kúszást, mászást, sarkon, talpélen, lábujjhegyen, guggolva járást, szökdelést páros és fél lábon; fejemelést előre, hátra. Ha ezek a mozgások nem mennek, a kivitelezés pontatlan, az idegrendszeri éretlenségre utal. Az ilyen gondokkal küzdő gyerekek közel 70%-a az iskolában nehezebben tanul írni és olvasni” – fejti ki a fejlesztőpedagógus, akinek figyelmét Mátyás óvónői is felhívták arra, hogy a kisfiú rajzkészsége messze elmarad az elvárhatótól.

Mátyás emberábrázolása messze elmarad a hatévesektől elvárhatótól, és ceruzafogása is problémát okozott neki szeptemberben

Noha az apró részletek még hiányoznak, az arányok még nem megfelelőek, a rajzon a fej, a törzs és a végtagok már megjelennek. A fejlődés az alapozó terápiának köszönhető

„A Normafa Óvodában két éve indult az Újkapu terápiája. A szülők egyöntetűen arról számolnak be, hogy a fejlesztésen részt vevő gyerekek koncentrációképesége, térbeli tájékozódása javult. Egyértelművé vált a jobb- vagy balkezes dominancia. Az elmúlt évek alapján szembetűnő, hogy a gyerekek mind kevesebbet mozognak. Többet vannak otthon hétvégén, legfeljebb bevásárlóközpontba, esetleg néhányan játszóházba mennek

el, egyre kevesebben kirándulnak, az óvodába kocsival jönnek. Mindez sokaknál párosul a mozgáskoordináció fejletlenségével. Egyre több gyereknek lenne szüksége az alapozó terápiára” – véli a fejlesztőpedagógus, akitől megkaptuk Mátyás rajzait. Közülük az egyiket hatévesen, az alapozó terapia megkezdése előtt, a másikat három hónappal később, tizenkét foglalkozás után készítette.

„Mátyás mozgásfejlesztése rajzkészségét is pozitívan befolyásolja. Vonalvezetése mutatja fejlődését. Ceruzafogása és az olló használata szeptemberben még problémát okozott neki, ma már képes a kör kivágására és ember megrajzolására. A Goodenough-féle értékelés alapján elmondhatom, hogy noha az apró részletek még hiányoznak, az arányok még nem megfelelőek, a rajzon a fej, a törzs és a végtagok megjelennek” – számol be Mátyás fejlődéséről Balázné Ferenczy Judit.

Visszaléptetés a haladásért

Gergely Anikó az idegrendszeri átalakítás és a mozgásterápia kapcsán így fogalmaz: „A spontán érés folyamán végbemenő fejlődést újra átéli a gyerek. Nem mindegy, hogy hogyan emeli fel a fejét, hogyan kúszik, mászik. Ezeket a mozgásmintákat nagyon precízen »helyezzük rá az agyra«, vagyis kezdetben tudatosan tanulja, sajátítja el, majd később automatikussá válik. Ezáltal a fejlődésben megrekedt idegrendszer új idegpályákat épít ki. A módszer »visszalépteti« a gyereket abba a korszakba, ahol korábban megrekedt a fejlődésben, és onnan újraindulva fejleszt. A visszaléptetés nem más, mint újraátélés, újakezdés, vagyis azt teszi, amit kisbabakorban csinált, ám azt nem elegendő ideig végezte, vagy egy mozgásfajta kimaradt, és ez okozta az idegrendszeri éretlenséget. Például amikor azokat a feladatokat adjuk, hogy bizonyos testhelyzetekben nagy ismétlésszámban egymás után emelje a fejét a gyerek, akkor az idegrendszere visszalép arra a fejlődési szakaszra, ahol megrekedt. Ez együtt jár az úgynevezett terápiás regresszióval: a szülő ijedten látja, hogy a gyereke „szétesik”, a meglévő mozgáskoordinációja gyengül. Esetenként visszakerül a dackorszakba, hisztisebb, vagy érzékenyebb, bújósabb lesz. Minél nagyobb a gyerek lemaradása, annál mélyebb regresszióba kerül a terapia elején, sőt a regresszió többször visszatérhet, noha egyre sekélyebben és egyre rövidebb időszakokra.”

Mátyás is visszalépett. Édesanyja erről így számol be: „Még többet szopta az ujját, még játszás közben is; ki sem lehetett húzni a szájából. A regresszió megfigyelhető volt abban is, hogy éjszaka többször felébredt, és követelte, hogy öleljem meg. Reggelenként is legalább tíz perc ölelés után képes bármit is csinálni. Kisbabasága erős kontrasztban áll azzal, hogy mindeközben sakkfeladványokat old meg, és a zenei memóriája, tiszta éneklése kivételes.”

Gergely Anikó felhívta a figyelmet: előfordul, hogy a beszédfejlődés hároméves kora szakaszai előjönnek, a „mi ez?”, a „miért?” korszakokkal együtt. A „visszaléptetést

követően” a test elkezd kiépíteni az új idegpályákat. Vagyis a nem megfelelően „huzalozott” agyban új idegpályák épülnek ki az idegsejtek között. Ez az építkezés történik meg a fejemelgetés, kúszás, mászás hatására is. Ám a folyamat gyorsabban zajlik, mint kisbabakorban. A tanulást a homloklebeny vezérli, és eleinte nagy koncentrációt igényel egy-egy mozgássor kivitelezése. Egy idő után azonban alsóbb szinten is beépül, azaz automatizálódik a mozdulat. Ami azt is jelenti, hogy innentől sokkal kevesebb figyelmet és energiát igényel a kivitelezése.

Dani bácsi elvarázsol

Ahhoz, hogy óvoda gyerekek vezényszóra ugyanazt az apró mozdulatot több tucatszor – egy órán keresztül – megcsinálják; fejet, kart vagy lábat emelgessenek, a terapeutának nagyon kell érteni a nyelvükön. És hogy még élvezzék is a „kínzást”, az már szinte varázslást igényel. Márpedig Sík Dániel foglalkozásait nagyon élvezik a gyerekek. Például Mátyás, aki az alapozó tornára fél nyolckor lelkesen beszalad a tornaterembe, pedig a szokásos óvodai napokon – ásítózva a kialvatlanságtól – kilenc órákor, az utolsó között érkezik.

A monoton feladatokat a terapeuta mesével, énekekkel köti össze, a számolást a hónapok, napok nevei helyettesítik – ami szintén erősen fejleszt, hisz a mozgássor kivitelezése mellett a gyerekeknek a hónapok sorrendjére is oda kell figyelniük. „Töreksem arra, hogy a gyerek sikerélményt éljen át, ami később motiválja – mondja Sík Dániel. Sokszor olyan mozdulatot kell végeznie, ami nehezebbre esik, és magától nem szívesen csinálná. Korábban el is kerülte a helyzetet, ám most itt a feladat: tanítsa meg a fejét, lábát, kezét a mozdulatra. Példa az elkerülésre, hogy amikor mások bukfenceztek, akkor a mozgásfejlődésében visszamaradt gyerek csak gurult, de a közös játékból, fogócskából is kimaradt a gyenge térérzéke, egyensúlyérzéke miatt. A terápián újra és újra jönnek a kényelmetlenséggel járó feladatok, ám a gyerek nem adja fel. Sokszor „szenved”, vagy inkább küzd az órán, majd egyszer csak otthon is megmutatja, még ha nem is sikerül jól. Viszonylag egyszerű mozdulatokról van szó, amelyekre aztán a bonyolultabb mozgásformák alapozódnak, ezért is találó név az alapozó terápia.”

Mélyreható sikerélmény

Hogy a terápia hogyan old szorongásokat, miképp tesz felszabadulttá, arról Sík Dániel így mesél: „Sokszor észreveszem, amikor átéli egy gyerek, hogy sikerült megcsinálnia, amiről azt hitte, soha nem lesz rá képes. Például Mátyásnak nagyon nehéz volt háton fekvésben, könyöklő támaszból leengednie a fejét a földre. Megszenvedett minden mozdulatot, kellemetlen, sőt fájdalmas volt neki, de nem volt hajlandó könnyebben kiváltani. Ráértett arra, hogy milyen lenne, ha sikerülne. Megérintette a boldogság, amit a nehézség leküzdése jelentene. Ez adott neki erőt, és meg is csinálta a

feladatot. Ezt látom a többi gyerekénél is: a mélyre hatoló sikerélményt. És nem az én dicséretem, nem bárki szigorúsága, hanem a belülről fakadó vágy hozza meg a kibontakozást, majd a sikerélmény szülte örömet” – mondja Sík Dániel.

A pedagógusok, az óvónők és a szülők rendszeresen visszajeleznek, hogy olyan dolgok történtek, amikre egyáltalán nem számítottak.

„Számomra hiteles az, amikor például a harminc éve szakmában dolgozó óvónő elmondja, hogy a gyerek sokkal összeszedettebb, végigcsinálja a feladatot, és nem fordítja fel az asztalt, nem kell állandóan rászólni, és elképzelni sem tudja, hogy mit csináltunk vele, szeretné megnézni. Így több órán előfordul, hogy pedagógusok jönnek látogatóba.”

Amikor a gyerekek fáradni kezdenek, Sík Dániel váratlanul befogja az orrát, és a következő feladat mintha recsegő pályaudvari hangszóróból jönne. Rögtön hatásos az új inger, megy tovább a foglalkozás, végtelen ismétléssel jönnek megint a gyakorlatok. A monotonitástól azonban újra ellankadnak a gyerekek, ám ennek úgy vet véget a terapeuta, hogy tenyere élével lapogatja a hason fekvő ovisok hátát, amit nagy hangoskodás kísér.

„Sokat gondolkodom, őrlődök, hogy minél jobban megértem, mi történik a gyerekekkel. Töprengök azon, mit jelent az életükben az alapozó torna. Igyekszem megtalálni azt az egyensúlyt, amelyben nincsenek túlterhelve és a fegyelem is elfogadható. Sokat látogatom az elmúlt években. Vannak helyzetek, amikor nem szeretnék megcsinálni, amit kérek. Igyekszem nem túl magas elvárásokat támasztani, ám dolgozni kell ahhoz, hogy a gyakorlásból sikerélmény váljon, ami aztán tud befelé hatni. Elképzelhető, hogy egy miénktől eltérő kultúrában nem lenne szükség erre a terápiára. Valahol valami kizökkent a világunkban, és azt látom, hogy sok gyerek maga is kizökkent állapotban van. Nincs ott, ahol lennie kellene, és nem tud mit kezdeni bizonyos helyzetekkel. Én nagyon sokszor a gyerekek közé állva, közéjük fekvve, velük együtt végzem a gyakorlatokat. Ha kitalálok valami újat, az első, hogy kipróbálok. A terápia különleges hely, ahol a kellemetlen dolgok belső tapasztalat hatására oldódnak fel. Nem kívülről érkezik a segítség, hanem belülről, a saját tapasztalat által. Megszületik a gyerekekben a pozitív energia. Szemében akkor nemcsak a siker tükröződik, hanem az is, hogy érzi: egy teherrel kevesebb lett. Ugyanakkor igaz az is, hogy vannak olyan gondok, például családiak, amelyeket ez a terápia nem tud feloldani” – vallja Sík Dániel.

A terapeuta szerint azt is tudatosítani kell a szülőben, hogy a gyerek problémái tükrözhetik a család bajait. Ezért ha a szülő nem ad megfelelő háttérrel, akkor a pozitív folyamatok a világ kinyílásakor megrekednek ott, hogy ügyesebben egyensúlyozzák, ugrabugráll és fogócskázik, ám nem lesz jobb lelkiállapotban. A környezet szociális, lelki visszahúzó hatásáról még akkor is érdemes szólni, ha a család csak az esetek egy-két százalékában lehetetleníti el a fejlődést.

Fontos a bemelegítés a fejemelések előtt

A „Pinokkió” mozgáskoordinációs gyakorlatsor ütemeit utánozzák a gyerekek

Digitalizált kor – és a hozzá társuló tünetek

Másodikos volt Boglárka, amikor édesanyjának feltűnt, hogy nem teljesít elég jól az iskolában, nem megy neki az olvasás, összekever betűket, szavakat, nem érti a szövegek mélyebb tartalmát, összefüggéseit. Harmadikban vált nyilvánvalóvá, hogy komolyabb tanulási nehézségei vannak, a német nyelv különösen nehezen ment, megcsappant az önbizalma, indulatait nehezen kezelte. Ekkor édesanyja a nevelési tanácsadóhoz fordult segítségért.

„Fény derült néhány problémára, például a gyengébb képi memóriára és szerialitásra. Egy évig foglalkoztak a nevelési tanácsadóban Bogival, de nem történt javulás” – idézi fel a nehéz időszakot az édesanya, *Laczkovich Dóra*, aki a sikertelenséget látva máshonnan kért segítséget: elvitte immár felsős kislányát az Újkapu Központba. „Ott egy többórás, rendkívül alapos vizsgálaton kiderült, hogy az ismerteken kívül még komoly szövegértési gondjai is vannak. Ezután kezdtük a terápiát. A fejlesztésen többek között az asszociatív gondolkodást segítő, úgynevezett homloklebeny-gyakorlatokat kapott Bogi, valamint külön foglalkoznak a matematikával és a magyar nyelvvel.” A gyakorlatok annyira összetettek és bonyolultak, hogy még a szülőknek is beletörik a bicskájuk, amikor megpróbálják Bogival együtt csinálni a házi feladatot. Például miközben a „Lementem a pincébe vajot csipegetni” mondókat kell hibátlanul elmondani, egy több síkban kivitelezett, keresztes mozgásokból épülő hosszú „koreográfiát” kell szintén jó sorrendben végrehajtani. Megéri, mert Boglárka már könnyebben és önállóbban tanul. „Amikor hazajön az iskolából, örömmel újságolja, hogy eszébe jutnak olyan szavak, amelyekről korábban azt gondolta, biztos el fogja őket felejtetni. Hisz régebben, ha meghallgatott egy szöveget, már nem tudta leírni.”

Gergely Anikó tapasztalata szerint egyre több iskolás gyereknek nem megy az írás, az olvasás; gondjuk van a figyelemmel, nem tudnak az órán koncentrálni. Ennél a korosztálynál az óvodásokénál komplexebb felmérést végeznek az Újkapuban, hiszen a tanuláshoz szükséges funkciókat is meg kell nézni. Az írás, olvasás, szövegértés, beszédészlelés és beszédértés, valamint figyelem-teszttek eredményétől függ, hogy elegendő-e a mozgásterápia. A társuló tünetek szükségessé tehetnek egyéb vizsgálatokat is, például szemészetit vagy audiológiaiakat. Ez utóbbi indokolta teheti a Berard-féle hallási figyelem tréninget, amelyet hallásébresztésnek is szoktak nevezni. Kiegészítő terápiaként szükség lehet olvasástechnika-tanulásra, vagy komplex tanulási terápiára, szakmai rövidítéssel: NILD-re. Mivel a mozgásterápia a bal agyféltekére hat, az anyanyelvi területet erősen stimulálja. Így gyakran előfordul, hogy az írás és az olvasás gondjait megoldja a mozgásterápia.

„Az alapozó terápia hátterét az idegélettan, a fejlődés-élettan, a pedagógia és pszichológia összefüggései adják – szól a szükséges ismeretekről Gergely Anikó. – Tisztában kell lenni az idegrendszeri fejlődés struktúrájával és a legújabb tudományos ismeretekkel. Az agykutatási eredményekhez igazodva fejlesztjük tovább a terápiát az Alapozó Terápiák Alapítvány vezető terapeutaival. Több gyakorlatsorunk komoly változáson ment át az elmúlt huszonöt évben, illetve kiegészült újabb fejlesztési területekkel. Figyeljük, hogy miként rétegződnek egymásra az agy területei, azok hogyan ingerelhetők, miként építhetők ki hatékonyabban az új idegpályák.”

A tudományos ismeretek bővülése közben a terápiás módszerekre hatással van az is, hogy maguk a gyerekek is változnak; mind komplexebb problémákkal lehet találkozni. Az éretlenségi tünetek egyre korábban és ösz-

Járás közben a bokát váltva, keresztezve kell megérinteni

szetettebben jelennek meg, például tizenöt évvel ezelőtt sokan kizárólag figyelemzavaros tünetekkel igényeltek terápiát, ám ma ez a tünet kísérőjévé vált hallási vagy látási problémáknak.

„Ez az egyik terméke a mai, digitalizált kornak. Az agy nagyon hamar kapja a digitális ingereket, amelyeket nem tud megfelelően feldolgozni. Mintha a csecsemők is éreznék, hogy egy gyorsuló világba születtek, a mozgásfejlődésük is fokozottabb ritmusban történik, hamarabb állnak fel, kezdenek járni, rövidebb a mászás, kúszási szakasz, sőt ki is marad, amikor a gyerek pillanatok alatt felül, feláll, majd elindul. Emiatt már a bölcsődében egyre inkább előjönnek az éretlenségi tünetek. Ennek hatására a fejlesztés elkezdése is egyre korábban lehet indokolt.”

Szakorvos a diagnosztikában

Gergely Anikó konduktor-tanító, tehetségfejlesztési szakértő több mint húsz évvel ezelőtt kezdett foglalkozni a mozgásterápiával, és hat éve alapította meg az Újkapu Központot. Az intézmény kiemelt figyelmet fordít a diagnosztikára. Cél, hogy a gyerekek felmérése minél teljesebb legyen. Ötéves gyerekeket vizsgálnak úgy, hogy ne csak az idegrendszeri érettségüket térképezzék fel, hanem a társult jellemzőket is, például az észlelést. Fontos, hogy minél szélesebb területet tudjanak felmérni, így felderíthessék a probléma valódi okát. Ezzel elkerülhető a tüneti kezelés, és valóban a legfontosabb területet érintő terápiát kapja a gyerek. Az Újkapu foglalkozik a hallási figyelem tréningjével is: a halláson keresztül ingerlik az idegrendszert. Ez társul a mozgásterápiához, azzal együtt fejti ki hatását. E módszerrel azon a gyereken tudnak segíteni, aki például megkésétt, hibás beszédfejlődésű, lassabban

olvas, nehezebben követi a tanárt. Szakorvosok is részt vesznek a diagnosztikában, és a munkatársak között van család-, illetve pszichoterapeuta is.

„Gyakran a pedagógussal is felvesszük a kapcsolatot, szerencsére sokan igénylik a szakmai konzultációt. Ezen megbeszéljük, hogyan lehet segíteni a gyereket, aki ráadásul másképp is gondolkodik, mint az átlag, ezért nem tud bekapcsolódni az osztály munkájába. Az a célunk, hogy a terápiával integráljuk őt. A tanulási terápiát – az úgynevezett NILD-et – az iskolai tananyaghoz igazítjuk.”

Egyre több felső tagozatossal is foglalkoznak az Újkapuban. Esetükben vezető tünet a figyelemprobléma és a stratégiai gondolkodás hiánya, ami akkor okoz igazán nehézséget, amikor a tanító néni szárnyai alól kikerülnek a gyerekek, és önállóan kell feldolgozniuk olvasmányokat, megoldaniuk szöveges feladatokat. „Ezeket is abból a szempontból vizsgáljuk, hogy az idegrendszer fejlesztése és a tanulás oldaláról miként lehet segíteni.”

Az Újkapu elnevezés kifejezi, hogy a fejlesztésnek és terápiának köszönhetően korábban ismeretlen lehetőségek nyílnak a gyerekek életében. „Azzal, hogy az idegrendszerük a koruknak megfelelően éretté válik, biztonságban érzik magukat a világban. Ugyanis sok társuló tünet, például szorongás, magatartászavar, éjszakai felriadás, bepisülés vagy más szélsőség tükrözi, hogy a gyerekeknek labilis az egész világ, nincs biztonságérzete. A terápiában azonban a gyerek személyisége kinyílik, bátor lesz, érzelmi és lelki egyensúlya helyreáll, majd óvodai és iskolai környezetben visszahúzódottsága megszűnik, játszani kezd társaival. Vagyis valóban új kapu nyílik számára a világra.”

Tanárokat kérdeztünk...

1. Szerintük a magyarok hogyan viszonyulnak a saját gyökereikhez, identitásukhoz, történelmükhöz?
2. Mi az a legfontosabb dolog, amivel egy (történelem)tanár felkeltheti a diákok érdeklődését a történelem iránt?
3. Van-e olyan történelmi korszak/személy, ami/aki őket különösen érdekli?
4. Színházban, filmen inkább a korhű vagy a modern rendezésű történelmi darabokat választják?
5. Melyek azok a történelmi filmek, dokumentumfilmek, sorozatok, amelyeket szerintük mindenkinek látnia kellene? És miért?

Szilágyi Péter

magyar-történelem szakos tanár, Széchenyi István Általános Iskola, Budakeszi; 1996 óta tanít

1. Szerintem a magyarok ambivalensen viszonyulnak saját történelmükhöz. A régmúltra inkább nyitottabbak, mint a közelmúltra. Ezt a kettős viszonyulást még történelemtanároknál is megfigyeltem. Talán az lehet ennek az oka, hogy a régmúlt problémamentesebbnek, egyértelműbbnek tűnik, mint pl. az 1945 utáni korszak. A személyes (családi) érintettség is erőteljesen meghatározza a pozitív vagy negatív, nosztalgikus vagy elutasító attitűdöt a XX. század, főleg 1956, a Kádár-rendszer, valamint a rendszerváltás kapcsán. Az érdeklődéssel nem mindig jár együtt az alapos tájékozódás, olvasás; megelégszünk torzított, a bulvársajtóból, népszerűsítő kiadványokból történő tájékozódással. Az érdeklődő, de „egykönyvű” olvasók hajlamosak elfogadni a szélsőséges, tetszetős teóriákat, anélkül, hogy árnyaltan tájékozódna az adott történelmi korszakról. Sokszor az érzelmek, indulatok vezérelnek minket. A történelem korszakokként átírható, e tapasztalat is sajátosságosan befolyásolhatja a múlt objektív megismerhetőségébe vetett bizalmat.

2. A történelemtanár, mint minden tanár, elsősorban személyiségén keresztül keltheti fel a tantárgya iránti érdeklődést. A hiteles pedagógus tisztában van erényeivel és korlátaival, a gyerekeket is önmaguk és múltjuk megismerésére ösztönzi. Fontosnak tartja a helytörténetet, azt, hogy a gyerekek ismerjék meg saját családjuk, településük, régiójuk múltját. A személyesség az adott település múltjának értékeihez kötheti a tanulókat. Az olvasóvá nevelés nemcsak a humán tárgyakat tanítók, hanem minden pedagógus feladata. Ezt személyes példaadással, folyamatos könyvajánlásokkal lehet elérni. Ez az alap. Erre épülhet a biztos szakmai tudás és tapasztalat, módszertani változatosság.

Ha szeretem a gyerekeket, a munkámat és a szaktárgyamat, a tanítványaim is nagyobb eséllyel szeretik meg a történelmet.

3. Nem kifejezetten egyetlen korszak vagy személyiség, hanem különböző történelmi korszakok és személyiségek érdekelnek. Hasonlóképpen érdeklődöm a középkor, főleg a középkori gondolkodás és esztétika, valamint a XIX. és a XX. század iránt. Ez utóbbi korokból főleg az Osztrák-Magyar Monarchia, a Horthy-korszak (maga a személyiség is), valamint a Rákosi-diktatúra és a Kádár-korszak érdekel. Elsősorban e korok összetettsége, döntési mechanizmusai, társadalmi rétegei, kultúrája; illetve a diktatúra mechanizmusa, működése keltette fel komolyabban az érdeklődésemet.

4. Nyitott vagyok a kortárs kultúrára, legyen az irodalom, színház- vagy képzőművészet. Elsősorban nem a korhű jelmez vagy díszlet, hanem a színdarab (rendező) által közvetített gondolat saját gondolkodásomba beépíthető tartalma fontos számomra.

5. *Egy ember az örökkévalóságnak* (A Man for All Seasons) – Fred Zinnemann. *Trianon* – Koltay Gergely. *A tanú* – Bacsó Péter. *Ősök tere* – történelmi beszélgetések sorozat. Ezeket a filmeket azért ajánlom, mert árnyaltan, hitelesen és művészi eszközökkel mutatnak be egy-egy történelmi korszakot. A beszélgetések sajátos műfaj, viszont az ok-okozati összefüggések, a tankönyvekben nem olvasható részletes háttér felvázolásával érthetőbbé tesznek egy-egy fontos történelmi problémát, korszakot.

Kárpáti Viktória

angol-hittan-olasz szakos középiskolai tanár

1. Amíg fiatal az ember, majdhogynem ideje sincs, hogy a múlton merengjen, sokkal inkább a jelenére, illetve a jövőjére fókuszál. Amikor már nem kell a „betevő falatért” küzdenie, a múltja is fontosabbá válik. Nem véletlen, hogy sokan felnőtt korukban keresik meg például az azelőtt nem ismert biológiai szüleiket. Idősebb emberek már nem csupán a saját személyes múltjukon elmélkednek, hanem fontossá válik számukra a társadalom, amiben felnőttek. A múlt iránti érdeklődés kialakításában nagyon fontosnak tartom a nagycsalád szerepét. Ha jó a kapcsolat a nagyszülőkkel, az unokák is fogékonnyabbak lesznek, hogy meghallgassák őket múltbeli tapasztalataikról, élményeikről.
2. Fontos, hogy a fiatalok a történelmet ne úgy éljék meg, mint tőlük távoli, a személyes életüktől független eseménysorozatot, hanem megtalálják a kapcsolódási pontot a mindennapjaikkal. Egy történelemtanárnak az lenne a feladata, hogy rávilágítson, a múltból okulni kell, hogy a jelent jobbra telessük. A jelenünk teremti meg a jövőnk alapját, és jó lenne, ha a jövőben nem kellene szégyenkezniünk miatta. Egy történelemtanárnak ezeket a személyes húrokat kell megpendítenie a fiatalokban.
3. Engem a második világháború időszaka érdekel legjobban. Talán azért, mert ezt az időszakot sok szempontból vízvonalstónak érzem, s nincs is annyira messze. Ebben az időszakban az emberiség nem csupán technikailag lépett egy másik szintre, de ideológiai sorai tudták kegyetlenebbnél kegyetlenebb tettekre bírni. Nagyon szép filmek szólnak erről az ellentmondásokkal teli időszakról, amikor a kegyetlenség és a hősiesség egyszerre ért tetőfokot: *Napfény íze*, *Schindler listája*, *Anna Frank naplója*, *Csíkos pizsamás fú*, stb. Történelmi személyek közül pedig a női uralkodók/vezető értelmiség élete szokott foglalkoztatni. Szép filmek születtek ebben a témában is: *Sissi*, *A Királynő*, *Boleyn Anna*, *Agora*, stb.
4. Jobban kedvelem a korhű rendezésű darabokat, mert azok egy plusz adalékkal szolgálnak, hogy jobban el tudjam képzelni az adott kort, amikor a darab játszódik. Nem szeretem a túl modern darabokat, amikor az egészséges szemérem is hiányzik a színpadról. Attól, hogy valami modern, nem kell, hogy minden hagyományos értéket nélkülözzön. Képzőművészetben is azt kedvelem, ha a modern magába szövi a már megtalált jókat, s ahhoz próbál hozzátenni valami újat.
5. A *Napfény ízet* mindenkinek szívből ajánlom, aki a történelem iránt érdeklődik. Remekül végigviszi a film, hogy bár a történelmi korszakok, szinterek változnak, az ember mégis ugyanaz marad. Nagyon jól kiemeli a film, hogy mennyire nem választható el a történelem és a jelen egymástól, és mennyire ugyanazok az életérzések, alap-problémák foglalkoztatják az embert, mióta világ a világ.

Hajdú Tamás

történelemtanár

1. A szélsőséges esetektől eltekintve azt tapasztaltam, hogy a magyar lakosságra az erős történelmi tudat jellemző. Rótták már fel hibánkul is, hogy túlzottan kötődünk gyökereinkhez, s nem vagyunk a kor elvárásainak megfelelően eléggé mobilak. A közös múlt tudata mindig is a nemzeti összetartozás érzésének egyik alappillére volt.
2. A 9. évfolyamosainknak szoktam azt mondani, hogy itt már nem elég szeretni a történelmet, tanulni is kell, mert csak a rendszerezett tudás ad majd szilárd támpontot a történelmi ismeretek és a téveszmék megkülönböztetéséhez. A tanulók olvasási és filmnézési szokásainak átalakulásával sajnos azok az irodalmi és filmélmények is eltűntek, amelyek oly sokat segítettek az egyes korszakok megfoghatóvá tételében. A természetes érdeklődés – ha ki nem oltják – ott munkál mindenkiben, de lényegesen könnyebb azokkal a diákokkal, akik otthonról hozzák magukkal. Talán ez a személyes családi érintettség az, ami leginkább a történelem felé tereli az érdeklődésüket. A száraz adatokat érdekességekkel, különlegességekkel elegyítő, könnyedebb tanári stílus is sokat segíthet. Kár, hogy a hatalmas tananyag miatti száguldó tempó a felületességet erősíti...
3. Latin szakosként természetesen az ókor érdekel különösképpen, a magyar öltözködéssel foglalkozó történészként pedig a XVI. századtól napjainkig terjedő időszak, s ezen belül a reformkor. De – „Nomen est omen” – ’kutyakötelességem’ Bocskai korának ismerete is.
4. A korhű rendezéseket kedvelem, mert, bár megértem, hogy a klasszikus műveket talán ezzel is aktualizálni lehet, de nem tudom kikapcsolni az életmód-történeszi énem, ami persze nem mindig szerencsés, mert akaratlanul is vadászom a pontatlanságokra. Egyik kedvenc filmem, a *Nyolcvan huszár* egyik jelenetében pl. 1848-ban, az országúton egymással szemben vonuló dragonyos- és huszárszázad, figyelmen kívül hagyva az akkori bal oldali közlekedést (ezt őrzi a „lovardai KRESZ”, mert ott az egymással azonos járműben szembelovaglóknak mindmáig a jobb kengyele találkozik), a nálunk 1941-ben bevezetett jobb oldalinak megfelelően tér ki egymás elől. Ennek köszönhetően az alakulatokat vezető tisztek egymás irányában való tisztelgése sem sikerült: a jobbra történő kardmozdulatokat a lovas és a ló teste is eltakarta.
5. Nem tudnék csak egyet kiemelni: bármi, ami jól elkészítve megfoghatóvá teszi az adott kort, vagy problémát, van mondanivalója, s a látottak továbbgondolására, vagy éppen utána olvasásra készíti a nézőt. Ugyanúgy tetszik pl. a *Rákóczi hadnagya*, mint John Wayne *Alamoja*. Az elsőben – minden vonalassága ellenére – nemcsak a jelmezek részleteire ügyeltek ma már szinte elképzelhetetlen alaposággal, de pl. az osztrák tüzekeket alakító statiszták is olyan összeszokottan teszik a dolgukat, mintha mindig is ezt csinálták volna. A *Trombitás*, a *Klapka-légió*, a *Vadon* pedig egy-egy filmbe sűríti a korszakváltások kínjait.

„Magyarnak lenni: tudod, mit jelent?”

Határon túli magyar diákok gondolatai

(A diákok beszámolóit rövidítve, de szerkesztetlenül, eredeti nyelvezettel közöljük.)

Ausztria

„Még csak pár éve élek itt Ausztriában, így megmaradtak az ismereteim az anyanyelvemből is, remélem sikerül megtartani őket. Nagyon hasznosnak tartom, hogy az AMAPED által biztosított órákon is részt vegyek, mert így is csak frissítem azt a tudást, amit még a magyarországi iskoláimban szerezttem, valamint új dolgokat is tanulok, olyanokat, amire németül nem mindig van lehetőségem. Emellett minden nyáron táborba megyek, ahol szintén sokat beszélünk. Bár szeretnék beleszokni a bécsi környezetbe, nagyon fontosnak érzem, hogy a magyarországi dolgokban is részt vegyek. Mint említettem, sokat olvasok az anyanyelvemen, többek között szépirodalmat (például *Egri csillagok* és *A kőszívű ember fiai*), de a verseket is nagyon kedvelem (*Radnóti Miklóstól* rengeteg művet olvastam, a kedvenc költeményeim is tőle származnak).”

(K. Fruzsina)

Horvátország

„Horvátországban élő magyar nemzetiségű gimnazista vagyok. A Horvátországi Magyar Oktatási és Művelődési Központ végzős diákja. Örülök, hogy lehetőségem van anyanyelvemen tanulni.

Mint kisgyermek rengeteg mesekönyvet kaptam és olvastam. Sokat jártunk Magyarországra, így alkalmam volt megismerni a magyar gyermekirodalom legszebb műveit. Azóta is nagyon szeretek olvasni. Szabadidőmben sokat lapozgatom *Radnóti, Arany, Jókai* és más költőink műveit.

Büszke vagyok arra, hogy magyarnak születtem és mindig felkapom a fejem az utcán sétálva, ha magyar szót hallok. Sajnos napról napra kevesebben vagyunk. Sokan a jobb élet reményében külföldre költöznek, mások az egyszerűbb boldogulás érdekében asszimilálódnak, ezért még fontosabb, hogy mi, akik ragaszkodunk gyökereinkhez ápoljuk, megtartsuk, és továbbadjuk őseink örökségét.

Kis közösségünkben az anyanyelvi iskolán kívül számos rendezvény keretében is igyekszünk ápolni hagyományainkat, kultúránkat. Falunk büszkesége az ezredfordulóra készült *Kossuth* obeliszkből megmaradt dombormű, mely kultúrátthonunkat díszíti. Minden év március 15-én kultúrális keretében megkoszorúzzuk. Ezen kívül falunk ad otthont a legnagyobb horvátországi magyar néptánc együttesének, amely a *Csárdás* nevet viseli.

Iskolánkban is számos lehetőség kínálkozik arra, hogy anyanyelvi kapcsolatokat létesítsünk. Egy ilyen törekvésnek köszönhetően jutottam el én is Miskolcra, a Lévy Református Gimnáziumba, mint cserediák. Felemelő érzés volt az ottani igazgatótól hallani, hogy ő is járt már falunkban. Ez a pozitív élmény mellett azomban elkeserítő számomra, hogy a

modern világ értékrendje teljesen felborult. Gyökerek nélkül olyanok vagyunk, mint a gyermekláncfű szirmai, melyeket egy nagyobb szél felkap és elsodor.”

(F. Andrea)

Románia

„Tizenhat éve élek Romániában, itt születtem. Úgy gondolom, hogy minden országnak megvan a maga szépsége, hibája, előnye és hátránya. Nekem nagybátyám kint él Magyarországon a családjával. Nagyon sok ideig nem tudtuk tartani velük a kapcsolatot, mi nem tudtuk odamenni, ők nem tudtak hazajönni. De a tavaly sikerül mindent megoldani, így interneten és telefonon keresztül tudunk kommunikálni velük. Rengeteget olvasok hat éves korom óta. Egyik nagy kedvencem *Fekete István*. Kisebb koromban imádtam az állatregényeit, mai napig szívesen olvasok tőle. Igaz, hogy nagyrészt külföldi íróktól olvasok, de itt van a magyarországi *Leiner Laura*, akinek eddigi összes könyvét olvastam és, kivétel nélkül, mindeniket rettentően élveztem. Az ő történetei teljesen lekötik a figyelmem, a stílusa magával ragad, és egyszerűen nem tudom a könyveit letenni a kezemből.

Az életemet a zene tölti ki. Itt is nagy igazság, hogy leginkább külföldi előadók, bandák zenéit hallgatok, de becsúszik néha egy-két magyar rock ballada is. Gyerekkorom óta az *Edda*, a *Republic* és a *Nox* kísérik mindennapjaimat, ám az *Ossian* is bearanyozza az életem.

Én szeretek itt élni, szeretek magyar lenni. Nem az határozza meg a nemzetiséged, hogy melyik országban élsz, hanem az, hogy a lelked mélyén minek érzed magad.”

(A. Eszter)

„*Magyarnak lenni tudod mit jelent?*» - *Sajó Sándor* e kérdése szól a világ bármely pontján élő magyar embernek, aki fontosnak tartja magyarságát, magyarságtudatát, néphagyományait, amelyeket ősidóktól fogva örökölve kap szüleitől, nagyszüleitől. Így székely, magyar - Erdélyben élő - fiatalként én magam is próbálom megőrizni hovatartozásomat és ápolni hagyományainkat.

Nagy segítség számomra az, hogy egy olyan iskolában tanulhatok magyar nyelven, ahol szintén fontos a népi értékek, kincsek, hagyományok megőrzése és tiszteletben tartása. Az iskolánkban működő Rákóczi Szövetség tagjaként is többet tehetek mindezen hagyományok fennmaradásáért. A Szövetség évente megszervezett programjai által, mint például diákutaztatás Erdélybe, Felvidékre, Délvidékre, Kárpátaljára, vagy nyári táborok sorozata, az évente megrendezett Gloria Victis, vezetőképzések mind hozzájárulnak ahhoz, hogy mi magyar nyelven tanuló fiatalok jobban megismerhessük történelmünket, honfitársainkat. A legnagyobb élmény mindig az, amikor találkozunk a rég nem látott barátokkal,

ismét elnevetgélhetünk azon, hogy különböző nyelvjárással beszéljük a magyar nyelvet, de tudjuk azt a szívünk mélyén, ahogyan a dal is mondja: »*Mi egy vérből valók vagyunk!*«. És azért, hogy ez így is maradjon, valamit megpróbálunk tenni. A Rákóczi Szövetség mellett a cserkészlet is fontos, meghatározó szerepet tölt be az életemben. Próbálok mindennapjaimat a cserkésztvények szerint élni, miszerint szolgálom Istent, Hazámat és Embertársaimat egyaránt. A cserkészlet által is erősíthetem, nem csak magam, hanem a rám bízott gyerekek szívében a magyarságtudatot.

Néha fájdalomként éljük meg azt, hogy mint Erdélyben élő magyart, székelyt külföldön lebecsülnek, vagy rosszabb esetben megaláznak. Ennek érdekében is tudunk tenni: megértetjük a társadalommal, hogy annak ellenére, hogy Romániában élünk, mi magyarok vagyunk, magyarként élünk.

Magyarságtudatunk megerősítéséhez hozzájárul az is, hogy olvashatunk magyar íróktól, költőktől irodalmi műveket.

Számomra a legkedvesebb magyar költő *Reményik Sándor*, aki lelki gazdagságát mutatja meg leginkább költeményeiben, amelyek megnyugvást hozhatnak az olvasó lelkében. Nagyra tartok minden magyar író, költőt, hiszen műveik által hozzájárultak ahhoz, hogy a magyar népek bőséges értékei, kincsei lehessenek. Ezt versmondóként is szem előtt tartom, hogy a közönségnek a vers értéket közvetítsen.”

(Cs. Kata)

Szerbia

„A Vajdaság több nemzetiségű közeg, ahol szerbek, horvátok, magyarok, ruszinok, szlovákok és még más nemzetiségek is élnek. Több vallás, kultúra, ünnep és szokás színesíti közös életünket itt, a Vajdaságban.

Habár mi, magyarok kisebbségben vagyunk Szerbiában, mégsem érezzük, hogy nem lennének meg azon jogaink, mint a többségben lévőeknek. Hagyományainkat, ünnepeinket, vallásunkat tiszteletben tartják, és büszkéek vagyunk arra, hogy országunk kultúrákban, hagyományokban és nyelvekben gazdag. A 90-es évek háborús világa ez alól kivétel, szüleim, ismerőseim elmondása szerint akkor sokan elvándoroltak, és az addigi ízes kavalkád felbomlott, és nem volt jó itt magyaroknak lenni. Mindez már a múltté, és a jelenben újra élvezhető a vajdasági tarkaság.

Ha az iskolában az osztálytársaimmal, a tanáraimmal a kisebbségi helyzetről beszélünk, változatos tapasztalatok, élmények hangzanak el, attól (is) függően, hogy homogén vagy vegyes nemzetiségű közegből érkeznek a társaim. Akik a vegyes közegben szívták magukba gyerekkoruktól a másság létét, könnyebben alkalmazkodnak a más nemzetiiségekhez, felszabadultabbak. Viszont a homogén környezet kárána írható fel, hogy egyes tanulók nem sajátítják el az állam nyelvét, ezért nem is érzik jól magukat az új, vegyes környezetben, ahová iskoláztatásuk, munkájuk során kerülnek. Az emberek többsége nyitott az újra, az új kultúrák megismerésére, és minél több szokást, ízvilágot, népviseletet ismerünk meg, annál színesebb a mi magunk nemzete és egyénisége is.

Én jól érzem magam ebben a színes közegben. Nem zavar, hogy szerbül is meg kell tanulnom, ha érvényesülni szeretnék, és azért is, hogy kommunikálhassak azokkal, akik esetleg nem tudnak magyarul. Örülök, hogy anyanyelvemen tanulhatok, hogy a magyar hagyományokat ápolhatom, tu-

dást és értéket tudok tanulni és átadni, amely nemcsak a magyar közösség érdeke, hanem a társadalmunk gyarapodását, gazdagodását hozza meg. Fontos számomra, hogy a magyar kisebbség megmaradjon a Vajdaságban. Fontos, hogy olyan generáció nőjön fel, amelyet értelem és jellem vezérel.”

(D. N. Klaudia)

Szlovákia

„Naponta átélem ennek áldását és terhét, de nem bánom, mert tudatában vagyok annak, hogy ez az örökségem.

A kisebbségben élők között vannak, akik felvállalják nemzetiségüket, hovatartozásukat és vannak olyanok, akik szígyellik azt. Örökségünk, hagyományaink megőrzése céljából több szervezet alakult az évek során. Ezek a csoportosulások programokat szerveznek abból a célból, hogy buzdítsák az embereket arra, hogy bekapcsolódjanak a magyar kultúra megőrzésébe. Igencsak sok rendezvényre és ünnepségre kerül sor, hogy ezzel is egybe kovácsolják eme közösség erejét. Az önkéntes személyek, illetve családok, akik aktívan segídeknek a hagyományaink, szokásaink és ünnepeink megszervezésében nagy elismerésnek örvendenek. Ők azok a szervezők, koreográfusok, vagy akár gulyásfőzők, akik beleadják munkájukba szívüket, lelküket. Legtöbben jól tudják, hogy anyagi hasznuk nem lesz belőle, sőt még inkább ők támogatják anyagiakkal is a közösséget, mégis ott vannak, mert ott akarnak lenni; éreznek magukban annyi hűséget anyanyelvük ápolása érdekében, hogy feláldozzák idejüket és erejüket a jó célért.”

(Zsófi)

„Magyarul beszélek. Magyarul gondolkodom. Magyarul álmodom. Szlovákiában. S ezt nem szégyenlem. De sajnos nagyon sokan félnek főlvállalni magyarságukat. Vannak, akik nem is akarják...”

Én nagyon szeretem a városomat, attól függetlenül, hogy a boltban nem kérhetek magyarul kenyeret, és a postán sem értik a 'bélyeg' szó jelentését. Folyékonyan megtanultam a szlovák nyelvet, mindenféle erőlködés nélkül. Belém ivódott, nem úgy, mint egyes szintiszta magyarulakta területeken, ahol nagyon nehéz beletanulni az államnyelvbe. De anyanyelvemnek természetesen a magyart tekintem. Kiváló nyelv! Itt, ebben a szláv tengerben, ahol élünk, nehéz megmaradnia ennek a gyönyörű nyelvnek. Rajtunk múlik. Csak rajtunk múlik nyelvünk fennmaradása. Csak hogy ehhez össze kellene tartanunk, mert fogyunk. Kérjük hát a Jóistent, hogy segítsen megmaradnunk, minden buktató ellenére, ahogy *Petőfi* is tette:

»Ezért csak egy, csak egy a kérelem:
Mely így, mint van, már nem sok évet lát,
Teremtsd egészen újjá e hazát.
Hallgass meg engem, édes Istenem!«”

(Cs. Kati)

„Legyek büszke magyar nemzetiségemre vagy dugjam véka alá? Van egy adott szituáció: csereg a mobiltelefonom, de pont egy emberektől nyüzsgő buszban ülök. Tudom, hogy a szintén magyar barátnőm hív. Felteszem a – mások szemében nevetésesnek tűnő – kérdést: felvegyem? Felvállalom magyarsá-

gom, és büszkén beleszólok magyarul a készülékbe, vagy mint egy nyúl, inkább elrejtőzöm a kellemetlen, nem kívánatos tekintetek elől? Kicsinyes gondolatok cikáznak fejemben. Mi van, ha megszólalnak? Ha kinevetnek, kibeszélnék a hátam mögött, mintha ott se lennék? Szánalmas. De tudom, hogy nem vagyok egyedül. Manapság egyre több fiatal gyomra rándul göröcsbe, ha az iskolájuk felől érdeklődnek.

Én magam se jöttem sokáig rá, hogy a magyar nyelv egy gyönyörű szójáték. Ha megfelelően illesztjük egymáshoz a szavakat, és gazdag szókinccsel rendelkezünk, kiváló nyelvművelő válhat belőlünk. Ez magyarországi társainknak nem okozhat problémát, hisz minden áldott nap, mint egy szpongya szívják magába nyelve mondatelemeit. De egy felvidéki magyar, akire a szlovák szavak akarva-akaratlanul ráragadnak? Csak gyűlnek és szaporodnak, míg el nem lepik az ember ajkát. És ezeket az ajakakat többé nem hagyja el egyetlen értelmes magyar mondat se. Csak azon kapják magukat, hogy minden második szavuk szlovák eredetű. Kívülállóká válnak, akik egyik nyelvet sem beszélnek, hanem az eltorzult köztes átmenetüket hangoztatják. De a remény pislákoló heves tüze még mindig ég. Gyermekkorban kell ösztönöznünk utódainkat. Meg kell tanulniuk felvállalni nemzeti mivoltjukat. És legfőképpen MAGYAR iskolába kell a szülőknek beiratni csemetéiket. Az utóbbi években a magyar nemzetiségű gyerekek szlovák tanintézetbe való jelentkezése az egyik legnagyobb problémává vált. A szülők abban bízva, hogy porontyaik szlovák közegen nevelkedhetnek, azt gondolják, hogy az élet több lehetőséget fog kínálni, és kevesebb útvessző elé állítja majd őket.

A magyar a legkedvesebb, legmagasztosabb nyelv számomra. Bár szerettem volna negatívumokat is felhozni ellene, nem voltam képes rá. Soha nem szabad elfelejtenünk, hogy ki is vagyunk. Szívemben magyar voltam, vagyok és leszek. És míg gondolatban igazoltam, remélem gyakorlatban is sikerül majd bebizonyítanom rátermettségem erre a címre.”

(G. Katalin)

„Nagymegyerén élek, ami 2009-ig a Legmagyarabb város címet kapta meg sorozatosan Szlovákiában. Azóta mi is fogyunk, sajnos nem keveset.

Szerencsésnek mondhatom magam, hogy egészséges magyar öntudatban nevelkedek fel. Befolyásolják ezt szüleim, barátaim és nem utolsó sorban az iskolám. Dicséretre méltó, hogy Pozsonyban még mindig van igény a magyar oktatásra, és roppant komolyan veszik a szlovák nyelv tanítását is. Szüleim és az egész családom a magyar kultúra rajongója, támogatója és nagyrészt művelője, ami jócskán hatott a nézeteimre és végigkíséri majd életem.

Életem legszebb és legszorosabb barátsága szintén kisebbségi magyarokkal köt össze. Hat évvel ezelőtt ismerkedtünk meg székely barátainkkal, akik Románia szívében élnek és tulajdonképpen kisebbségi érzetünkre gyakran gyógyír a velük töltött idő. Nem vagyunk egyedül. Velem egyidős kászoni barátnőmmel gyakran vita tárgya, milyen is a mi szemzőgünkből élni mindennapjainkat. Kiállni önmagunkért egy nagy városban, ugyanis ők szintén elkerültek magyar gimnáziumba Csíkszeredába, ami már sajnos szinte teljesen román. Milyen sokat jelent nekünk a magyar néptáncot tanulni, magyar előadásokra beülni, vagy egy-egy elkapott otthoni szóra felfigyelni.

Ott látom kiteljesedni a problémát, hogy az anyaföldön való tartózkodásom alatt is gyakran látok csodálkozó szempárokat, miszerint hogy lehet az, hogy otthon is magyarul beszé-

lünk és egyáltalán hogy-hogy tudunk magyarul. Pár szapora levegővétel után egyszerűen kijelentjük: »Mi is magyar nemzetiségűek vagyunk.«

Esetleg ha édesapám kapja meg eme roppant felhőborító kérdést hosszú, szomorú, történelmi monológ következik. Igazából nem várhatjuk el bárkitől is, hogy megértse kisebbségünk okát, ha saját 'vérünk' sem tudja pontosan Felvidék, Erdély, Vajdaság, Kárpátalja miért, mikor, hogyan jött létre. Nemcsak itthon kell szembenéznünk megkérdőjelezett magyarságunkkal, hanem anyaföldünkön is.”

(K. Eszter)

„Személyes tapasztalataim alapján a néptánc a legnépszerűbb módja a kamaszok körében a gyökerekkel és kultúrával való foglalkozásnak. Számos magyarországi rendezvény állandó résztvevői az egyre növekvő számú felvidéki ifjúsági néptáncgyűttesek. S ha nem is táncol minden egyes fiatal idehaza, biztosan van mindenkinek legalább egy olyan ismerőse, aki aktív hobbijaként űzi, s általa évente legalább egy magyar kulturális rendezvényre eljut, ha már csak azért is megy, hogy megnézze őt a színpadon. Ezen kívül iskolánk biztosítja a magyar nyelvű darabokat játszó színházak látogatásának lehetőségét, mosonmagyaróvári testvériskolánkkal való állandó kapcsolattartásról nem is beszélve, akikkel évente kétszer meglátogatjuk egymást.

Györffy István szerint: »A magyarság nem a test, nem a vér, hanem a lélek kérdése.« – s én osztom az ő véleményét, ugyan is nem számít, hol lakunk, vagy felmenőink között volt-e más ajkú személy, hanem hogy lelkünkben hogyan éljük meg magyarságunkat. Magyarul gondolkodunk, magyarul sírunk és nevetünk, magyarul mosunk fogat, anyanyelvünkön álmodjuk át az éjszakákat is – és ez az, ami számít.”

(K. Orsolya Sára)

„Nekem Felvidék a szülőföldem, én itt vagyok magyar, annak ellenére, hogy én ide születtem, vannak anyaországi rokonom és barátaim, akikkel tartom a kapcsolatot. Magyarország különböző részein élnek ők, és családdal gyakran látogatjuk őket, sőt közös kirándulásokat szervezünk, így lehetőségem volt már szinte az egész országot bejárni. A barátaimat is gyakran elhívom hozzánk, és igyekszem megismertetni velük Felvidék nevezetességeit, bemutatom őket a szlovákiai barátainknak.

Egy kis csallóközi falucskából származom, ahol a lakosság több mint fele magyar, s bár az újonnan épülő házakba többnyire szlovák családok költöznek be, a település meg tudja őrizni magyarságát, mert az itteni magyar emberek azonosságtudata nagyon erős. A rendezvények magyar nyelven folynak, legyen szó egy falunapról, koncertről, farsangi bálról. Minden magyar nyelven folyik, és ez a természetes. Ha kimegyek az utcára, az ismerőseimnek magyarul köszönök, ha bemegyek a boltba, magyarul szólok az eladókhoz és a községházán magyarul intézem a dolgaimat. Ez számomra magától értetődő.

A pozsonyi magyar gimnázium diákja vagyok. Pozsony Szlovákia fővárosa, mégis számos magyar rendezvénynek ad otthont, például koncerteket, filmvetítéseket, színházi előadásokat tartanak itt. Pozsonyban található a Csemadok székhelye – a Csemadok egy országos szinten működő szervezet, mely a magyar kulturális élet szervezése terén fejt ki tevékenységet: szavalóversenyeket, zenei és folklórfesztiválokat szervez. Több magyar néptáncgyűttes is működik itt: az Ifjú Szivek, a

Szóttes és a Pozsonyi Néptáncgyüttes, ahova sok, a magyar kultúra, a hagyományok, a tánc iránt érdeklődő fiatal jár.”

(P. Eszter)

„Miért nehéz szlovákiai magyarnak lenni? Mi, felvidéki magyarok sokszor úgy érezzük, hogy nem tartozunk sehova. Ha Magyarországra kirándulunk egy szlovák rendszámú autóval, az emberek furcsa tekintettel méregetnek, szinte ellenséggé kezelnek mindaddig, míg meg nem szólalsz magyarul. Amint meghallják, hogy magyar vagy, kedvesek veled, de a kezdeti ellenségeskedés mégis rossz érzést kelt benned. Szlovákiában ennek pont a fordítottja történik. Az emberek addig 'normálisnak' kezelnek, amíg el nem kezdesz magyarul beszélni.

Hogyan tudjuk mégis megőrizni magyarságunkat? Szerencsére van több kulturális egyesület, ami szívügyének tekinti a magyarság fennmaradását Felvidéken. Pozsonyban több néptáncsoport is működik, amelyeknek hagyományőrző szerepük is van. A magyar falvak kulturális napokat szerveznek, ahova szlovákiai és magyarországi előadók is egyaránt meghívják. Ezek a fesztiválok remek alkalmak új ismeretek kialakítására és nyelvünk megőrzésére. Az iskolánk is nagyon fontosnak tartja a gyerekek magyarságtudatának megerősítését. Évente ellátogatunk Budapestre, amit mindig nagyon élvezünk. Évente négy alkalommal lehetőségünk van megtekinteni a komáromi Jókai Színház előadásait is. Véleményem szerint a magyarságtudat megőrzése az iskola egyik hatalmas pozitívuma.

Sokan – főleg Magyarországon – a média befolyása miatt úgy hiszik, hogy felvidéki magyarnak lenni szörnyű, nehéz dolog, és hogy szinte 'börtönben' élünk. Szerintem ez egy hatalmas tévhit, és a sajtó sokkal nagyobb ügyet csinál belőle, mint kéne. Igaz, hogy nehezebb itt magyarnak lenni, mint Magyarországon, de én nem szeretek siránkozni. Felvidéken is nézhetünk magyar tévéűsorokat, olvashatunk és vehetünk magyar könyveket, folyóiratokat, magyar tannyelvű iskolákba járhatunk. Egyáltalán nincs rossz helyzetünk, és a szlovák nyelv csak előnyünkre válik, hiszen »Ahány nyelvet beszélsz, annyi életet élsz.«

(V. Fanni)

Szlovénia

„Mivel vegyes házasságból származom (édesanyám magyar, édesapám szlovén), és a barátaim is nagyjából magyar vagy szlovén családból származnak, már sokszor felmerült bennem a nemzeti hovatartozás kérdése. Sokáig nem tudtam eldönteni, ki is vagyok, hova tartozom. Ma viszont már jól tudom, hogy a magyarsághoz. Számomra ugyanis nem az az ember a magyar, aki a családban csak magyarul beszél, a nyilvánosság előtt meg veri a mellét, hogy ő milyen nagy magyar, sem az, aki lengeti a magyar zászlót, vagy aki nem képes belátni, hogy vidékünkön nem csak magyarok vagy szlovének élnek. A magyarságom ugyanis belülről fakad, és nem csupán külső tényezők összessége vagy éppen a genealógia működése.”

(F. Grega)

„Bár megvannak a szálak, amelyek őseinkhez kötnek, mégis úgy érzem, hogy egy ember minőségét, nagyságát nem ki-zárólag a nyelv határozza meg. Ugyanis minden nemzetnek

vannak értékei: szép tájak, hagyományai, történelme, művésze... Modern világunkban szinte már nem is számít, hogy honnan származunk. Globalizálódik minden. Olyan korszak küszöbén állunk, amikor az együttműködés, a másság elfogadása és a józan észre való hagyatkozás az egyedüli járható út.”

(P. Péter)

Ukrajna

„Az én anyanyelvem a magyar. Számomra nincs is szebb nyelv ennél. Én büszke vagyok arra, hogy magyarnak születtem, s magyar nyelven beszélhetek, tanulhatok. Kárpátalján születtem, ahol sok magyar anyanyelvű él. Én mindig magyar környezetben nevelkedtem és arra tanítottak a szüleim, hogy tiszteljem, becsüljem és szeressem az anyanyelvemet a magyart.

Szívemhez igen közel áll a magyar kultúra, a néptánc, a magyar zene, filmek, könyvek és a sport egyaránt. Figyelemmel követem a magyar sportolók teljesítményét a világbajnokságokon, olimpiákon, az úszásban, a fociban, a kézilabdában is. Azonban ami nagyon közel áll hozzám az a zene.

Kedvenc magyar énekesem Pál Dénes. Nekem nagyon tetszik az amit képvisel, egyedi hangja és szerénysége sok ember kedvencévé tette. Továbbá nagyon szeretem a rockoperát. Ezen belül az *István a király* című darabot. Engem nagyon megfogott a darab, hiszen megzenésítve mutatnak be egy történelmi cselekményt, első honlapító Magyar királyunk *István* életéről és *Koppány* vezérrel folytatott hatalmi harcáról. A magyar irodalom is közel áll a szívemhez. Kedves magyar költőm *Radnóti Miklós* és nagyon szeretem a *Nem tudhatom* című versét. Csodálatosan írja le, hogy mit jelent számára a haza, s mi mindent adott neki ez a táj.

Végül egy idézettel szeretném befejezni, ami sokat jelent a számomra: »Meleg szeretettel függj a hon nyelvén! - mert haza, nemzet és nyelv, három egymástól válthatatlan dolog; s ki ez utolsóért nem buzog, a két elsőért áldozatokra kész lenni nehezen fog.« Kölcsey Ferenc”

(M. Márta)

„A családommal Kárpátalján élek egy kis faluban, Somban. A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Felsőfokú Szakképzési Intézete nagyon sok programot rendez, amelyek a kárpátaljai magyarok magyarságának megőrzését segíti. Ezeket a rendezvényeken szívesen részt veszek és örülök, ha lehetőségem van egy ilyen rendezvényen részt venni. Ilyen rendezvény volt 2015. január 22.-én a magyar kultúra napján az Együtt Szavál a Nemzet, ahol együtt szavaltuk el a Himnuszot és a Szózatot.

Az anyaországban, tehát Magyarországon nagyon sok rokonom él, akikkel természetesen tartom a kapcsolatot. Általában a Facebook közösségi oldalon szoktam velük beszélgetni. A szakközépiskola és a főiskola befejezése után az a tervem, hogy majd kiköltözöm Magyarországra és munkát keresek. Ebben a magyarországi rokonaim és a családom is támogat.”

(P. Alexandra)

„Magyarságunk megőrzése érdekében meg kell őriznünk hagyományainkat és tovább is kell vinni őket. Falunkban, Sárosorosziiban is állandó rendszerességgel megtartjuk a magyar szokásokat. Kulturális rendezvényekben is részt veszünk. Meghívásokat kapunk író-olvasó találkozókra,

ahol legtöbbször kárpátaljai, erdélyi és magyar költők verseit megzenésítve adjuk elő valamint a néptáncot sem hanyagoljuk. Kárpátalja sajátossága a Viski csárdás, amit egyedül csak vidékünkön táncolnak. Sok apró, jelentéktelennek tűnő dolog, mégis nagyon fontosak ahhoz, hogy megmaradjon mindaz, amit féltve őrzünk, amitől félünk, hogy elveszíthetjük, amitől magyarnak érezhetjük magunkat. Szeretem a magyarországi előadókat. Sok a kiemelkedő művész él abban az országban. Mivel magyar iskolában tanultam és tanulok, mindig tanultam magyar irodalmat. Kedvenc költőim közé tartozik *Petőfi Sándor*, *József Attila*, *Ady Endre*, *Juhász Gyula*. Az ók verseik mindig is közel álltak a szívemhez. Sajnos vannak már olyan magyar emberek, akik Himnuszunkat, nemzeti imádságunkat sem tudják, mivel nem tartják olyan fontosnak a magyar kultúrát. Természetesen kárpátaljai magyar költők közül is vannak kedvenceim, mint például *Illyes Gyula* és *Vári Fábrián László*. Egyik kedvenc versem, melyet *Bodnár Éva* írt a szülőföldről, ez a vers rámutat arra, hogy lehetünk bárhol, mutathatjuk magunkat másnak, de akkor is magyarok maradunk.

Szülőföld

*Emlékeimben úgy él ez a táj,
mint az imádság,
mely örökérvényű.
A szülőföld – ahol az sem fáj,
hogy az élet után
elmúlás jön... és halál...
A föld, a rög, az ősi gyökerek,
ahol szerettél és szerettelek.
Ahol dacoltam a reménytelennel,
de jobb hazáról nem akartam hallani...
Nem tudtam menni, új ruhába bújni,
magamat valaki másnak vallani:
Mert mégis-mégis ideköt valami*

Hát igen, mit is jelent magyarnak lenni? Én úgy vélem, hogy egy embernek büszkének kell lennie a származására. Mind egy, hogy hol élnek, Ukrajnában, Romániában, Szlovákiában, Amerikában, vagy akárhol máshol, ők attól még ugyanahhoz a nemzethez tartoznak, ők attól ugyanúgy a testvéreink, ugyanúgy magyarok. Nos, nekem a magyarságom egyfajta büszkeséget jelent, hiszen egy olyan nemzetiségnek a része vagyok, amely számtalan csapás után még mindig talpon van és virágzik. Nem is beszélve arról, hogy hány világhírű magyar emberre lehetünk büszkéek. Sportolókra, feltalálókra, költőkre, írókra. Ez szerintem egy óriási dolog, és minden magyar embernek büszkének kéne lennie erre. Tehát, ne szégyenkezz, inkább légy büszke arra, hogy MAGYAR VAGY!”

(P. Dóra)

„Magyarságápolásom nem csak a kapcsolattartásban nyilvánul meg. Magyarul beszélek, magyarul tanulok, magyarul gondolkodom, magyarul imádkozom. Úgy tartják, hogy amilyen nyelven imádkozol, az a te anyanyelved. Rendszeresen veszek részt hagyományőrző versenyeken, vetélkedőkön. Szívesen olvasok magyar verseket, hiszen annál szebben csengőbb versek nincsenek számomra. Kedvenc költőim közé tartozik *Juhász Gyula*, *Tóth Árpád*, *Ady Endre*, *Kölcsey Ferenc*, *Vörösmarty Mihály*, s sok más romantikus, illetve szimbolista költő.

Kisebb koromban nagyon szerettem rajzolni, majd hobbi szinten foglalkoztam vele. Mostanra egyre komolyabban foglalkozom a grafikázással, illetve a festéssel. Tanulmányaimat ennek érdekében mindenképp Magyarországon szeretném folytatni. A magyar kultúra sok jelentős és elismert festővel rendelkezik, úgy, mint *Munkácsy Mihály*, *Benczúr Gyula*, vagy *Barabás Miklós*, akik kedvelt festőim közé tartoznak. 1991-ben megalakult a Kárpátaljai Magyar Cserkészszövetség, ami sok lehetőséget ad arra, hogy a fiatalok is nagymértékben őrizzék meg anyanyelvüket, annak hagyományaimat, kultúráját. Mint a Beregszászi 4. Számú Bendász István Cserkészcsapat őrsvezetője, nagy felelősség hárul rám, mivel nekem kell bevezetnem a legkisebbeket a magyar cserkészlet érdekességeibe, abba, hogy milyen jó magyar cserkésznek lenni. Fogadalmat teszünk feljebbvalóinknak, társainknak arról, hogy hívek leszünk kötelességeinkhez mind Isten, mind haza, mind embertársainkkal szemben.”

(R-V. Adrienn)

„Milyen magyarnak lenni? Magyarnak lenni mindenkinek mást jelent. Jelenthet hazát, bölcsességet, szeretetet, tudást és sok minden mást, de leginkább ezt jelenti:

Sajó Sándor
Magyarnak lenni

*Magyarnak lenni
Tudod mit jelent?
Magyarnak lenni,
Nagy szent akarát,
Mely itt reszket
A Kárpátok alatt.
Ha küszködőn,
Ha szenvedőn, ha sírva:
Viselni sorsunk,
Ahogy meg van írva.*

Egy szerény kis faluban születtem Kárpátalján, a magyarság élő szívében. Ehhez a tájhoz fűződnek életem legszebb pillanatai. Itt tanultam meg, milyen is igazán magyarnak lenni. Milyen magyar emberként gondolkodni, élni, tanulni, és hinni. Hinni abban, hogy a magyarságnak igenis van jövője. Sajnos a történelem során elszakadtunk Magyarországtól, de a magyarság tudata tovább él bennünk.

Büszkeséggel tölt el egy magyar nyelvű rendezvényen való részvétel. A magyar nyelvű rendezvények évekig tartó nyomat hagynak bennem és mindinkább arra ösztönöznek, hogy még jobban megismerjem és megszeressem a magyar nyelvet és a magyar elvet. 21. században a magyar nyelv átalakult és sajnálatos módon néhány szó, kifejezés feledésbe merült. Ezért is fontosnak tartom, a magyar nyelvű iskolákat, amelyek bevezetnek a magyar nyelv világába, és új életre keltik az elfeledett magyar szavakat, és segítenek megérteni más népek szokásait és kultúráit is.

A legmélyebb nyomatot egyik általános iskolai, magyar nyelvű rendezvényen való részvétel hagyta bennem. A magyar költészet napján, a mi osztályunk szavalta *József Attila* verseit. Akkor éreztem, hogy magyarnak lenni szent akarat, amelyet sem az idő sem a határ nem tör meg.”

(Sz. Klaudia)

Történelmi gondolkodás és emlékezet

„Emlékezet és történelem távolról sem szinonimák, s rá kell ébrednünk, hogy szembeállítja őket minden. Az emlékezet maga az élet, melyet élő csoportok hordoznak, s ekképpen folyamatos fejlődésben áll, kiteve az emlékezés és a felejtés dialektikájának, nem törődve szükségszerű deformációjával, védtelen minden használat és manipuláció ellen, hajlamos hosszú rejtőzködésre és hirtelen új életre kelésre. A történelem mindig problematikus és tökéletlen rekonstrukciója annak, ami már nincs. Az emlékezet mindig időszerű jelenség, megélt kötődés az örök jelenhez; a történelem a múlt megjelenítése. Mivel érzékeny és mágikus, az emlékezet csak azokhoz a részletekhez alkalmazkodik, melyek megerősítik. Elmosódott, egymásba toluló, teljes vagy bizonytalan, különös vagy szimbolikus, minden átmásolásra – képernyő, cenzúra vagy kivetítés – érzékeny emlékekből táplálkozik. A történelem, mivel intellektuális és világi tevékenység, elemző és kritikus diskurzust kíván. Az emlékezet szentségbe ágyazza az emléket, a történelem kiszorítja, folytonosan prózaivá teszi azt. Az emlékezet az általa összeforró közösségből fakad, ami – Maurice Halbwachs szavaival – annyit tesz, hogy annyi emlékezet van, ahány csoport. Az emlékezet természeténél fogva sokféle és sokszorozódó, kollektív, többes számú, mégis individualizált. A történelem – épp ellenkezőleg – mindenkire és senkire sem tartozik, ez adja egyetemes elhivatottságát. Az emlékezet a konkrétan gyökerezik, a térben, a gesztusban, a képben és a tárgyban. A történelem csak időbeli folyamatokhoz, fejlődési ívekhez és dolgok közötti viszonyhoz kapcsolódik. Az emlékezet abszolútum, míg a történelem csak a viszonylagost ismeri.”

(Pierre Nora: *Emlékezet és történelem között*, Párizs, 1984)

” A legfontosabb pedagógiai eszközök egyike az érzelmi azonosulás megteremtése. Színes sztorikkal, hősök és hőstettek felmutatásával fantasztikus eredményeket lehet elérni a gyerekeknél.

És persze, elengedhetetlen az is, hogy magam is hiteles legyek, hogy a diák érezze és átérezze a tanár őszinte lelkesedését, szeretetét a mondandóját illetően.

Baltavári Tamás

Érzelem és animáció

Szöveg: Csűrös Csilla | Fotó: Csintalan István

A nándorfehérvári diadal örömét, hősiességét, a mohácsi csata újraértelmezését, a piski, az isaszegi, a pákozdi ütközet izgalmait animációs kisfilmekkel teszi számunkra érthetőbbé, érzelmileg is újraélhetővé. **Baltavári Tamás**, a budapesti Vörösmarty Gimnázium történelemtanára, a Történelmi Animációs Egyesület elnöke a tanításnál talán csak a történelem nagy csatáinak átélését, felelevenítését, animálását élvezi jobban. Mi sem természetesebb, mint hogy összekapcsolja a kettőt: munkatársaival együtt készített interaktív számítógépes programjaik, animációs filmjeik oktatási segédanyagként egyre fontosabb szerepet játszanak a köznevelésben.

– Tanórákon is mindig ilyen derűs, mosolygós, dinamikus?

– Az vagyok, igen. Élvezem, ha figyelnek rám, örülök a pozitív visszajelzéseknek. Sokat mosolygok, mozgok, beszélek, gesztikulálok, sőt, még olyan is előfordul, hogy atlétikai bemutatót tartok, ha, mondjuk, a spárta harcosok perzsák elleni taktikáját kell bemutatni. Szóval igyekszem mindent megtenni, amit lehet. Illetve mégsem mindent: épp a multimédiás eszközök használatában én is kissé „alulfejlett” vagyok, holott ezzel foglalkozom. De hát ennek elsősorban az az oka, hogy még mindig szegényes a technikai háttér a mi sulinkban is. Gyakran megfogadom, hogy mostantól több multimédiát, képet, videót, animációt használok, de bizony, nem könnyű az óra elejéből öt-hat percet arra áldozni, hogy a számítógép képes legyen összehangolni a rendszer elemeit. Pedig tapasztalom azt is, mennyivel eredményesebben, az összefüggéseket sokkal jobban láttatva és megértetve, élvezetesebben lehet tanítani ezek segítségével.

– A mai gyerekek számára a levegőnél is természetesebb a digitális lét...

– Ez így van, de a tanárok zöme is lelkes – még határon túlról is érkeztek visszajelzések –, szívesen alkalmazzák segédanyagainkat, amelyekhez az elektronikus tankönyvek linkjére való kattintással lehet hozzáférni. Sajnos, anyagi okokból animációs filmjeinkben jobbra legőemberkével dolgozunk, miközben gyerekeink hollywoodi filmekben edződnek... Az áttörés az oktatásban a technikán, az infrastrukturális háttéren

múlik, bár ha sikerülne rászoktatni a diákokat, hogy okostelefonon használják ezeket a segédanyagokat, az megoldaná ezt a problémát. Sőt, az maga lenne az áttörés! Akkor ugyanis nemcsak órán vagy lecke-készítés közben, hanem bárhol, bármikor nézhetik, hallgathatják kedvükre azt, amire éppen kíváncsiak. Meggyőződésem, hogy a multimédiás eszközök erőteljesebb használata gyökeresen átalakítaná a tanulóknak a történelemhez való viszonyát, tudásuk hasznosítását és kompetens alkalmazását.

Mire gondolok? *Nagy álmom egy olyan digitális atlasz vagy inkább földgömb, amelyen – a Google Earth mintájára – az összefüggéseket, az egyidejűségeket és különbségeket egyszerre láttatva, bemutatva tudjuk a történelmet a maga komplexitásában tanítani, szemléltetni.* Rengeteg pénz kellene hozzá, de miért ne merjünk nagyot álmodni? Addig pedig lelkesen és nagy szeretettel készítjük animációs szakember kollégáimmal a részegységeket, hiszen nemcsak az oktatás, hanem a közvélemény is örömmel fogadja, igényli csatafeldolgozásainkat, amelyek, mint ez például a mohácsi csata elemzése és ábrázolása révén egyértelműen kiderült, a múltunkhoz való viszonyunk újraértelmezését is lehetővé teszik.

A mohácsi csata például súlyos katasztrófa-ként él a köztudatban, a mi huszonöt perces animációs filmünk azonban bemutatja, hogy mégsem volt akkora bukás az ütközet, valójában II. Lajos halála volt az igazi tragédia. És gondoljunk csak bele, milyen hősiessen vetette magát a harcba az alig huszonéves ifjú király! Európában sincs példa erre! A magyar seregek pedig Szulejmán sátráig jutottak, és mintegy húszezer törököt öltek meg, míg

aztán a taktikai képzést nem ismerő magyar nemesek menekülőre fogták a dolgot.

Az animáció órai alkalmazása ráadásul megfelel a korszerű, multimédia alapú információátadásnak, melyet az Európai Unió hivatalos oktatási stratégiája is hangsúlyoz. *A fiatalok figyelmének megnyerésére kiválóan alkalmas a hadtörténelmi téma.* Tapasztalataim szerint ez tényleg az egyik húzóágazata a történelmi érdeklődés megszerzésének. A háborús leckék – a görög–perzsa háború, a pun háborúk, a kereszties hadjáratok, a magyar kalandozások, szabadságharcok, a világháborúk – mindig nagy érdeklődést váltanak ki fiúkból és lányokból egyaránt. Az interaktivitás olyan dolgok nyomán követésére adhat lehetőséget, mint például az 1848–49-es frontok változásai, vagy hogy Petőfi holléte hogyan alakul a harcok során. Biztos vagyok abban, hogy az animáció helyet fog találni magának az oktatási segédesszközök világában, mi több, hamarosan interaktív formái is megjelenhetnek, újfajta motivációt nyújtva az egyéni tanulásra és gyakorlásra.

– Az interaktivitás a kulcsszó?

– Pontosan. Ugyanis maga a gyerek tesz szert ily módon új történelmi tapasztalatokra, saját maga ismeri fel a történések mélyén lapuló összefüggéseket. Ez pedig sokkal hatékonyabb bevésést eredményez.

Nemrégem fejeztünk be Ópusztaszeren egy interaktív projektet. Az általunk használt Total War számítástechnikai hadijáték fejlesztése révén a honfoglalás korának összes csatáját végig lehet ott játszani. Óriási az érdeklődés és rengeteg a tetszésnyilvánítás.

Nagy-nagy büszkeségem, hogy a nándorfehérvári diadal animálásával visszahoztam Dugovics Tituszt a köztudatba, a diákság köztudatába is. Szomorú tapasztalatom volt ugyanis, hogy míg az én iskolai éveimben nem akadt diák, aki ne tudta volna, ki volt a török zászló kitűzését élete árán megakadályozó hős, addig a mai gyerekek nagy része még a nevet sem tudja helyesen leírni, nemhogy bármit is tudna róla. A kisfilmünk mérhetően változtatott ezen.

– **Egységben és összefüggéseiben láttatni az eseményeket, elemezni a történéseket valóban nagyon fontos. De jómagam – honpolgárként és szülőként egyaránt – legalább ilyen fontosnak gondolom a történelmi eseményekkel és szereplőkkel való érzelmi azonosulás lehetőségét. A mi időnkben – tisztelet néhány remek történelemtanárnak, amilyen volt például az engem tanító dr. Gyapay Gábor, a Fasori Evangélikus Gimnázium újraalapítója – éppen ez a szemlélet hiányzott legerőteljesebben a történelemtanításból. A marxista, osztályalapú történelemértelmezés épp az egyes embert, a személyiséget, s így az érzelmi kapcsolódás lehetőségét lúgozta ki az oktatásból.**

– A tanár személyisége bizonyosan meghatározó. Én sem lettem volna történelemtanár, ha nincs olyan remek történelemtanár a gimnáziumban. Kellott hozzá, persze, a támogató szülői szeretet is. Egyébként imádom a tanítványaimat, és jól megtalálom a hangot velük. Az pedig, hogy férfi tanár vagyok, azt hiszem, szintén fontos: a mai gyerekek életében, mivel jó részük csonka

vagy úgynevezett patchwork családban nő fel, különösen fontos a férfimodell jelenléte.

Azzal pedig teljesen egyetértek, hogy a legfontosabb pedagógiai eszközök egyike az érzelmi azonosulás megteremtése! Színes sztorikkal, hősök és hőstettek felmutatásával fantasztikus eredményeket lehet elérni a gyerekeknél. És persze, elengedhetetlen az is, hogy magam is hiteles legyek, hogy a diák érezze és átérezze a tanár őszinte lelkesedését, szeretetét a mondandóját illetően. Én éppoly nagy lelkesültséggel tudok beszélni a kisemberekről, a hétköznapi hősookról, mint mondjuk, Görgey stratégiai zsenialitásáról. Titkon azt remélem, hogy ezek az előadások jótékony hatással vannak a diákjaim verbális képességeinek fejlesztésére is. A szóbeli számonkérés nagyon hiányzik a mai oktatásból. Elkészerítő hallani azt a sok nyekegést-nyökögést, ő-zést és keserves mondatkísérletet, amit egy-egy feleléskor produkálnak. Meggyőződésem, hogy a hajdani szónoklattan, a vegytiszta, régi típusú retorika visszaállítása, bevezetése nagyon fontos lenne, mert nem mernek megszólalni a gyerekek.

” Meggyőződésem, hogy a hajdani szónoklattan, régi típusú retorika visszaállítása, bevezetése nagyon fontos lenne, mert nem mernek megszólalni a gyerekek.

Sokszor megkérdezik a diákjaim, mi a történelem szerepe, van-e értelme. A válaszom az, hogy azért kell történelmet tanulnunk, hogy a megtörtént események által megismerjük a társas kapcsolatok sokszínűségét, a csoportok közötti relációkat, legyenek ezek politikai csoportok, családok, klánok, országok, nemzetek. Tehát *a történelemből tanuljuk meg a társadalom működésének képletét.* De nemcsak azt! Hanem forrásokat olvasunk, amely arra kondicionál bennünket felnőttkorunkban, hogy a forráskritikát állandóan alkalmazzuk a sajtóval szemben, vagy eszmecseréink közepette. Szóval *rendkívül sokrétű a történelemtanítás célja, de talán a szocializációban a legfontosabb! Emellett nyilvánvalóan nagyon fontos a nemzeti identitás megteremtése, és nem utolsósorban a történelem megszerettetése.*

Úgy gondolom egyébként, hogy a történelem, illetve az emberi civilizáció minőségileg semmit sem változik évezredek óta. A technika fejlődik, a tudásbázisunk fejlődik, de az emberek ugyanúgy éreznek, szenvednek és örülnek, ugyanazok a motivációk, mint párezer évvel ezelőtt. A történelemórákat kilencedikben általában azzal a témával indítom, mit gondolnak ők arról, hogy a hat-hétezer évvel ezelőtt élt emberek valóban minőségileg más életet éltek? Mindig az az első érvük, hogy a tudásunk mennyivel több az akkor éltekéhez képest! Én pedig erre azt mondom, hogy ahogyan ma nagyon sok autótípust ismerünk, úgy lovasnomád őseink sok-sok lófajta ismertek. Az egyes ember és nem a társadalom szintjén vallom ezt, hiszen az írásbeliség okán a tudásbázisunk természetesen folyamatosan nő, de az egyes ember tudásmennyisége a világról semmivel sem

különbözik a sok ezer évvel ezelőttitől, amikor csil-
lagász volt minden egyes pásztor, és biológus minden
földművelő...

**– A magyar múlt, például az 1848-49-es forradalom
és szabadságharc történései, nagy alakjai megéri-
ntik-e a mai fiatalokat? Hogyan lehet a 21. században
közel hozni hozzájuk az akkori eseményeket, a
részvevőket, megértetni a mozgatórugókat?**

– Ha *kellő részletességgel és érzelmi fűtöttséggel* tárgyal-
juk az eseményeket, akkor mindenképpen megéri
őket! Azt tapasztalom, hogy a mai gyerekek kevesebb
pátosszal, több racionalitással és nagyobb politikai re-
alitásérzéssel közelednek 1848-49 alakjaihoz, történé-
seihez. Van egyfajta szemléletbeli átrendeződés a nagy
történelmi személyiségeket illetően a múlt századi
eszményítéshez képest. Kossuthot például jóval kriti-
kusabban értékeli a diákjaim, Görgey katonai zsenije,
briliáns stratégá mivolta, emberi józansága viszont

” Az interaktivitás során maga
a gyerek tesz szert új történelmi
felismerésekre, saját maga
ismeri fel a történések mélyén
lapuló összefüggéseket. Ez pedig
sokkal hatékonyabb bevésést
eredményez.

szinte magától „átjön” számukra. Széchenyit pedig
teljes mértékben elismerik és becsülik, tiszta jelleme,
alkotó-teremtő emberi-politikusi nagysága nekik is
rokonszenves és megkérdőjelezhetetlen.

Az érzelmi viszonyulásban egyébként egy olyan film,
mint a Hídember, sokat segíthet. Meggyőződésem, hogy
a történelmi filmek készítésében ez lenne a jó irány: a
számunkra fontos eseményekről néhány olyan magas
szívnalú, a történelmi tényeken alapuló, ugyanak-
kor az érzelmekre is ható, látványos alkotást kellene
készíteni, amely nyomot hagy a néző lelkében, alakítja
gondolkodását, viszonyát saját nemzete történelmé-
hez. A Történelmi Animációs Egyesületnek is ez a
célja, küldetése. Azon kívül, persze, hogy mi magunk
is nagyon élvezzük animációs filmjeink készítésének
minden egyes fázisát... Bárcsak több pénzünk lenne a
minőségük javítására! Egyébként őszintén fájlam,
hogy a tavaszi hadjárat három fontos csatájának – a
piski, az isaszegi és a pákozdi – animációs megjelení-
tése után le kellett állnunk ezzel a munkával. Nagyon
nehéz ugyanis két dimenzióban elmagyarázni, láttatni
és megértetni a hadjárat menetét, stratégiáját és takti-
káját, a szemben álló felek hadállásait, katonai lépéseit,
döntéseit, az egész katonai hátteret. Szinte magam is
elveszítem a fonalat, nemhogy ők, akik most tanulják a
történeteket. Egy nagy, átfogó, az egész hadjáratot lefedő
digitális térkép óriási segítség lenne, hogy egységben és
összefüggéseiben láttathassuk a történéseket.

Ahogy mondtam, kisemberek történeteinek elmesélé-
sével, az ő hőstetteik, a nagy haditettek felelevenítésé-
vel könnyen érzelmi azonosulásra bírom a gyerekeket.
Megértik, hogy százhatvanhat évvel ezelőtt arról volt
szó: itt most minden irányból szorongatnak bennünket,

BALTAVÁRI TAMÁS

Baltavári Tamás (36) történelemtanár. 1997-ben a szekszárdi Garai János gimnáziumban érettségizett, majd 2003-ban a Károli Gáspár Egyetemen szerezte diplomáját történelem szakon. 2004-től óraadó tanár a Károli Gáspár Református Egyetem Kora Újkori Gazdaság- és Művelődéstörténeti Tanszékén, majd 2009-től 2011-ig tanársegéd. Fő kutatási területe a török kor és Erdély XVII. századi története. 2010-től a budapesti Vörösmarty Mihály Gimnázium történelemtanára. 2010-ben hosszú kísérletezés után szervezésében kezdi el működését a Történelmi Animációs Egyesület. Az Egyesület azóta is interaktív, elektronikus oktatási segédanyagokkal, animációs történelmi dokumentumfilmekkel, interaktív történelmi játékfejlesztéssel foglalkozik.

nekünk tehát meg kell védenünk magunkat és a számunkra fontos értékeket. Elmondom, és el is magyarázom, hogy Görgey afféle magyar Napóleonnaként nagy stratégia volt, míg Bem apó inkább a pszichére, katonái szívére hatva tudta győzelemre vinni seregét. Régóta hiszek abban, hogy *nagyon fontos lenne egyfajta magyar „hőstár” összeállítása hőseink felsorakoztatásával, az ősi értékek felmutatásával!* Ahogyan Cicero szorgalmazta az ősi-hősi múlt nagy alakjainak számbavételét, s ezáltal az *akkori erények és értékek tudatosítását*, úgy vélem, nagy szükség lenne erre napjainkban is. És ez egyáltalán nincs ellentétben a korszerű, digitális technikáknak a jelenleginél lényegesen erőteljesebb alkalmazásával az oktatásban. Az a módszer ugyanis egészen másfajta, sokkal könnyebben mozgósítható, alkalmazható tudást kínál, ami, ugyebár, napjaink fő követelménye. Ezért is igyekszünk minél gyorsabban elkészíteni a digitális tankönyvek fejezeteit az Oktatókutató és Fejlesztő Intézet megbízásából, amely hál’ Istennek pontosan felismerte az ebben a módszerben rejlő lehetőségeket és távlatokat, bár az anyagi lehetőségek természetesen korlátot szabnak a fejlesztés tempójának...

– Hogyan vált szenvedélyévé a hadtörténet és az animáció keresztezése?

– Már kicsi koromban, ha más nem akadt, magamnak tartottam előadásokat egy-egy történelmi témáról. Édesapám műszaki embernek szánt, ám amikor észrevette, hogy az autóknál sokkal jobban érdekel, ha az ősemberről mesél, attól kezdve traktorok, űrhajók helyett katonákat, ősembereket rajzolt nekem. Nagyon hálás vagyok neki, hogy engedett a saját utamra lépni. Szüleim megvették nekem az akkori, playmobilnak nevezett, kis, mozgatható kezű-lábú katonákat, katonai kiegészítőket, várat, miegyebet, és én próbáltam beállítani, rekonstruálni a korabeli történelmi kifestők alapján a

csatajeleneteket. Volt otthon egy porcelánelefánt, így adódott, hogy a hannibáli háborúkkal foglalkozzam: párnákból megépítettem az Alpok vonulatát, amin aztán vonult le a sereg Róma felé. Nem is játék volt ez igazán, hanem a látványban gyönyörködtem, ahogyan összeállt a sok száz katona. Valójában ugyanezt csináljuk most az egyesülettel, csak komolyabb eszközökkel. Sok évvel ezelőtt, történelem szakos károlis diákként, kollégista társaimmal éjszakákat vitatkoztunk egy-egy nagy csata részleteiről. Az egyik legtöbb vitát kiváltó ütközet a rómaiak és a punok Cannae mellett vívott csatája volt. Papírra, ceruzával, illetve festett műanyag katonákkal születtek az első rekonstrukciók. Ekkor ismerkedtem meg a *stratégiai játékok* világával, a Total War ókori birodalmakat bemutató játékaival. A Károli Gáspár Református Egyetem tanársegédeként aztán lehetővé vált, hogy a gyakorlatban valósítsam meg az elképzelésemet. A hadtörténelmi kurzusomon a cannaei csata forrásainak feldolgozása, a korszak hadművészetének megismerése, a csata elméleti rekonstrukciója, a játékprogram begyakorlása és a csata számítógépes rekonstrukciója volt a feladat. A hallgatók nagy lelkesedéssel és sikeresen hajtották végre. A rendhagyó közös munkának volt némi tudományos hozadéka is, hiszen a rekonstrukciók azt a következtetést erősítették meg, hogy az adott fizikai, morális és környezeti paraméterek mellett a pun hadsereg elhíresült, rugalmas harcrendje nem lett volna képes megvalósítani a Polübiosz által leírt bekerítő haditettet.

A következő rekonstrukció az 1809-es győri csatát dolgozta fel, gazdag forrásanyag segítségével, sokkal részletesebben. Aztán következtek a már említett csaták... Most Hunyadi Jánosról tervezünk kisfilmet, de nagyon foglalkoztat a pozsonyi csata, Budavár visszavétele és a pannóniai városok hétköznapijainak animációs feldolgozása is.

– Néhány évvel korábbi az a felmérés, amely szerint, ha támadás érné hazánkat, a fiatalok zöme a családját menekítené elsősorban, a hon védelme helyett... Hogyan fogalmazza meg diákjainak a hazaszeretet fogalmát, hogyan érzékelteti fontosságát?

– Nehéz kérdés napjainkban, amikor migrál az egész világ, hogy milyen a korszerű hazaszeretet. Én egy csokorba szoktam fogni az összes – vesztes – forradalmunkat, és azt mondom: igaz, hogy ezeket elvesztettük, de a forradalmakban kitűzött célokat azért előbb-utóbb elértük. A forradalmakat le lehet verni, de a hatalom mégis mindig ezekből tanulja meg, hogy mekkora erejük van azoknak, akik fölött a hatalmát gyakorolja! Örök tanulság az is, hogy a baj megszüli a hazaszeretet érzését. De azért erre inkább ne kerüljön sor! Próbáljuk meg szeretni ezt a hazát békében is...

Mohácsi csata:

www.youtube.com/watch?v=3cbpPBKktcU

Nándorfehérvár ostroma:

www.youtube.com/watch?v=gQAiPq0Rwqc

Isaszegi csata:

www.youtube.com/watch?v=GCCzBLLi9hk

Történelmi kánonok és hagyományápolás

Szöveg: **Maczák Ibolya** | Fotó: Nagy Gábor

Mennyiben tekinthető a történelem az élet tanítómesterének? Miben áll a megemlékezések, szobrok, emlékművek jelentősége? Van-e szerepük az egyéni kezdeményezéseknek a történelem alakulásában? Kérdéseinkre **Tókéczki László** történész, az Eötvös Loránd Tudományegyetem tanszékvezető docense válaszolt.

– Ön szerint miért fontos a múlt megismerése?

– Egyszerű a válasz: minden egyén, közösség és intézmény azonos a saját múltjával. Másfajta múlt ugyanis más közösséget és intézményeket hoz létre.

– A közismert mondás szerint a történelem az élet tanítómestere. Igaznak érzi ezt a megállapítást?

– Alapvetően, elméletben igaznak gondolom, de azt is tudom, hogy a gyakorlatban ez ritkán valósul meg: a társadalom – bár megtehetné – nem tanul a történelemből. Ennek többféle oka van. Ugyan az emberi élet teremtési (természeti) rendje azt tanítja, hogy vannak örök, túlléphetetlen igazságok, sokan ezt a nézetet nem fogadják el – ebből adódóan az is kérdéses, hogy egyáltalán léteznek-e mindenki által elfogadott, alapvető történelmi tapasztalatok.

A történelem tanításai a megváltozott körülmények miatt sem érvényesülhetnek feltétel nélkül, hiszen az emberi együttélés régi szokásai mások ma, mint egykor. Példa erre a manapság gyakori konfliktusokat és vitá-

kat kiváltó bevándorlás kérdése: az egyes történelmi korszakokban – a népvándorlás idején, a 18. században, vagy éppen most – nyilvánvalóan mást és mást jelentett, így nem egyszerű általános történelmi példákra hivatkozni ennek kapcsán.

A történelmi „tanítások” már csak azért sem gyakran kerülnek előtérbe, mert a hétköznapokban a társadalom tagjai rendszerint nem gondolkodnak ezeken. Az emberi természetben ugyanis nincs eredendően egyensúlykeresés (bár a keresztény tanítás szerint törekedni kellene erre), vagyis csupán erkölcsi megfontolásból, vagy korábbi tapasztalatok alapján nem fog változni egy társadalom. Egy emberi közösség rendszerint kényszerítő tényezők hatására dönt – többnyire akkor, amikor ez már elkerülhetetlen, amikor már „elment a falig”: egy-egy politikai változást tehát történelmi példák vagy tapasztalatok helyett olyan egyéb tényezők idéznek elő, amelyek következtében az addigi állapot már nem tartható fenn. A rendkívüli helyzetekben, például egy-egy fegyveres konfliktus során sem a történelmi tapasztalatok, hanem az erőviszonyok döntenek. ▶

Egy háború utáni békekötés esetén a gyengébb kénytelen elfogadni az erősebb feltételeit. Ez a helyzet természetesen változhat a későbbiekben – azaz a győztest is legyőzhetik, illetve felülkerekedhet a legyőzött –, de ilyenkor sem a történelmi tapasztalatok érvényesülnek. A politika sem erkölcsi alapon változik, hanem sokkal inkább hatalmi szempontból, különböző érdekek összefüggései mentén. Az is kérdés, hogy a történelem tanításainak hogyan kellene eljutniuk a közösség tagjaihoz: nem az a történészek legfontosabb feladata ugyanis, hogy közöljék a társadalommal, hogy az addigi tapasztalatok alapján mi lenne kívánatos.

– Mit tanulhatna az ember a történelmi tapasztalataiból, ha mégis figyelembe venné ezeket?

– A történelem fontos és érdekes tudomány – természetesen jelentős kutatások kapcsolódnak hozzá, de amint azt már említettem, a hétköznapi élet gyakorta „félresöpri” a belőle leszűrhető tapasztalatokat. Leginkább tehát éppen azt tanulhatjuk a történelemből, hogy az emberi élet hétköznapijaiban nincsenek örök megoldások – de ötletszerűek sem. A történelmi ismeretek segíthetnek az új helyzetek értelmezésében is: felismerhetjük például azt, hogy hová vezetnek a politikai szélsőségek. Ugyanakkor le kell szögezni, hogy ezekből az ismeretekből sokszor egymásnak ellentmondó következtetések is levezethetők. (Ma is tapasztalhatjuk, hogy sokan másként ítélik meg például az elmúlt száz év történéseit.) Ebből adódóan az úgynevezett történelmi viták a különböző értelmezési lehetőségek miatt gyakran inkább politikai, mintsem szakmai indítatásúak. Az ezek során elhangzó érvelések azonban csak addig élnek, míg a különböző érdekek éltetik ezeket.

– Van-e szerepük az egyes embereknek, az egyéni kezdeményezéseknek a történelem alakulásában?

– Erre nincs egyetemes szabály, ezért nem beszélhetünk általánosságban az egyéni kezdeményezések történelmi szerepéről. Ennek ellenére elmondható, hogy az egyes korszakok természetesen „kitermelik” azokat a társadalmi csoportokat, illetve személyeket, akik megfelelő körülmények között képesek befolyásolni a történelmet.

A történelemből táplálkozó politika elsődleges kérdései: mi a feladatomban? Mit kell tennem? Az igazi különbség egy államférfi és egy partikuláris politikus között véleményem szerint az, hogy előbbi képes átlátni, hogy legfőbb feladata a nép, a társadalom biztonságának, stabilitásának elérése, illetve megtartása. Csak ennek biztosítását követően lehet ugyanis végiggondolni azt, hogy miként éljen a későbbiekben a rábízott közösség. Vannak persze olyanok is, akik a stabilitás kérdését lényegtelennek vagy másodlagosnak ítélve, kizárólagosan saját elgondolásuk nyomán próbálták népük jövőjét elképzelni – ez biztos bukást jelentett számukra. De az egyes emberek hatása a történelem egésze szempontjából többnyire csak átmeneti. S nem is minden esetben van lehetőségük az egyéneknek, kisebb csoportoknak véleménynyilvánításra, elgondolásuk érvényesítésére. Az emberi cselekedetek ugyanis az ok-okozati összefüggések tekintetében igen bonyolultak: van, amikor az ember valamit szeretne, de aztán

” Többnyire a történelmi hagyomány azon részét ápoljuk, ami a pillanatnyi helyzetben ápolható – amely nem sért érdekeket és érzelmeket. Tehát egy adott korszakban az kap szobrot, arról emlékezünk meg, aki részét képezi az adott időszak történelmi kánonjának.

változik a helyzet – s ő rájön, hogy egészében mégis más lenne jobb. Fokozottan igaz ez egy-egy politikai döntés esetében, amelynek a fent vázoltnál még bonyolultabb összetevői is vannak (különösen akkor, ha nemzetközi összefüggésekre, különböző országok eltérő erőviszonyaira és érdekeire gondolunk). Ha valaki ezt nem érti és fekete-fehérre festi a történelmet, súlyos problémát okoz, mivel a kérdés jóval összetettebb ennél. Az egyes korszakok értékelése tehát bonyolultabb feladat annál, hogy egy-két szóval leírható legyen.

Arra, hogy miért nem mondhatjuk egy adott esetben, hogy valaki ezt vagy azt akarta a történelemben, jó példát ad Karinthy Frigyes nagypénteki eseményeket feldolgozó novellája, amelyben mindenki Krisztust kiált – de az egész együtt mégis Barabásként hangzik.

– Létezik-e hivatalos történelmi kánon?

– Történelmi kánonok mindig vannak. Ezek azonban nem a történelem egészére, hanem egy-egy konkrét, többnyire bonyolult összefüggésrendszerrel bíró eseményre, intézkedésre vonatkoznak. A kánonok attól is függenek, mennyire sikerül megismerni egy korábbi időszakot – a különböző szaktudományos kutatásoknak ezért nagy jelentőségük van. Fontos például figyelembe venni, hogy egy adott korszak döntéshozói egy konkrét helyzetben miért azt a döntést hozták. Ebben az esetben nem azt kell néznünk, hogy csinálhatták-e volna jobban, hiszen a maguk akkori helyzete és informáltsága szerint döntöttek. Célszerűbb tehát azt vizsgálni ilyenkor, hogy volt-e a döntéshozó abban a helyzetben, hogy megtehesse, vagy éppenséggel ne tehesse meg valamit.

A kánonképzés fontos kérdése az is, hogy van-e társadalmi egyetértés egy-egy történelmi esemény megítélésében. Ha nincs, akkor csupán egymásnak ellentmondó kánonok összefüggéseiben lehet róla beszélni – azt lehet róla mondani, ki így ítéli meg, ki úgy.

A kánonképzés veszélye ugyanakkor a téves megítélésen alapuló általánosítás is – főleg, ha ez politikai érdekekkel párosul. A magyar történelemnek is ismert olyan korszaka, amikor a „szegény” ember – kizárólag társadalmi helyzete alapján – abszolút etikai mércét képviselt, és ez tükröződött a történelemkönyvekben is. Holott természetesen mindig is voltak „jó” és „rossz” szegények is...

– Az egyes történelmi eseményeket bizonyos esetekben újraértékeljük, „újraírjuk”. Mi ennek az oka?

– A történészi munka nagy kihívást jelent nekünk, szaktudósoknak, hiszen az a feladatunk, hogy a lehető legjobban megközelítsük a történelmi gondolkodás és valóság összefüggéseit egy meghatározott korszakban. Ez nem könnyű, hiszen az idők során újabb és újabb adatok mellett más nézőpontok – adott esetben ellenvélemények – is felmerülnek. Utóbbiakat is figyelembe kell venni: nem azért, hogy feltétel nélkül helytállónak ítéljük ezeket, hanem hogy minden szempontot mérlegeljünk. Most már elmondhatjuk, hogy a hazai tankönyvekben egyensúlyba került az elmúlt száz év jobb-, illetve baloldali szélsőségeinek megítélése.

A történelem újraírása tehát következhet kiegyensúlyozottabb ítéletalkotásból, újabb kutatási eredményekből – és másféle szemlélet nyomán is. Elképzelhető tehát,

” A történelmi ismeretek segíthetnek az új helyzetek értelmezésében is, bár ezekből az ismeretekből sokszor egymásnak ellentmondó következtetések is levezethetők.

hogy hosszú távon másként tekintünk egy adott történelmi eseményre, mert másképp gondolkodunk újabb adatok, vagy esetleg a történelmi események végkimenetelének, hosszabb távú következményeinek ismeretében. Ez utóbbit illetően fontos, hogy tudjuk ennek határait: azaz ne várjunk el például adott kor emberétől olyan döntéseket, amelyeket mi magunk hoznánk – jelenlegi helyzetünk, ismereteink és értékítéletünk fényében.

– Lehet-e szerepe a történelemoktatásnak az ilyen típusú, árnyaltabb gondolkodás kialakításában?

– Bizonyos összefüggéseket szem előtt tartva, el kell fogadni a történelmi tényeket. A történelemtanítással kapcsolatban pedig le kell szögezünk, hogy az emberi emlékezet nem intézményesített, nem hivatalos, nem leírt formája véges: egy idő után minden elfelejtődne, ha nem írnák le és nem adnák át a következő generációknak. Ebből adódóan minden társadalomban megpróbálják a régmúlttal kapcsolatos ismereteket – amelyekről az eleven emlékezet már nem tud – valamiképpen rekonstruálni és a köztudatba emelni, illetve továbbadni a fiatalabb nemzedéknek. A történelemtanítás fontos feladata az is, hogy olyan ismereteket adjon át, amelyek túlmutatnak az egyéni vagy kisközösségi összefüggéseken.

– Miben áll a történelmi megemlékezések, szobrok, emlékművek jelentősége?

– Tudnunk kell, hogy ezek jelentős részben nem a történelemtudomány, hanem az adott politikai emlékezet tevékenységének lenyomatai. A történelemmel kapcsolatos hagyományápolás minden társadalomban fontos, történész szemmel azonban nagy kérdés, hogy valóban annak az eseménynek az emlékét ápolják-e, ami történt, vagy inkább egyéni érdekek szolgálatába állítják a megemlékezéseket. Többnyire a történelmi hagyomány azon részét ápoljuk, ami a pillanatnyi helyzetben ápolható – amely nem sért érdekeket és érzelmeket. Tehát egy adott korszakban az kap szobrot, arról emlékezünk meg, aki részét képezi az adott időszak történelmi kánonjának. Sajnos ma Magyarországon sok tekintetben nincs erről megegyezés. De nemcsak erről: az elmúlt ötszáz év magyar történelméről sem minden tekintetben. Ez a probléma nem a mában gyökerezik: például a *Szocializmus* című folyóiratban már az 1900-as évek elején felmerült, hogy a magyar arisztokratákat (például Zrínyi Miklóst) kizárólag olyan összefüggésben mutatják be, mint saját vagyoniukat gyarapító „kizsákmányolók” – holott az ország védelmét és felemelkedését is biztosították saját eszközeikkel.

” Ne várjunk el adott kor emberétől olyan döntéseket, amelyeket mi magunk hoznánk – jelenlegi helyzetünk, ismereteink és értékítéletünk fényében.

– Fontosnak tartja-e, hogy sokféle – helyenként eltérő nézőpontokat képviselő – történelemtankönyv álljon rendelkezésre?

– Nincs értelme annak, hogy huszonnégyféle tankönyv legyen használatban, ám nehéz megállapodásra jutni annak tekintetében, hogy mit tartalmazzanak a forgalomban lévők. Sok esetben az is vita tárgya, hogy egy adott téma feldolgozásakor milyen alapvető szempontokat kellene érvényesíteni. Ilyen például a magyarországi kisebbségek történetének tankönyvi problematikája: bizonyos vélemények szerint minden egyes korszak kapcsán tárgyalni kell tevékenységüket, mások célszerűbbnek látják külön fejezetben bemutatni az adott közösség történelmét. Magam is ez utóbbi megoldás pártján állok. Amennyiben elfogadjuk, hogy az adott kisebbség része a nemzet – értékközösség, emlékezetközösség – egészének, nem látom szükségesnek minden egyes történelmi esemény kapcsán külön hangsúlyozni részvételüket.

Ugyancsak problémát okoz, ha egy-egy szűkebb közösség belső vitáit próbáljuk megtanítani a többségnek. Ezek tankönyvi szerepeltetése részben aránytalansághoz vezet – mindenkiről minden részletet nem lehet megtanítani –, részben pedig fontos tudni, hogy az ilyenfajta részletes, speciális ismereteket igénylő összefoglalás megírása, nyilvánossá tétele nem az általános közoktatás, hanem az adott kisebbség fontos feladata. Bár természetesen ezt támogatnia kell a többségnek is: magam is fontosnak tartom, hogy az ő történelmük is kerüljön a magyarországi köztudatba, és tegyék meg vonatkozó kiegészítéseiket, írják meg könyveiket a témában.

– Melyik megoldást tartja célravezetőbbnek: egy-egy történelmi kérdést illetően minél több fórumon próbáljunk meg tájékozódni, vagy keressük a hivatalos, kanonizált fórumokat?

– A mai tudomány számos információforrást kínál – ez egyszerre jó és rossz. Jó, mert sokféle, különböző szempontú ismerethez könnyen juthatnak az emberek. Az viszont már nem ilyen örömdetes, ha nincs közmegegyezés bizonyos alapvető történelmi kérdéseket illetően. Természetesen lehetnek eltérő vélemények és kisebb-nagyobb viták – de egy közös alapra mindenképpen szükség lenne.

Az ünnep lényegéről és az ünnepi terekről

Részletek Kapitány Ágnes és Kapitány Gábor Az ünnep mint emlékezés és az emlékezés mint ünnep című tanulmányából

Az ünnep néhány alapvonása

Sokat írtak már az ünnepeknek a kollektív emlékezetben játszott szerepéről. Az ünnep lényegéhez tartozik, hogy az esetek nagy részében *periodikusan ismétlődik*, s még ha olykor előfordulnak is egyszeri-spontán ünnepek, ezeket is hajlamos az ember megismételni (vagyis ismétlődő ünnepé válogatni¹). [...]

Minden, magát egy-egy történelmi fordulóponthoz kötő társadalomalakulat igyekszik megteremteni a maga eredet-ünnepeit. A francia forradalom ugyanúgy sietett megteremteni a kezdőpillanatra *emlékeztető* ünnepeit, mint az orosz (amelynek „októberi” ünnepén egy ideig évről-évre újrarájazzatták a Téli Palota ostromát); az 1956-os forradalom emlékezetét is így ápolták-ünnepelték (sokáig illegálisan) a forradalom hívei, majd így alakult ki a rendszerváltás után hivatalos, „eredetre emlékező” rítusrendszere. Eliade alapvető vágyának nevezi a Nagy Időkbe (isteni kezdethez) való visszatérés vágyát.

Valamennyi nagy *vallás* ünnepei felidéznek a vallás születéséhez kötődő szakrális történéseket. [...] A modern politikai társadalmak ezt utánozzák: itt már a Nagy Idő nem az istenihez, hanem a herosziva növesztett politikai ősközhöz való visszatérést jelenti. (Ezért fontos eleme a politikai ünnepeknek [is] a heroszteremtés [az ünnepet szimbolizáló, mitikusvá növeszthető személyek kiemelésének] igénye.)

¹ 1956-ra résztvevői többnyire egyszeri, megismételhetetlen ünnepi élményként emlékeznek (az 56-os eseménysor ebben az értelemben egyszeri-spontán ünnepnek tekinthető), amelyre ráutaló, azt reprezentáló ünnepi rítusként épültek ki később az október 23-i megemlékezések. Az más kérdés, hogy már 1956-ot (majd később az 1989-es rendszerváltás egyszeri eseményeit) is résztvevői akként alakították, hogy számos szimbólumában a nemzet-szülő „őseredeti” forradalom: 1848 utánzata legyen (a város „szent” helyeire vonulás, politikai foglyok kiszabadítása, 12 pont felolvasása, nemzetőrség alakítása, stb.), s ekként mind a két egyszeri ünnep egyúttal emlékező-reprezentatív ünnepként is funkcionált (1989 ugyanakkor 1956-ra is visszautalva).

Az ünnep nemcsak emlékezés a régi eseményre, hanem megújítás is (Hubert és Mauss is hangsúlyozzák, hogy az ünnepek nemcsak ismételnék, hanem rendre új elemekkel is bővülnek, különben hamar kiüresednének); a jelen a múltból nyeri erejét, de a múlt a jelenből: a múlt-hoz kapcsolódót minden alkalommal meg kell újítani, hogy hatékony maradjon. A megújítás, *megtisztítás* igénye is fontos eleme lehet az ünnepnek, az ünnepnek az is a funkciói közé tartozik, hogy a valóságban sosem tiszta, számos ellentmondással terhelt eseményeket ideálissá „tisztítsa”. [...]

Mivel a társadalom hierarchikusan tagolt, a kollektív emlékezet mindig *hatalmi* kérdés is. [...] Az emlékezet feletti uralom uralmat jelenthet az egész közösség felett, s valóban, minden hatalom arra törekszik (s ehhez jelentős mértékben eszköze éppen az ünnepek alakítása), hogy maga határozza meg a kollektív emlékezet csomópontjait, s (ennek másik oldalaként) a kollektív felejtés sorsára ítélt mozzanatokot is. De a hatalom általi terelés, a hatalmi szempont érvényesítése maga is csak része annak, ahogy egy társadalom tudata építkezik. [...]

Az ünnep mint emlékezőtechnika

Az ünnep nemcsak az emlékezés alkalma, hanem sajátos memória-technika is. Az írásbeliség előtt az ismétlődő rítusokon keresztül történő bevésés a kollektív emlékezet rögzítésének egyik legalapvetőbb formája. [...] Az ünnep sajátosságai közül több is szerepet játszik az emlékezet-megerősítésben. Az ünnepekre jellemző, hogy egyes elemei *tömbösítve* jelennek meg. Az ünnepek *kötött programja* szintén kedvező az emlékezés szempontjából. Az is javíthatja a bevésést, ha aki emlékezni akar, a bevésendő anyag egyes elemeire *kérdéseket* tesz fel magának (az illetén kérdezés fontos része a zsidó Húsvét rituáléjának, de élnek ezzel az eszközzel más vallások ünnepeinek a hitoktatásban való katekizmus-szerű feldolgozásában is). Azt is fontosnak tekinthetjük, hogy a *saját maga által létrehozott* eredményekre jobban emlékszik az ember, mint a készenkapottakra [...] Az ünnep – minél jobban eltávolodik az az esemény, amit ünnepelnek – az újabb s újabb ünneplő nemzedékek számára egyre üresebb lehet. Ezen (is) segít

egyrészt az, ha az ünnepet a mitikus idő sajátosságaival ruházzák fel (s ezzel az időtlenítéssel kivonják az időmúlás koptató hatása alól), másrészt, ha olyan érzelmi hatótényezőkkel veszik körül, amelyek elevenen tudnak hatni a résztvevők lelkiállapotára. [...]

Az ünnepek emlékezés-technikákként való megközelítéséhez érdekes kiindulópontot kínál Assmann, amikor Mózes V. könyvének előírásait egy emlékezéstechnika megalapozásaként értelmezi. Ennek az emlékezéstechnikának szerinte a fő összetevői a következők:

- tudatosítás, megszívlelés, szívbe vésés,
- nevelés, továbbadás,
- látható megjelenítés,
- limitatív, határjelölő szimbolika,
- tárolás, közzététel,
- kollektív emlékezés ünnepei,
- szóbeli továbbörökítés (költészet, mint emlékek kodifikációja),
- szerződés szövegének kanonizációja.

Ezeket az elemeket mai ünnepeink jelrendszerében is megtalálhatjuk. Követve a felsorolt szempontokat:

1. Tudatosítás, megszívlelés, szívbe vésés. A napokkal (vagy akár hetekkel) korábbi „rákészülés”, az ünnep közeledtén az ünnepre vonatkozó, azzal kapcsolatos információk szaporodása, az ünnephez kapcsolódó szlogenek, az ünnep napján a többi naptól eltérő szokásrend mind az ünnep (és a benne megünnepeltek fontosságának) tudatosítását (is) szolgálják. [...]

2. Nevelés, továbbadás. Az ünnepnek fontos funkciója, hogy neveljen, hogy eszményeket, jelképeket, tudásokat adjon át, ültessen el az emlékezetben. [...] De a közösség tagjait az *ünneplésre is nevelik*: minthogy a közösségi ünnepek továbbélésének alapfeltétele, hogy ünneplése hagyományozódjék az egyik nemzedékről a másikra, ez mindenképpen bekerül a nevelési célok közé. [...]

Az *iskola* számos módon részt vesz a hivatalos ünnepek előkészítésében, emlékezet-átadó szerepük erősítésében. Az iskolai emléksarkok, vagy az iskola névadójához, vagy az irodalmi, történelmi kánon alakjaihoz, eseményeihez kapcsolódó egyéb emlékjelek folyamatosan jelen vannak, s így mikor az adott személlyel, eseménnyel kapcsolatba hozható ünnepre kerül a sor, az ünnep már építhet ezekre a tudásokra. [...]

Az ünnepi tudat továbbadásában igen nagy a *történelmi filmek* jelentősége is: a film önmagában vett jelentésein kívül ilyenkor mindenképpen azt a szerepet is betölti, hogy beemeli az új nemzedékek emlékezetébe a történelem egy meghatározott szakaszát. Ezért a nagy évfordulók idején mindig jelentős törekvések mutatkoznak arra, hogy újabb ilyen történelmi filmek szülessenek, amelyeket aztán évekig-évtizedekig vetíthetnek az adott ünnep alkalmából.

A *magánünnepekre* is folyik felkészítés: ebbe az irányba hatnak az ünnep fontosságát, komolyságát, méltóságát kiemelő nevelő mondatok, a családi legendák elmesélése, újramesélése; és itt is szerepet kaphatnak a (privát) filmek, videók. [...]

3. Látható megjelenítés. Az ünnep fontos, csaknem mindig jelenlévő sajátossága *vizuális elkülönítése a hétköznapoktól*. A zászlók, virágok, növényi díszítések; a fények (gyertyák, fáklyák, mécsesek; lámpasorok, reflektor, tűzijáték, stb.); az utcák, házhomlokzatok, illetve a közösségi terek, a lakások, osztálytermek díszítése; – attól függően, hogy mekkora közösség ünneperől van szó, az ünnep vizuális megjelenítése kiterjedhet a közösség egész életterére, de legalábbis a térnek azokra a pontjaira, amelyek az ünnepi rituálé legfőbb színhelei. A vizuális megjelenítés az emlékezetbe vésés egyik leghatékonyabb támasza. [...]

Az ünnep fontos vizuális kelléke a hétköznapitól különböző *öltözék*; az öltözékhez tartozhatnak az ünnepre utaló olyan kiegészítők, mint a Magyarországon különleges jelentőséget kapott kokárda.² Az ünnepeken alkalmazott vizuális szimbólumoknak nagy része egyébként emlékeztető utalás.

4. Limitatív, határjelölő szimbolika. Az ünnep megkülönböztetéséhez mindig hozzátartozik, hogy az ünnep időszakát határozott jelekkel elkülönítik a hétköznapoktól, az ünnepi tereket pedig a nem-ünnepi terektől. Az ünnep gyakran abban a korábban említett értelemben is határképző, hogy az embert más élethelyzetbe vezeti át, s a határjelzés gyakran ebben az értelemben is szükséges. Az évfordulós ünnepek elsősorban valami múltbelire emlékeztetnek, de sok esetben (be)avatás is kapcsolódik hozzájuk, az éves ünnepek – az év alapünnepéhez, a Szilveszter/Újév fordulóhoz hasonlóan – magukban hordják az új kezdetének lehetőségét. [...]

5. Tárolás, közzététel. Az ünnepek, jóllehet nagy mértékben valamely múltbeli eseménysorra emlékeztetnek, maguk is hozzákapcsolódnak ehhez a múltbeli képzetkörhöz, s így maguk is emlékezet tárgyává (emlékezetessé) igyekeznek válni. Ezt a lehetőséget (és ezzel az ünnepeken közvetíteni kívánt tartalmak átadásának lehetőségeit is) hatalmas mértékben megnövelték az új technikák: a digitális hang- és képparchívumok a korábbiakhoz képest több nagyságrenddel megnövekedve

² Az öltözékek és kiegészítők viselete jelzéseket adhat arról, hogy kik milyen mértékben kapcsolódnak be a közös ünneplésbe; hosszabb távon a jelek belső differenciálódáson mehetnek keresztül; a kokárdaviselés egy fázisában például jelentőséget kapott az, hogy ki mekkora kokárdát visel, aztán minthogy a méret egyre jelentősebb inflálódáson esett át, egy ponton megszűnt az azonosulás fokának jelzése lenni. Hasonló inflálódáson ment át – a hivatalosság közegeiben – az államszocializmus idején a vezetők képeinek díszítésként való alkalmazása: a képmások egyre nagyobbak lettek: az alsóbb szintű vezetők számára a lojalitás mértékének jelzésévé vált, hogy feljebbvalóik mekkora képmásával „fokozzák az ünnepet”. Inflálódásnak egyébként mindenféle ünnepi jel ki van téve: az eredetileg elsősorban az ünnepeken felhúzott nemzeti trikolór alkalmazása hétköznapivá tömegesedett; az inflálódás jelének tekinthető ezzel kapcsolatban az, amikor futballszurkolók a trikolórburkolják meztelen felsőtestüket, vagy amikor a boltok áruin (s nem is mindig magyar termékeken) tűnik fel a trikolór vagy a kokárda. Az említett tűzijáték alkalmazása pedig a legutóbbi egy-két évtizedben ment át jelentős inflálódáson.

képesek a közös emlékek tárolására. (S a múltat erősen szelektáló hagyományos adatrögzítéssel és történetírással szemben a legkülönfélébb emlékezők magánemlékezetének rögzítését is (oral history) bekapcsolják a tárolt anyagok körébe. [...]) Módszerek jelentek meg a privát emlékezet történelmi súlyúvá növelésére (tehát a történelem és a magánlét összekapcsolódása megint mindkét irányból megfigyelhető: jelentős mértékben növekedett a történelem privatizálása, s ugyanakkor megjelent a magánlét történelmi súlyúvá emelése is).

6. Kollektív emlékezés ünnepei. Az ünnepek emlékezések, ami azt is jelenti, hogy ilyenkor mindig egy közösség emlékezik, s ennek fontos mozzanata az, hogy: együtt. [...] Az ünnepnek, mint közös emlékezésnek is az a lényege, hogy ez az emlékezés közös érzelmek jegyében történjék. [...]

A *múzeumok* az utóbbi időben a nagy történelmi események bemutatása helyett/mellett kiemelt erőfeszítéseket tesznek a bemutatottak személyessé tételére, az érzelmi azonosulás lehetőségének fokozására, s különösen akkor, amikor ezt hangsúlyozottan ünnepi alkalomból teszik, mint a Múzeumok Éjszakáján. [...] Hasonló érzelmi közösség-teremtő jellege van, lehet egyes kisebb közösségek teremtette rítusoknak; vagy azoknak az újabban szaporodó „alulról szerveződő” kezdeményezéseknek, amikor kisebb csoportok zárándoklatokat szerveznek 48-hoz kötődően, az első vagy a második világháború emlékhelyeihez kapcsolódóan, vagy akár a pusztaszeri emlékhelyre. [...]

7. Szóbeli továbbörökítés (költészet, mint emlékek kodifikációja). Az ünnepekhez kapcsolódó emlékezetörzésben a történelem kezdete óta jelentősége van az ünnep *verbális* kiemelésének (például az ünnep jelentőségét méltató szónoklatoknak), és ezen belül is különösen a költészetnek (a bárdok, rapszódoszok hozzájárulásának), ami nyelvi is ünnepi-megemelt szférába emeli (és hatásosabban teszi megjegyezhetővé is) azt, amit meg akarnak örökíteni. Az egész költészet kialakulása is nagy mértékben ebben gyökerezik. A költészet szerepe az ünnepeken mindmáig jelentős, a zenével együtt szinte nélkülözhetetlen a közös érzések kialakításában. [...]

8. „Szerződés” szövegének kanonizációja. Assmann az ótestamentumi parancsolatokra alakítja ki szempontrendszerét, amelyeknek igen fontos eleme (az Úr és a zsidók közötti) szerződés kanonizációja. De nyugodtan általánosíthatunk: az ünnep általában is kánonképző, ennek alapját a történelmi-irodalmi emlékezetben kanonizált események, személyek és „szent helyek” - és e kánonok változásai - képezik. 1848-hoz kapcsolódóan például az utóbbi évtizedek jellemzője volt, hogy az ünnepi emlékezet főhelyén Kossuthot Széchenyi váltotta fel (ezért is készült éppen Széchenyi-film); az irodalmi emlékezetben a '80-as években történt hasonló hangsúlyváltás a posztmodern átértelmezés jegyében, (s a késői Arany került előtérbe Petőfivel szemben, a Nyugat nemzedéke a paraszti realizmussal szemben, Nagy Lászlóékkal szemben pedig Pilinszky). A középiskolai irodalom- és történelemkönyveknek igen nagy szerepe van ebben (miként a „nevelés-továbbadásban” vagy a „tárolás, közzétételben” is).

A kánonváltások körüli értékütközések, kollíziók különösen kiemelik a váltásokat. [...] A kanonizálás folyamata egyébként szinte állandóan zajlik, hiszen a korábbi kánonok átértelmezése a paradigmaváltások után még sokáig szükségesnek mutatkozik. Az átértelmezésnek több altípusa van: a legszélsőségesebb az átértelmezni kívánt ünnep-alkalom teljes kiiktatása az emlékezetből; gyakori az ellenkező előjelűvé változtatás (lásd például Magyarországon 1919, 1945 és 1956 értékelésének történelmi változásait); átértelmezés történhet más elemek kiemelésével (mint amilyen a Kossuth-Széchenyi váltás, vagy a történelem egyes megünnepelt eseményeinek áthangolása – például a hadi eseményeknek a békeidők történéseivel való felcserélése); megváltozhat a vizuális megjelenítés, mint ahogy például István király szoborábrázolásain, vagy 1956 filmes megjelenítésében Szabó István és Kósa Ferenc filmjeitől Mészáros Mártán keresztül Goda Krisztináig. [...]

Az ünnep igen lényeges része a *térhasználat*. Egyrészt igen fontos az ünnepi tér elkülönítése a hétköznapi-tól, másrészt az identitáserősítés, az együttlétezés feltételezi, hogy ennek az együttlétezésnek saját, másokétól megkülönböztethető tere van. [...] A saját (ünnepi) tér biztosítása – túl azon, hogy az állatvilágból magunkkal hozott territoriális viselkedésen alapszik – az emlékezés szempontjából is fontos: tér és idő bonyolult viszonyának köszönhetően a térbeli rögzülés is megerősíti az emlékezésnek azt a típusát, ami a mitikus időtlenségbe helyezett lényegkiemelésre épül.³ Az ellentétbe kerülés azzal is jár, hogy a hatalom jeleit (és tereit) a közösség idegennek tekinti, és szembeállítja a „saját” jelekkel (és terekkel). A március 15-i ünnepek történetében végigkövethető, hogy mikor volt például a Pilvax vagy a Nemzeti Múzeum egyöntetű jelképe a '48-as forradalom ünnepének, s mikor jelent meg – a hivatalos ünneplés helyszíneitől való elkülönítés szándékával – alternatív ünnepi térként a Batthyány örökmécses, az „alternatív Kossuth-díjat” osztók számára a budai Vár, vagy – a lengyelekkel, majd '56-tal való összefüggése kapcsán a Bem tér, a Bem rakpart)⁴. [...]

3 Az ilyen terek közösségek általi kisajátításának folyamatát Bodó Julianna és A. Bíró Zoltán az alábbi szerkezetben mutatja be. 1. A hely rögzítése, véglegesítése; 2. Működtetés: a helyhez való közösségi viszonyulások kanonizálása; 3. Az interpretáció a helyet legitimálja, védőburkot von köré, (túl)biztosítja létezését. A helyet és a hozzákapcsolódó képzeteket így módon rögzítik, egyértelműsítik a közösségi tudatban (és emlékezetben), hogy aztán a rögzült hely segíthesse a közös tudat (és emlékezés) újratermelődését.

4 A Bodó – Bíró szerzőpár abban is különbséget tesz, hogy mikor alakul ki az ünnep jelrendszerében és térhasználatában „kiegyezéses párhuzamosság” („békés egymás mellett élés”), s mikor érzékelhető „vetélkedő párhuzamosság” (a másik negligálása, a másik terébe való behatolás, a másik terének leértékelése). Arról is írnak, hogy a hatalommal szembehelyezkedő kisebbség a maga tereit „átünnepiesíti”, és azokat mintegy „szigetté” építi.

Rendhagyó történelemóra

Ízelítő a múzeum-, könyvtár- és levéltárpedagógia 20. századi kínálatából

Szöveg: **Dr. Gurmai Beáta** főtanácsos, Emberi Erőforrások Minisztériuma (EMMI) Kultúráért Felelős Államtitkárság, Közgyűteményi Főosztály

Vallomás

Nagy öröm számomra, hogy az elmúlt időszakot az életemből annak szentelhettem, hogy a pedagógusok, a közgyűteményi szakemberek támogatottan és elismerően, megfelelő jogszabályi környezetben, intenzívebben dolgozhassanak együtt azért, ami valamennyi említett területen munkálkodó számára egyaránt fontos: **az értékek és a tudás átadásáért**. Miért? Mert meggyőződésem, hogy az óvoda és az iskola a generációk képességeinek, készségeinek, tudásának letéteményese, mint ahogyan az is, hogy a múzeum, a levéltár és a könyvtár a generációk mementóinak, a generációk által felhalmozott és átörökített tudásnak az őrzője. Mert hiszem, hogy a köznevelési és a közgyűteményi terület együttműködésének tétje van. Identitásunk és értékeink megőrzése. Az Emberi Erőforrások Minisztériumának három helyettes államtitkársága – a Köznevelésért, a Köznevelési Intézményrendszer Fejlesztéséért, valamint a Kultúráért Felelős Helyettes Államtitkárság – célként tűzte ki, hogy lehetőségeikhez mérten megteremtik a feltételeit annak, hogy az általuk irányított területeken működő intézmények képesek legyenek tervezetten és rendszerszinten is együttműködni. E törekvés szellemében született *A kulturális intézmények a pedagógusok és az innovatív köznevelés szolgálatában* című közlemény is. Bizonyosan egyetértünk abban, hogy a közgyűteményekben felhalmozott tudásanyag hiteles és gazdag, megőrzésre és átadásra érdemes, de a tudásanyag átadásának szándéka önmagában kevés. **Váltsunk együtt paradigmát!** Találjuk meg közösen a módját annak, hogy a szinte kontrollálhatatlanul hömpölygő információáradattal, a virtuális valósággal szemben vonzó alternatívát, és az elvárások teljesítésében hathatós segítséget tudjunk kínálni a diákoknak. Segítséget a velük szemben támasztott ismeretanyag megértése, feldolgozása érdekében, általános műveltségük kiszélesítésében. **Olyan foglalkozásokat, melyek többet jelentenek a kötelező penzumnál, élményközpontúak, interaktívak, ahol a tudást mindenki maga építi fel, úgy, hogy a gondolkodási folyamatban is aktívan részt vesz.** Olyan közösséget, akár az iskolai közösségi szolgálat keretében, ahová jó tartozni. Az elmúlt fejlesztési ciklus egyik alapvető célja volt, hogy a múzeumok, a könyvtárak és a levéltárak a 'köznevelés szolgálatának' szellemében újuljanak meg. Korszerű – a pedagógusok és a diákok fogadására alkalmas – új állandó kiállítások, látványraktárak, foglalkoztatótermek jöttek létre. A 2006-ban alapított, és a közgyűteményi módszertan fejlesztésében alap-

vető szerepet játszó **Múzeumi Oktatási és Képzési Központ (MOKK)** tevékenységeit és szolgáltatásait, köztük képzéseit, továbbképzéseit is alapvetően két fő célcsoport – a pedagógusok, mint legfontosabb „múzeumhasználók”, valamint a múzeumi szakemberek – számára alakította.

Örömteli, hogy a pedagógus-továbbképzésről szóló Kormányrendelet 2013-as módosítása értelmében a hétévenkénti továbbképzések körében elfogadhatók a kultúráért felelős miniszter által akkreditált továbbképzések, valamint a felsőoktatási intézmények kulturális területre vonatkozó képzései, továbbképzései is. A MOKK **a pedagógus-továbbképzés mellett a múzeumi szakembereket is** igyekszik felkészíteni a pedagógusok és a diákok fogadására. Ennek jegyében biztosít kihelyezett és ingyenes e-learning képzéseket, végez kutatásokat és módszertani fejlesztéseket, működteti a köznevelési és muzeális intézmények közötti együttműködést segítő múzeumi koordinátori hálózatot és az országos adatbázist, a múzeumi a' la carte-ot. Hasonló szellemben munkálkodik a Könyvtári Intézet és a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárának Főigazgatói Titkársága is. Erről tanúskodik a közel-múltban elfogadott új szemléletű **levéltári közművelődési koncepció** is.

Személyes tapasztalataim alapján, számtalan múzeum-, könyvtár- és levéltárpedagógiai foglalkozást végiglátogatva összességében elmondhatom, hogy a közgyűtemények új eszközrendszere **élményszerű, alkalmas a személyiségfejlesztésre, a készségek, képességek megerősítésére, a közösségépítésre és a kooperatív tanulásra**. A közgyűtemények kinyitották a kapuikat, és várják Önöket, mert a közgyűtemények látogatók nélkül nem tudják betölteni küldetésüket.

Felhívás keringőre

Szeretnénk, ha Önök diskurzív módon bekapcsolódna a tervezésbe, megvalósításba, hiszen a megújulás elkezdődött, de nem fejeződött be. A formálódó kínálatnak, módszertannak Önök is formálói lehetnek. Javaslatokat, kérjük, juttassák el hozzánk az **innovativpedagogus@emmi.gov.hu** e-mail címre, de elmondhatják azokat a lakóhelyük közelében tevékenykedő múzeumi koordinátoroknak (**www.mokk.skanden.hu/koordinator-kereso.html**), könyvtárosoknak, levéltárosoknak is. Megoszthatják elképzeléseiket a közgyűteményi szakemberekkel, lehet az

kedvezményes iskolai múzeumbérletre vonatkozó elképzelés vagy a **kerettantervhez kapcsolódó tematikájú foglalkozás** igénye. Szeretettel várjuk Önöket májusban az OperaKaland-KultúrKaland keretében, ahol egyedülálló módon, ingyenes foglalkozásokat kínálunk. Hasonlóképpen örömmel vesszük javaslatokat a közgyűjtemények új, egységes **honlapstruktúrája kialakításához**, az oktatást segítő tartalmakat illetően. S ha a kínálat az Önök igényeinek megfelel – győződjön meg róla személyesen –, **számoljanak a közgyűjteményekkel tervezetten is, pedagógiai programjuk összeállításakor.**

Ízelítő

Az alábbiakban a három közgyűjteményi terület aktuális, a **XX. század történelmének oktatásához** kapcsolódó kínálatából szemezgettünk, melyhez *E. Csorba Csilla* (PIM főigazgató), *Nagy Magdolna* (MOKK), *Apáti Zita* (MNL) és *Sebestyén Lilla* (OSZK) nyújtott segítséget, melyet ezúton is köszönök.

A hátság a Nagy Háborúban

Időutazás a levéltárpedagógia segítségével

MAGYAR NEMZETI LEVÉLTÁR ORSZÁGOS LEVÉLTÁRA

Eredeti, eddig nem látott dokumentumok felhasználásával elevenedik meg az első világháború magyar katonáinak és az otthon maradtaknak a sorsa. Az időbeli utazást segíti a személyre szabottan kitölthető korabeli útlevél, melyből kiderül, hogy a „szabvány” szerint ki „bibircses, ferde nyakú vagy ugráló járású.” Az első világháború témakörében az iskolai tananyagban megismert katonai és politikai események jó alapot teremtenek arra, hogy a hátságban zajló gazdasági és társadalmi folyamatokat értelmezzék a tanulók. A foglalkozás általános iskolai felső tagozatos, illetve középiskolás tananyagra épülve színesíti, kiegészíti a tanulók által már elsajátított ismereteket. A foglalkozás a levéltárban található források, szövegek és képek elemzésével, valamint a hozzájuk kapcsolódó kreatív feladatokkal közelebb hozza a fiatalokhoz az adott korszakot. A foglalkozások 90 és 120 percesek. A levéltárpedagógia a gyerekeknek szóló játékos ismeretterjesztő foglalkozás módszertana, mely az intézményi gyűjtemények sajátosságaira építve mutatja be egy adott téma anyagát, írott forrásokra,

egy-egy korszak, személy iratanyagára támaszkodva. A levéltárpedagógia célja olyan komplex látásmód kialakítása, mellyel a fiatalok képessé válnak hitek és tévhitek megkülönböztetésére, egy adott információ objektív elemzésére.

„Maradni szégyen, veszni borzalom”

Magyar írók az első világháborúban – időszaki kiállítás és múzeumi foglalkozások

PETŐFI IRODALMI MÚZEUM (PIM)

(Látogatható: 2016. január 10-ig)

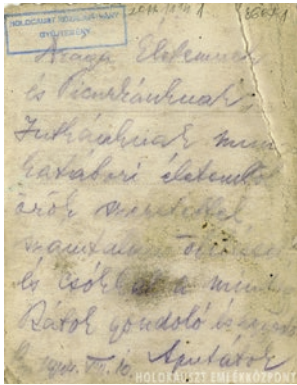
A kiállítás a háborút megélt magyar írók, költők nézőpontjából és értelmezésében mutatja be az 1914–18 közötti éveket. Korabeli irodalmi művekből és személyes narratív forrásokból építkezve az egyéni tapasztalatok közvetítésére vállalkozik. A kiemelkedő szerzők – Ady, Babits, Móricz, Csáth, Kaffka, Kosztolányi, Karinthy, Szabó Lőrinc – mellett látótérbe kerül egy sor fontos, de a tananyagban kisebb hangsúllyal szereplő alkotó – Hamvas, Kassák, Németh, Molnár Ferenc, Moholy-Nagy, Tamási, Tersánszky és Balázs Béla – munkássága, szerepvállalása is. A narratív források mellett korabeli fotók, plakátok, képzőművészeti alkotások, filmhíradó, háborús propagandatermékek, az írók személyes használati tárgyai, valamint a háborús színterek megjelenítése segítik a diákok számára az élményszerű befogadást.

Mária és Julis „... és mindent ott kellett hagyni”

A „Személyes történelem” sorozatba illeszkedő szituációs foglalkozás

SZABADTERI NÉPRAJZI MÚZEUM (SZNM)

Hogyan kerültek bukovinai székelyek Andrásfalváról a völgyesi Hidasra? Mi történt a falu sváb lakóival? Ezekre a kérdésekre keresi a választ a foglalkozás a II. világháborút követő migráció idejéből úgy, hogy egy-egy család vagy személy élettörténetét próbálja rekonstruálni eredeti helyszíneik, dokumentumok, szituációk segítségével, a diákok kreativitására, empátiájára alapozva. A múzeum hidasi lakóházában megnyílt, *A történelem sodrában* című állandó kiállításához kapcsolódó múzeumpedagógiai foglalkozás minden tekintetben autentikus élményt nyújt a középiskolás korosztálynak. A témák feldolgozásában a SZNM honlapjáról **letölthető dokumentumok** és a **Skanzen Örökség Iskola füzetek III. száma** segítik a diákokat és pedagógusokat.

Lapátos hadsereg
Online kiállítás
HOLOKAUSZT
EMLÉKKÖZPONT

Az Emlékközpontban található Magyarország egyetlen olyan közgyűjteménye, amely kizárólag a vészkorszak emlékeinek, tárgyi és iratanyagának gyűjtésével, feldolgozásával és bemutatásával foglalkozik. Gyűjteményük munkaszolgá-

tos anyagából két online kiállítás is készült. Az egyik a Lapátos hadsereg (<http://musz.hdke.hu>) címmel, magyar nyelven. A másik a Google Culture oldalán – első magyarországi virtuális kiállításaként – Pál Kornis Labor Service címmel, angol nyelven. A magyar nyelvű kiállítást oktatási intézmények segédletként is használhatják a téma és korszak tanításakor.

Fél évszázad Vásárhelyen

Állandó kiállítás

EMLÉKPONT – Hódmezővásárhely

A legkorszerűbb kiállítási technológiákkal és múzeum-pedagógiai lehetőségekkel élve teszi tapinthatóvá és felfoghatóvá azokat a történelmi folyamatokat, amelyek Hódmezővásárhelyt és lakóit érték az elmúlt ötven esztendőben. A Kádár korszak jellegzetes vendéglátóipari egységében, a Sportbúféban korabeli slágerek és rádióadások, sportközvetítések tesznek „vidám pontot” a múltra és a fajsúlyos kiállításra. Végül az udvaron az egykori szegedi szovjet laktanya díszei és a pincében látott határőrszobrok között ér véget az időutazás.

Néhány az Emlékpont rendhagyó történelemórái közül:

- **Az 1956-os forradalom és szabadságharc:** Diákgyűlések Szegeden és Vásárhelyen mint a forradalom előzményei. A forradalom és a szabadságharc története, a kádári megtorlás. A Rákosi-korszak munkáspolitikája. Jegyrendszer és a magyar sztahanovisták. A Kádár-rendszer munkásosztálya a „mennybe megy”? Brigádmozgalom és VGMK.
- **Női sorsok a Rákosi- és a Kádár-korszakban:** Családi tragédiák: hadiözvegyek, hadiárvák, „kulákasszonyok” és „kulákfeleségek.” A hagyományos családmódel felbomlása. Nők a politikában, a korszak sztárjai.
- **A lódenkabáttól a miniszoknyáig:** Viseletkultúra és divattörténet a Rákosi-korszaktól a Kádár-

korszakig. A farmernadrág lázadásától a trevira sikertörténetéig.

- **A kommunista rendszer görbe tükre:** A korszak bemutatása viccek és vicces történetek segítségével. A politikai humor fénykorszaka, a Ludas Matyi uszításától Hofi „fegyelmezett rendszerkritikájáig.”
- **Rock a tanóra körül – avagy így mulat a bites magyar úr:** A rock and roll születésétől a ’70-es évek elejéig, Chubby Checkertől az Omegáig. Sok-sok zene és videoklip, sztorik a zenekarokról.

Rendszerváltás, az 1989-es év eseményei – a Szabad Európa Rádió és a BBC magyar adása
Interaktív foglalkozás a Történelmi Interjúk Tárában
ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR

A 20. századi történelem oktatásához kapcsolódóan a Könyvtár legnépszerűbb gyűjteménye a Történelmi Interjúk Tára (TIT), amely amellyel, hogy életinterjúkat és portréfilmeket készít, őrzi többek között a Szabad Európa Rádió magyar osztályának hangzó dokumentumait, a BBC magyar adásait, de akár az elmúlt száz évből származó filmhíradókat is.

Az idei évtől **1989 eseményeinek** rendhagyó oktatásához is segítséget adnak a pedagógusoknak. A TIT-ben fellelhető audiovizuális dokumentumok mentén mutatják be a magyar közelmúlt történelmének azt az időszakát, amelyet rendszerváltásnak vagy rendszer-változásnak hívunk.

A diákok a TIT stúdiójában is körülnézhetnek, ahol a TIT munkatársai filmfelvételeken örökítik meg a visszaemlékezéseket. A körülbelül 90 perces rendhagyó óra keretében rekonstruálják a huszonöt évvel ezelőtti információs teret, megmutatják a különbséget az akkori hatalom hivatalos magyarországi tájékoztatása és a két külföldön működő rádió (BBC, SZER) műsorai között. Hang- és mozgókép-részletekkel elevenítik fel a legfontosabb momentumokat 1988-tól 1990 márciusáig, nagy hangsúlyt fektetve a határnyitásra, amelyről egy filmet is megtekinthetnek a diákok. Egy vetélkedő keretei között pedig használhatják a TIT híradó adatbázist és az 1989-es DVD-ROM-ot, melyet búcsúzóul az osztály ajándékként magával vihet, így a későbbiekben önállóan is kutathatnak a korszakról.

A Könyvtár igyekszik segítséget nyújtani a pedagógusok munkájához mind az előkészítés, mind a visszacsatolás folyamatában azáltal, hogy honlapja (www.oszk.hu) Digitális könyvtár című aloldalán létrehozott egy olyan **linkgyűjteményt**, amely tematikus honlapokat és virtuális kiállításokat, hanganyagokat vagy mozgókép-részleteket is tartalmaz (www.oszk.hu/virtualis_kiallitas/20_szazad).

A 20. századhoz kapcsolódó további aktuális múzeumi foglalkozások országsszerte

- Ajándék a frontról – **Szabadtéri Néprajzi Múzeum**, Szentendre
- Ráhel, János, Jákob és a színésznő – **Szabadtéri Néprajzi Múzeum**, Szentendre
- Várom a tábori postát... – **Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum**, Budapest
- Hát oldjuk meg! – **Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum**, Budapest
- A Nagy Háború hősei nyomában – **Csornai Muzeális Kiállítóhely**, Csorna
- „Én elmentem a vásárba” – A csornai vásárok és kereskedelem a XIX–XX. Században – **Csornai Muzeális Kiállítóhely**, Csorna
- A két világháború közti Gödöllő kisiparosai – **Gödöllői Városi Múzeum**, Gödöllő
- A család régen és ma – **Gödöllői Városi Múzeum**, Gödöllő
- Emberek és fegyverek – **HM Hadtörténelmi Intézet és Múzeum**, Budapest
- A hátsószög a Nagy Háborúban – **Magyar Nemzeti Levéltár**, Budapest
- A világháborúk viharában – **Völgységi Múzeum**, Bonyhád
- Kitelepítések, betelepítések, lakosságcsere a 20. század közepén – **Völgységi Múzeum**, Bonyhád
- Fordulatos évszázad – **Gödöllői Királyi Kastély Múzeum**, Gödöllő
- „Bedobozolva” – **Hajdúsági Múzeum**, Hajdúszörmény
- Volt egyszer egy iskola – **Ópusztaszeri Nemzeti Történelmi Emlékpark**, Ópusztaszer
- Rendhagyó történelemórák – Veszprém megye a II. világháborúban – **Laczkó Dezső Múzeum**, Veszprém
- Reformátusok a két világháború között – **Ráday Múzeum**, Kecskemét
- A GULÁG-szigetvilág – **Emlékpont**, Hódmezővásárhely
- 20. századi politikusi életutak – **Emlékpont**, Hódmezővásárhely
- A hidegháború kezdetétől a 3. világháború küszöbéig (1946–1953) – **Emlékpont**, Hódmezővásárhely
- A hagyományos paraszti világ szétverésétől a Fehér Gárdáig – **Emlékpont**, Hódmezővásárhely
- Régi idők oskolája – **Arany János Közérdekű Muzeális Gyűjtemény – Nagykőrösi Arany János Kulturális Központ**, Nagykőrös
- „Mindent meggondoltam, mindent megfontoltam” – Katonasorsok az 1. világháborúban – **Magyar Nemzeti Múzeum**, Budapest
- Óvóhely – bujkálók – **Magyar Nemzeti Múzeum**, Budapest
- Épülő Budapest – érdekellentétek, konfliktusok egy pesti bérház épülése körül – **Magyar Nemzeti Múzeum**, Budapest
- A korzó – egy cselédlány szerelmei – **Magyar Nemzeti Múzeum**, Budapest
- Polgári enteriőr – egy család az ideológiák viharában – **Magyar Nemzeti Múzeum**, Budapest
- Önkényuralom piciben – a házmester – **Magyar Nemzeti Múzeum**, Budapest
- Válts rendszert! – **Memento Park – Szoborpark Múzeum**, Budapest

Kiállítások

- Történetek egy családi albumból - Magyar zsidók XX. századi emlékei – **Holokauszt Emlékközpont**, Budapest
- Lapátos hadsereg – Munkaszolgálat Magyarországon a II. világháborúban <http://musz.hdke.hu/>
- Csornai házak, csornai családok II. – **Csornai Muzeális Kiállítóhely**, Csorna
- Századok-lakók-történetek - A kastély 20. századi története – **Gödöllői Királyi Kastély Múzeum**, Gödöllő
- Határtalan történet: Sopron és környéke a korai újkortól napjainkig – **Soproni Múzeum**, Sopron
- KITASZÍTOTTAK – **Móricz Pál Helytörténelmi Gyűjtemény**, Hajdúnánás
- Ajándék a frontról – **Szabadtéri Néprajzi Múzeum**, Szentendre
- Régi idők oskolája. – **Arany János Közérdekű Muzeális Gyűjtemény - Nagykőrösi Arany János Kulturális Központ**, Nagykőrös
- Majorok és népe a 18-20. században – **Magyar Mezőgazdasági Múzeum Georgikon Majortörténelmi Kiállítóhely és Élmenygazdaság**, Keszthely
- Hatajtós ház – **TMJV Tatabányai Múzeum**, Tatabánya
- Retro kiállítás – **Széchenyi Ferenc Tájmuzeum**, Ebes
- A bölcsőtől a sírig - paraszti ünnepek és hétköznapiak Nógrád megyében – **Magyar Nemzeti Múzeum Palóc Muzeuma**, Balassagyarmat
- Tudós magyarok, akik a 20. századot csinálták – **Magyar Nemzeti Múzeum**, Budapest
- Gulyáságyú és rohamsisak - A Nagy Háború gyomornézetből – **Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum**, Budapest
- A NAGY HÁBORÚ EMLÉKEZETE – **Ferenczy Múzeum Blaskovich Muzeuma**, Tápiószéle
- A Rábától az Isonzóiig - Az I. világháború a tárgyi emlékek és dokumentumok tükrében – **Csornai Muzeális Kiállítóhely**, Csorna
- Történelmi idők sodrában – **Balatoni Múzeum**, Keszthely
- A magyar cserkészlet története 1910-től napjainkig – **Gödöllői Városi Múzeum**, Gödöllő
- Nagykőrös az I. világháború éveiben – **Arany János Közérdekű Muzeális Gyűjtemény – Nagykőrösi Arany János Kulturális Központ**, Nagykőrös
- II. világháborús hadikórház és egészségügyi kiállítás (1944-45, 1956) – **Sziklakórház Múzeum**, Budapest
- Hajdúsámson régi fényképeken – **Petőfi Sándor Városi Könyvtár Közművelődési és Muzeális Intézmény**, Hajdúsámson
- 1956-os emlékkiállítás – **Hansági Múzeum-Mosonvármegyei Múzeum**, Mosonmagyaróvár
- Utolsó pillantás a Vasfüggöny mögé – **Memento Park - Szoborpark Múzeum**, Budapest

A múzeumok kínálatát bemutató honlap:

Múzeumi à la carte
mokk.skanzen.hu/muzeumi-a-la-carte.html

Minden a máról szól

Szöveg: **Vidnyánszky Attila** | Portréfotó: Rózsa Erika, Előadásfotó: Eöri Szabó Zsolt

A történelem a színházban – így szól a felkérés, és a szerkesztők nem is időzíthették volna számomra pontosabban ezt a témát. A Nemzeti Színházban nemrég rendeztem meg az *Isten ostora* című előadást, amely a hunoktól máig tartó ívben idézi meg a történelmet Bánffy Miklós *A nagyúr* című drámája nyomán. Az *Isten ostora* azonban nem történelemkönyv, hanem színház. A történelemmel ez esetben sem „tudományosan” foglalkozunk, hanem a művészet eszközeivel fogalmazzuk meg, mit gondolunk a máról. A máról – történelmi távlatokban. Minden történelmi dráma a máról, a mának, a mához szól, ezek a művek mindig a múlt jelenre vonatkozó tapasztalatával íródnak. Ennek az előadásnak a kapcsán megkísérlem megmutatni, miként jelenik meg a történelem a színpadon.

A darab „vadromantikus” meséjében Attila hatalmas csúcsán áll: leigázta a fél világot, de nem pusztította el Rómát és a pápát. Meghódoltak előtte a gótok is. Fogolyként a hunok között él Mikolt hercegnő, akit bosszú és gyűlölet fűt meggyilkolt szülei és leigázott népe miatt. Fondorlatok útján magába bolondítja Attilát, ám miközben a bosszúvágy tombol Mikoltban, a gyűlölet mélyén egy szenvedélyes szerelem rejtőzik. Nászéjszakájukon Mikolt megöli az uralkodót.

A sztori mögött – amelynek történeti hűsége színházi értelemben érdektelen – látható egy hatalmas tabló, és a történelem sodrában élő ember sorsa. Kezdjük a hunok királyával, Attilával, akinek régóta foglalkoztat az alakja. Ő maga az ellentmondások sokasága. Kevés olyan személyiség akad a történelemben, aki ilyen elementáris erővel alakította volna kora eseményeit. Ezért népek egész sorának mondáiban szerepel Izlandtól Dél-Európáig; vagy gondoljunk a germánok Nibelung-énekére. Számítalan nyugati történeti munkában a hunok vérszomjas, ördögi alakként jelennek meg; emberre is alig emlékeztető, rút ábrázatú szörnyek, akik nem ismernek irgalmat. A barbárság megtestesítői. Az észak-európai mondák egy része azonban – így a Nibelung-ének is – jeles uralkodónak mutatja Attilát.

Hatalmasat ugorva az időben (amit a színházban is minden gond nélkül megtehetünk) idézzük meg Bánffy Miklós (1873–1950) alakját, akinek életműve szinte beláthatatlanul nagy. Ő is közelmúltunk nagy elfele-

dejtjeinek egyike, érdemes hát pár mondat erejéig megemlékezni róla. Bizonyos értelemben – és a kortársak szemében – ő maga volt a Nagyúr. Erdély egyik legnagyobb birtokosa, 1912 és 1918 között a magyarországi állami színházak, így a budapesti Operaház intendánsa. Az ő idejében mutatják be Bartók operáját, *A kékszakállú herceg várát*, amelynek díszlet- és jelmeztervezője. IV. Károly 1916-os koronázásának kormánybiztosa (sokakban visszatetszést kelt, hogy a díszmenet végén hadirokkantakat is felvonultat). 1921–22-ben külügyminiszter. 1926-ben visszatér az akkor Romániához tartozó Erdélybe. Nem politizálhat, de vagyona és befolyása révén a közélet tevékeny alakítója. 1934 és 1940 között jelenik meg főműve, a hatalmas *Erdélyi történet* regénytrilógia (emellett ír elbeszélést, regényt, drámát,

közéleti munkákat, újságcikkeket; remek karikaturista). Észak-Erdély visszacsatolása után újra képviselő, a magyar kormány megbízásából Bukarestben tárgyal, eléri, hogy Kolozsvárt elkerülje a front. A háború után nem maradhat Romániában, Budapestre jön. Nyomorban, elfeledetten éri a halál.

A szerző, Bánffy személyes sorsa, a közjóért cselekvő és alkotó ember személyiségének tündöklése és tragédiája, a döntései és választásai mind a magyar (európai) történelemről szólnak. Ugyanakkor saját (színházi) múltunkhoz való viszonyulásunkról árulkodik az a tény is, hogy ennek a történelmet formálni akaró személyiségnek az 1912-ben bemutatott művét 2014-ben elővettük, értelmeztük, mai előadásunkban felhasználtuk és bemutattuk.

Bánffy az a hamis nyugati nézet „kényszerítette” *A nagyúr* megírására, hogy a Kelet – drámájában a hunok, mondanivalójában a magyarság – volna barbár, és a Nyugat (minden, ami germán és keresztény) a műveltség maga. Drámája, ahogy ő maga írja: „*sok minden más mellett ellentmondás és válasz a századvégnek arra az irányára, melynek fő képviselői az angollá lett német Max Müller és a németté lett angol I. G. Chamberlain, kik az ária népek fensőbbiségét hirdették minden egyéb fajta nép fölött, és bárhol a világon kultúrát tapasztaltak, azt akármilyen erőszakos érveléssel is indogermán eredetre vitték vissza.*” Bánffy ezzel szemben azt állítja – és az én véleményem is ez –, hogy ebben a műben a „*Kelet*

és Nyugat ütközéséről van szó. Két kultúra ütközéséről, nem pedig barbárok és műveltek szembeállításáról.” Vagyis két egymástól különböző, magas fokon álló civilizáció csapott össze egykor; mindkét félnek megvolt a maga igazsága, még ha a hun birodalom Attila halálával azonnal el is tűnt a történelem sodrában. Kelet és Nyugat összeütközésének pusztán nyugati szemszögű beállítása nemcsak leegyszerűsítő, hanem hamis és veszélyes. „Nektek barbár az, amit nem ismertek” – hangzik el a műben. Bánffy nagyon jól kitapintotta ugyanakkor azt az érzékeny pontot is, hogy önazonosságunk keresése közben meg kell-e tagadunk a kereszténység előtti, keleti, pogány örökségünket.

„Egy világot a történelem sírjából úgy feltámasztani, hogy az valóban éljen: ez a képesség abból a forrásból ered, ahonnan a teremtő erő, mely folytonosan megújít s általa megőrökíti. Ahogy olvasom A nagyurat, megújul a kor, melynél mozgalmasabbat és a helyét kereső emberiségre jellemzőbbet nem látott a világ” – írta Tamási Áron A nagyúrról, és ha ma végignézzük a jelenen, azt látjuk a tévéhíradókban, arról szólnak a hírek és az elemzések, hogy a világban oda-vissza hullámszerűen mozognak egész népek. Vendégmunkások milliói özönlenek egyik földrészről, országból a másikba. Háborúk, polgárháborúk, éhínségek miatt emberek százezrei kénytelenek elmenekülni hazájukból, új hazát, menedéket keresve. A Kelet és a Nyugat drámai találkozásainak, összeütközéseinek történelmi dimenzióját éljük – megint.

Bánffy korában, a 20. század elején – és ma is – minden változóban van, a bizonytalanság és az ideiglenesség érzete hatja át a mindennapokat. Bánffy is, én is választásokat keresünk saját korunk kísértetiesen hasonló kérdéseire. Vajon ebben a keveredésben – a mai népvándorlásban, globalizálódó világunkban, az egységes Európában – meg tudjuk-e őrizni a lényegünket, a gyökereinket, vagy az eljövendő világ rákényszerít majd bennünket, hogy az együttélés érdekében feladjuk nemzeti identitásunkat? És nem csak mi, mások is.

Izgalmas kérdés, hogy képesek vagyunk-e megőrizni – nemcsak mi, mások is – a csak ránk (rájuk) jellemzőt, és lehet-e megértés a kultúrák között. Bánffy drámája és a mi előadásunk sem csupán az 'egykor voltról' szól, hanem történelmi távlatokból vizsgálja ezeket a máig (ma újra) érvényes kérdéseket. Attila személye, a hunok története ürügy volt Bánffy számára, hogy a 20. század elején a magyarság ezeréves, nagy kérdéseit felvesse. És ezek a kérdések ma is aktuálisak.

Bánffy a történelmi drámáról így írt: „Egyedül egy fontos. A művészi igazság. És ezen belül az általánosan emberi, mert azt tartom és ismétlem, hogy történelmi színmű nekünk, kik már nem a romantikusok világában élünk, csak akkor válik érdekessé, ha általánosan emberi tud lenni, ha alakjaival, azok szenvedélyei, erényei és vétkeivel ma is találkozhatnánk akár modern környezetben, ha nem valamely történelmi véletlenből vagy az író önkényéből összerótt jellemzések találkoznak a cselekvésben, de való életet ábrázolnak egy színműnek néhány óra alatt lepergő eseményeiben, ahogy a mikrokozmosz a makrokozmosznak a képe. Ha minden egyéni jellegük mellett némiképpen típusok is, sokak által látott és ismert típusai az embernek, erényeivel és hibáival, szenvedélyeivel és fogyatékoságaival ábrázolva.”

Reményeim szerint az előadásban ott lüktet a történelem a Nemzeti színpadán, ahol egyébként zajlik az élet: egy összeesküvés szála itt szövik kisszerű politikai intrikák és teológiai küzdelmek bonyodalmai közepette, a gyűlölet és a szerelem végzetes indulatai dúlnak... Nem kukucska-színházat játszunk, amelyben a közönség a sötét nézőtérrel figyeli, amit a színpadon előadnak. Különleges térben történik minden: a közönség U-alakban körbeüli a játékteret, amelynek „nyitott” végét a római Colosseum képe zárja, rajta hatalmas hasíték. Ezen át lép Attila – képletesen – a történelem színpadára (szerettem volna elkerülni ezt a közhelyes fordulatot, de nem találok jobbat). És ezen át lép be az Attilát alakító színész – valóságosan – a műalkotásba, amelynek ő maga az (egyik) alkotója...

„Ó én édes hazám, te jó Magyarország!”

Nemzeti emlékezet zenetörténetünk kincseiben

Szöveg: **Marton Árpád**

Himnusz, Szózat és Bánk bán áriája, a Hazám, hazám: minden magyar szívet megdobogtató, zenei „szentháromság”. Jellegzetes módon mindhárom nemzeti romantikánk termése, reformkori törekvéseink, nemzeti ébredésünk örök szépségű tanúságtevői. Önmagában e hármas is mutatja, mekkora szerepet játszik nemzetünk identitásában a leginkább érzelmi indíttatású művészet, a zene. Ha belelapozunk nemzetünk zenetörténetébe, bőséggel találunk további kincseket, amelyek élményszerűvé teszik történelmi tanulmányainkat, és megerősítenek hovatartozásunkban.

Hogy nemzeti jelképpé lett zeneműveink a romantika korában keletkeztek, ezzel nem állunk egyedül a világ népei között. A nemzeti gondolat és a történelmi érdeklődés egyaránt a romantika programjának magvát alkotják. A polgárosodás, amely egybeesett a műzene széles körű elterjedésével, Európa-szerte kitérte a kapukat a nemzeti érzés erőteljes, izzó, lélekröpítő megfogalmazásai, a nemzeti tartalmú zeneművek előtt. Ahogyan Chopin a lengyelek vagy Smetana a csehek fiaként, a mi Lisztünk éppúgy öntötte muzsikába a magyarok lelkében leledzett hazafias érzelmeket, egész népük karakterét emelve be a művelt világ közgondolkodásába, ismerőssé téve dallamaikat és érzelmvilágukat a nyugati koncerttermek közönsége előtt.

A romantikát megelőző korok műzenéje a legkevésbé sem számolt a nemzeti gondolat kifejezésre juttatásának fölemelő kötelességével. Nem is igen számolhatott, hisz a mai értelemben vett nemzeteszme csak a késő újkorban lelt otthonra a közgondolkodásban. A megelőző századok szemében a műzene ráadásul fényűzési cikknek számított, megrendelői arisztokrata házak és királyi udvarok voltak, amelyeknek történelmi érdeklődése legföljebb dinasztikus témák, megörökítésre érdemes uralkodói tettek körére terjedt ki, mint Händel

Dettingeni Te Deuma vagy Haydn *Nelson-miséje* esetében. S ha ez utóbbi, magyar főúri udvarban keletkezett zenemű alkalmas is a napóleoni idők szemléltetésére, a korabeli udvari opera egyebekben mitológiai allegóriákat, árkádiái románcokat tett meg cselekményeül.

Hazánkban ez utóbbi két műfaj – az opera és az egyházi műzene – csak egy-két kivételes gazdagságú főúri kastélyban jelenhetett meg, amelyek a nyugatias műveltség oázisait képviselték a három részre szabdalt, viharok tépázta Magyarországon. Akár az Esterházyak, akár a nagyváradi püspök, Patachich Ádám zenepártoló udvarába tekintünk, ott nyugatról meghívott muzsikusokat találunk, akik német, olasz, francia muzsikával szórakoztatják a magyarul nem is igen beszélő előkelőségeket. Jellemző, hogy mindkét udvar elbüszkélkedhet egy-egy Haydnnal: Joseph Eszterházzán, öccse, Michael Váradon tevékenykedik a bécsi ízlést követő zenei fényűzés szolgálatában. Habár Haydn egyik-másik szimfóniájában és vonósnégyesében éppúgy felbukkannak a magyar köznép – elsősorban verbunkos és cigányzenei gyökerű – tánczenei motívumai, mint a zselici Esterházy-kastélyban házitanítóskodó Schubertnél, aki a vidéki Magyarország kilátástalan bánatát, dacos heroizmusát és megadó melankóliáját is szóhoz juttatja, utat

mutatva Liszt magyar rapszódiainak (*Divertissement á la Hongroise D 818*), ez alig több mint egzotikus szuvenir a távolba vesző pusztá regényes világából.

Ahogy tehát a hamisítatlan magyar muzsika, éppúgy a nemzeti sorskérdések, közös történelmi emlékezetünk tanúságai sem szüremkednek be a főúri zene termeibe, a kor műzenéjébe; erre a romantika koráig kell várnunk. Nemzeti identitásunk megtartó zenei örökségét ezért másutt kell keresnünk.

Két csapáson indulhatunk meg: az egyházi illetve a népi hagyományén.

Hivatalos, kanonizált, „állami” történelmünk zenés krónikáját az egyház szentjeinek körébe emelt uralkodóink emlékét életben tartó liturgikus hagyomány örökíti át egy évezred nemzedékein keresztül. Szent István, Szent Imre, Szent László, Boldog Gizella, Szent Margit és Szent Erzsébet alakja egyaránt elevenen él a magyar gregorián hagyományában és a templomi népének szabadabb, kötetlenebb formájú, több nemzeti karakterjegyeket teret engedő alkotásaiban (*Gaude mater Hungariae; Sanctissimus rex Stephanus; Ó Szent István dicsérettel – 1112–1115 k.; Idvezlégység kegyelmes Szent László király; Novae laudis attolamus – XV. századi lejegyzésben*). Máig kedvelt katolikus énekeink közül Szent Istvánt szólókatja még a *Magyarok fénye, ország reménye* az 1674-i, Szegedi-féle *Cantus catholici* lapjairól, XVII. századi szövegre; a Kodálytól kórusművé alakított *Ah, hol vagy magyarok tündöklő csillaga* az 1752-ből való Dőri-kézirat nyomán. Ez utóbbinak lantváltozatát már 1485-ben feljegyezték, régiségét pedig jelzi, hogy moldvai énekmondók ajkán is fennmaradt. A *Szent Erzsébet asszony életéről* való imádság Náray 1695-ben közreadott *Lyra coelestis*ében örökítették meg első ízben, 170 esztendővel előzve meg Liszt *Szent Erzsébet legendáját* (1865). Ugyanitt találjuk az Árpád-házi szenteket sorra vevő *Isten, hazánkért* kezdetű himnuszt. Szent Margitot a *Pannóniában nőtt teljes szép viola* kezdetű ének dicséri először nyomtatásban, Bozói 1797-ben megjelentetett *Katholikus Karbeli Kötés Énekeskönyvében*. Csángó testvéreink ajkán mindmáig száll az ég felé az évszázadok mélyéből Árpád-házi királyaink dicsérete – *Hol vagy István király? Ének Szent Lászlóhoz* –, mi több: egykor nemzeti himnuszunkképpen is használatos Mária-énekünk, a *Boldogasszony anyánk* ősi változatának keleties hangközeiben messzi sztyeppék őrtüzeinek emléke lobban. A csíksomlyói kántor-barát, Kájoni János (1676) illetve Faludi Ferenc följegyzésében (1771) ránk maradt Szent István- és Szent László-ének már inkább a reneszánsz udvari tónus konzerválódásának tanúi. A kanonikus, egyházi ordenáriumokba foglalt identitásképzés mellett azonban mindvégig életben maradnak ősi eredetmitoszaink a regősök, igricek, kobzosok, később lantosok, históriás énekmondók ajkán. Magának a lovagkirálynak, Szent Lászlónak zenei emlékezetét is sok helyütt átjárnak pogány hiedelem- és dallamvilágunk emlékei. A IV. Béla királyról és a tatárokról való ének följegyzője az erdélyi Dés városának főbírája, Temesvári János volt 1571-ben, akinek krónikáját Heltai Gáspár nyomtatta ki három esztendő elmúltával. Hunyadi Jánost és Mátyást az erdélyi-északmagyarországi protestantizmus ked-

velt énekmondója, Nagybáncai Mátyás foglalta dalba 1560-ban, illetve 1574-ben.

Magyar nyelven irodalmi minőségben elsőként verselő költőnk, Balassi, korának szokása szerint, többnyire közkezen forgó táncdallamokra, énektónusokra szabta rímeit. Dalolva megszólaltatott versei ma is elevenen hatnak, legfőképpen az Európa-szerte ungarescaként, mifelénk ugrós vagy hajdútánc néven ismeretes, szilaj lüktetésű dallamokkal, amelyek évszázadokon át voltak végvári vitézek, táborozó kurucok és bujdosó szegénylegények vigasztalására.¹ Hódoltságkori énekeink részint a végvárak sanyarú sorsát, a megtizedelt nemzet keserűségeit panaszolják, de bőséggel találunk a korszakból olyan zenés hírmondót is, amely nemesi udvarházaik ünnepnapjait, szilaj férfinépünk és büszke tartású szépségeink multságait kelti életre. Többségüket szorgos templomi muzsikások rótták föl tabulatúrás könyveikbe jobbmódú, királyságbeli és erdélyi városainkban, ahol a magisztrátusnak olykor még toronyzenészekre is futotta. Legszébbjeikből Farkas Ferenc alakított szívet *Régi magyar táncok* címen (1953). Az 1604-ből származó „*Ének, mely az magyar nemzetségnek nyomorult múlt és jelen való állapotját traktálja*” törökös hangja abban leli magyarázatát, hogy szerzője, Wathay Ferenc cseszneki várkapitány fogóságban, a konstantinápolyi fekete toronyban költötte énekeit, melyeket szerencsés szabadulása után, 1604-ben rendezett ékes kötetbe.

Csínom Palkó, Csínom Jankó, Zöld erdő harmatát, Rákóczi-nóta – a kuruc szabadságharc énekei – amelyek első nyomaira olyan becses kéziratokban bukkanhatunk, mint az 1716-ból való Bocskor-kódex – mindmáig elevenen őrzik nemzeti emlékezetünkben az európai történelemben is ritkaságszámba menő összefogást a nemzet minden rendjét egyként sújtó idegen önkény nyelv szemben. Európa történetének legdemokratikusabb fölkelése során jobbágy, köznemes és főrendű egy emberként ragadott kardot a lánglelkű Rákóczi felszólítására. S habár a dallamokhoz mára köztudomásúlag hozzátapadt hangszer, a tárogató csupán a XIX. század találmánya, a tilalmas kuruc nóták szájról szájra jártak jó egy évszázadon át, míg első lejegyzőik papírra vetették őket. Aki volt oly bátorságos, hogy el-eldalolja őket, képzeletben megjárta tekintetét a felső-magyarországi tájakon, vallatva a kődbe rejtőző hegyeket, zizegő erdőket: szól-e még a szél zenéi közt a magyar szabadság siráma? A bujdosó kurucok zenei anyanyelve utóbb az elbukott szabadságharc felé visszamerengő nemzeti emlékezet szimbolikus nyelvezetévé vált: a magyar köznemesség e büszke hagyomány jegyében szegült szembe a terézianus kor német hatásaival. A régi csaták letiport avarja alatt tovább izzott az elégedetlenség parazsa, és rendre azzal fenyegette az osztrák elnyomókat, hogy lángba borítja a rebellis koronaországot. Jellemzője a szabadságharcos eszme nem fakuló fényének, hogy nemcsak a kuruc énekek élnek mindmáig a nemzet ajkán, hanem motívumkincsük

¹ A táncformák fejlődéstörténetéhez. In: Kárpáti János (2004, szerk.): *Képes magyar zenetörténet*. Rózsavölgyi és Tsa., 128. o.

fölhasználásával két modern kori zeneszerzőnk is daljátékokat szerzett: Kacsóh Pongrác a *Rákóczi* (1906), Farkas Ferenc pedig a *Csinom Palkót* (1950).

Alig telik el egy évszázad, a magyar nép énekeiben új legendárium formálódik Kossuth Lajos emlékét életben tartandó, 1848 szellemében egyesítve a nemzetet minden elnyomás ellen. *Ütik a rézdobot; 1848-ban el kell menni háborúban; Megütik a dobot; Gábor Áron réz-ágyúja; Bécs várában sír a német; Ördögfüzesi Kossuth-nóta; Kossuth Lajos táborában; Zúg az erdő, zúg a mező; Huszár gyerek szereti a táncot; Elindult már Kossuth is; Klapka induló; Jó dolga van a mostani huszárnak; Kossuth Lajos azt üzente; Ballada az aradi 13-akról* – 1848 dallamainak sorában népi táncdallamok éppúgy találhatóak, mint balladák, bujdosódalok, hazafias verbunkok, városi kávéházakban divatozott népies műdalok, a nemzeti romantika neves és kevésbé ismert alkotóinak szerzeményei. Petőfi *Nemzeti dalát* 1848. március 15-én este már lelkes forradalmi tömeg énekelte a Nemzeti Színházban. Az élen a komponista, Egressy Béni dalolt. *Az A jó lovas katonának és a Nemzetőr dalnak* dallamát nem más, mint Arany János szerezte. A hangversenyzene végül Bartók 1904-ben bemutatott *Kossuth-szimfóniájával* áldozott 48 emlékének. A műfaji sokszínűség zenei igazolása annak, hogy 1848-49 az egész nemzet szabadságharca volt.

Verdink nekünk, magyaroknak nem volt, nem is lehetett. Sem a barokk operát fogyasztó főúri réteg, sem a műfaj romantika korabeli közönsége, a polgárság nem tett ki mifelénk akkora létszámot, amely állandó operaéletet tett volna lehetővé akár csak Pest-Budán is. A műfajt évtizedeken át vándor trüppök, gyakorta németajkú teátrumok ápolták csak, a korabeli világszínvonaltól messze alulmaradó minőségben. Hogy egy zeneszerzőből a nemzetegyesítés élő jelképe, operáiból pedig a forradalmi gondolat gyúanyaga válhatott, ez csakis olasz földön fordulhatott elő, ahol az utca és az operaházak zenéje sohasem távolodott el egymástól abban a mértékben, mint másutt. Erkel Ferenc életműve így aztán jószerével „tűzokádó gyanánt” lobbantotta lángra a magyar polgárosodás programot kereső, lelkesítésre szomjazó nemzedékét. Történelmi operáit a Bellinitől és Donizettitől megalapozott, Verdi által kiteljesített romantikus szellemiség hatja át, ami kiváló alkalom arra, hogy reflektorfénybe állítsa egy-egy kimagasló hősünket, sorsunk fordulópontjait. A *Hunyadi László* (1844) és a *Bánk bán* (1861) éppolyan forradalmi hatást vált ki áthallásos párhuzamaival a magyar publikum körében, mint az utóbbi prózai eredetije a pesti forradalom estéjén vagy Verdi történelmi parabolái, a *Nabucco* vagy a *Don Carlos* olasz földön. Erkel számos további történelmi operával ajándékozta meg a magyar zenetörténetet, noha a *Bátori Mária* (1840), az *István király* (1855), a *Brankovics György* (1874) vagy a *Dózsa György* (1867) rendre-korra újráfelfedezett partitúrái messze elmaradnak a két, máig lelkes fogadtatásnak örvendő Erkel-opera találó hangszílyai, lendülete és feszültsége mögött.²

² Ennek zenei okaihoz. In: Dobszay László (1998): *Magyar Zenetörténet*. Planétás Kiadó, 294. o.

A magyarok ügyének legnagyobb muzsikus prófétája a doborjáni gazdatiszt idegen kultúrán óriássá nevelkedett fia, aki elmaradott hazájában lelt rá a művészetét elevenítő gyökerekre: Liszt Ferenc. A világot Párizsból végigturnézó zongoristafenomén az 1838-as pesti árvíz hírének hallatán ébredt rá magyar voltára. Életét és művészetét ettől fogva távoli nemzete fölemelésének szentelte: magyarországi fellépései a forradalom előtti nemzeti ébredés fontos pillanatainak mondhatók. Habár közismert, hogy Liszt, oszttva a XIX. század közvélekedését, a – *Himnusz* és a *Szózat* zenei háttérét is jelentő – verbunkost és a cigányzenét tekintette magyar népzeneének, magyarságtudata, a zene lelkesítő erejébe, katartikus eszmeiségébe vetett hite megkérdőjelezhetetlen. Míg magyar rapszodiáival inkább az árvalányhajás magyarságképet erősítette meg az európai elit körében, mindig az elsők között volt, ha föllépéseivel vagy szerzeményeivel előrelendíthette a magyarság ügyét. Amikor – Erkel követően és Berlioz feldolgozását megelőzően – *15. magyar rapszodiájává* fejlesztette a *Rákóczi-indulót* (1840), azzal a nemzet szabadságtörekvéseit emelte himnikus kiáltvánnyá, „egyfajta arisztokratikus magyar Marseillaise”-zé, amint maga írta,³ amelynek egy variánsát, *Magyar Király-dal* képében, forradalmi merészséggel Ferenc József jelenlétében tervezte megszólaltatni az Operaház megnyitásakor.⁴ A levert szabadságharcot követően Liszt az eltiport magyar ügy szószólója lett a művelt Nyugaton. 1885-ben alkotta meg a *Magyar Történelmi Arcképek* ciklusát több, korábbi magyar témájú műkedemény nyomán, köztük egy Petőfi emlékének szentelt darabbal. A Barabás Miklós tónusában megörökített alakok többségéhez Lisztet személyes barátság fűzte, a zenei panteon így egyszerre vált személyes és nemzeti gyászciklussá. A megidézett nagy magyarok sorrendben: Széchenyi István, Deák Ferenc, Teleki László, Eötvös József, Vörösmarty Mihály, Petőfi Sándor és Mosonyi Mihály. A levert szabadságharc emlékét tartotta életben a magyar rapszodiák sorozata, de a magyar szimfonikus költészet alapvetésének mondható szimfonikus költemény, a Vörösmarty *Ódájára* válaszul 1854-ben szerzett *Hungária* is. Liszt legmegrendítőbb történelmi tanúságtétele azonban az 1850-ben szerzett *Funérailles*, a *Transzcendens etűdök* 7. darabja. E komor gyászzene Európa-szerte kongatta a részvét és a lázadás ólomhangjait az aradi tizenhármak emlékére.

Ami a népzeneinkben testet öltő kollektív emlékezetet illeti, utolsó virágait a közös hazában élő magyarság végórájában, első világháborús nótáinkban termette. Aki figyelmesen hallgatja őket, a katonabúcsúztatók, hadba vonulók ajkán termett menetindulók és népies műdalok hangjaiban éppúgy fölfedezheti a nemzeti tragédia előérzetét, mint a kor irodalmi reprezentációjában. A katonadalok is egyre-másra elhullajtják hetyke, vitézkedő fordulataikat: „*Megy a gőzös, ripegropog a kereke. / Honvéd baka hajlik ki belőle. / A csákója*

³ Idézi: Kárpáti János (2004, szerk.): *Képes magyar zenetörténet*. Rózsavölgyi és Tsa., 156. o.

⁴ Vö. Kárpáti János (2004, szerk.): *Képes magyar zenetörténet*. Rózsavölgyi és Tsa., 175. o.

hej, de szépen ragyog, / Látod, babám én is huszonkettős vagyok.”

A „*Most kezdődik a tánc*” típusú katonaromantika helyébe a hazai hegyek öleléséből kitépelt, az otthoni mezőről iderívó siratók, kesergők lépnek: „*Fiuméből sebesülve jönnek a katonák. / De sok szőke, barna kislány várja a babáját. / De csak minden tizediknek jön haza a párja, / A többinek közös sírban nyugszik a babája.*”

Trianon után a vezetősziólamot az esztétikailag kéte-sebb értékű, hazafias pátosztól duzzadó romantikus sanzon és magyar nóta ragadja magához: *Csak azért is úgy lesz, ahogy régen volt; Igazságot Magyarországnak; Mindent vissza!; Ott, ahol zúg az a négy folyó* stb. Sokakat megtéveszt a rendszerváltozás óta ismét széles körben énekelt *Székely himnusz* népszerűsége, holott ugyancsak Trianon utóéletéhez tartozik: Mihalik Kálmán az 1921-ben Szegedre száműzött kolozsvári egyetem tanársegédjeként szerezte.

A Kádár-korszak kultúrpolitikája nem kedvezett a történelmi irányultságú, nemzeti hagyományainkat fölelevenítő zeneművek keletkezésének. Jószerevel csak Kodály és Bárdos kórusművei jelentettek kivételt, életben tartva nagyjaink egyházi hagyományból forrászó zenei emlékeit, más esetben történelmi parabolába bújtatva az aktuálpolitikai üzenetet – „Ne bánts a magyart!” (Kodály: *Zrínyi szózata*, 1954; *Nemzeti dal*, 1956).⁵ Ebben a közegben a karöltve járó táncház-mozgalom és a popkultúra képviselte a történelmi tradíciók bátor vállalását, amely együtt járt a monolitikus rendszer kritikájával. Egy-egy Bródy- vagy Zorán-dal áthallásos soraira egy nemzet kacsintott össze: „Azt hiszed, hogy nyílik még a sárga rózsá / Azt hiszed, hogy hallgatunk a hazug szóra” (Illés – Bródy: *Miért hagytuk, hogy így legyen*, 1969). A jelenség az *István, a király* című rockopera rendszerváltó tettként is minősíthető bemutatásában csúcsonyult (Szörényi – Bródy, 1983). Bár ellentmondásos nyilatkozataikban a szerzők olykor relativizálják szándékaikat, a mű, a filmváltozat és az eredeti színpadi előadások a rendszerváltozás szimbolikus pillanataként vonultak be a nemzeti emlékezetbe. A mű fogadtatása történelmi rockoperák sorát hívja életre egészen napjainkig. Szörényi Levente hangzó történelmi arcképcsarnok megalkotására tett kísérletet (*Atilla, Veled, Uram, A kiátkozott*), született zenés mű az *Egri csillagokból*, Zrínyiről és Rákócziról. Az 1956 emlékének adózó *Utazás* (Kocsák Tibor – Miklós Tibor, 1996) nem csupán nívós irodalmi alapanyagát, Tábory György filmregényét hasznosítja méltó igényességgel, de dramaturgiai tekintetben a musicalműfaj egyik legkiforrottabb alkotása, azzal pedig, hogy egyik fináléjában történelmi operatáblóvá tágítja Szózatunkat, vállaltan is kapcsolódni kíván nemzeti emlékeztünk zenei folyamatosságához.

⁵ Vö. Ittész Mihály: *Zrínyi szózata*. Letöltés: <http://www.forrasfolyoirat.hu/0512/ittzes.html>

LEMEZAJÁNLÓ

Államalapítás, középkor:

- Hungarian Chronicle (Vagantes Trió, Hungaroton 31638)
- A Lovagkirály (Kecskés Együttes, kazetta, 1995)

Reneszánsz:

- Court music for King Matthias (Camerata Hungarica, Hungaroton 11844-2)
- Balassa éneki. (Kecskés Együttes. Pro Musica Antiqua Hungarica Danubiana Egyesület kiadása)
- Ungaresca – 500 years of Hungarian music (Mandel Quartet. Hungaroton 31429)
- Budavár (Tabulatúra régizene-együttes. Allegro Thaler 2005)
- Egy könny lanthoz való (Kecskés Együttes. Pro Musica Antiqua Hungarica Danubiana Egyesület kiadása)
- Koboz is peng I-II. (Kecskés Együttes. Pro Musica Antiqua Hungarica Danubiana Egyesület kiadása)

A hódoltság kora és Rákóczi-kor:

- The Music of the „Kuruc” Era (Kecskés Együttes. Hungaroton 31088)
- A kuruc kor zeneköltészet I-II. (Kecskés Együttes. Pro Musica Antiqua Hungarica Danubiana Egyesület kiadása 2003)
- Ancient Turkish Music in Europe (Kecskés Együttes. Hungaroton 12560)

Reformkor és szabadságharc:

- 1848-as dalok és táncok Noszlopy Gáspár emlékére (Kecskés Együttes. Pro Musica Antiqua Hungarica Danubiana Egyesület kiadása)
- Honfidal. Hungarian liberty songs. (Vagantes Trió, Hungaroton 14261)
- Rózsavölgyi Márk: Ballroom dances on period instruments (Festetics Quartet. Hungaroton 31781)

I. világháború és Trianon:

- Magyar katonadalok és énekek a XX. századból (Összeállította: Cseh Tamás és Péterdi Péter; Megafilm Kft. 2000)
- Trianon (archív felvételekből szerkesztette: Éliás Tibor. Musica Hungarica 2003)

Évekkel ezelőtt egy kisebb vizsgálatot végeztek hazánkban – az eredmények tudtommal nem váltak széles körben ismertté – arról, hogy mi, magyarok, mely történelmi időszakra vagy személyiségre emlékezünk dicsőségesként. A legtöbb válaszban Szent Istvánt és korát, Szent Lászlót, és persze Kossuthot emlegették. Tehát legalább kétszáz évet, de inkább ezret kellett visszamenni gondolatban, hogy valami megnyugtatót találjanak a megkérdezettek. Mi ez a mi sajátos, közép-európai történelmi emlékezetünk? Miért van az, hogy a történelmet mindig múltként vagy régmúltként, tényként és nem tudatként tartjuk meg, és soha nem saját jelenünként, aminek alakítói lehetünk? Miért van az, hogy az iskolában mindig a 20. század hazai történelmére jut a legkevesebb idő, hogy az érettségiző inkább van tudatában az egyiptomi múltnak, mint a magyar kilátásoknak? Hogy a tankönyveinkben a „biztonságos” példaszövegek legalább százötven évvel korábbiakról valók? Vajon miért törlődnek ki a közelmúlt emlékezetéből tragikus vonások csak azért, hogy a nosztalgia kiteljesedjék, a „mégiscsak jobb volt akkor” sóhajában? Hogyan válogat a boldogságra vágyó, borús emlékezés?

Kérem, ne higgyék, hogy képes vagyok akár a közelébe jutni a kellően alapos válasznak. Sokan és sokféle módon fogtak már hozzá, mindenki a maga szakterületéről keresve a magyarázatokat. Leginkább, persze, leíró jellegűeket, hogy ne lehessen számon kérni a jövőnek szánt üzenetet. A kognitív pszichológia, a kulturális antropológia, a nyelvészet, a történettudomány mind kutatja az emlékezést. A nemzedékit, a kulturálist, a technológiai; a feledés szakadékeit, a közös tudat fekete lyukait.

Ebédlőasztal

Szöveg: **Aczél Petra** | Fotó: Nagy Gábor

Közben pedig tény, hogy fiataljaink nem érzik, hogy közük van a korhoz, amiben élnek (és ez világszerte tapasztalható jelenség), nem hiszik, hogy tehetnek érte valamit, és a példaképeiket már nem történelmi nagyságokban látják. Az is tény, hogy a nemzeti ünnepekre ugyanazokból a versekből kell válogatni, mert nemigen születnek újak, hogy a diákok egyre többször olvassák, mintsem kívülről mondják a szövegeket, hogy már nem tudják, milyen „piros a vér a pesti utcán”. 1848-ról a szünnappal, 1956-ról egyedül a szerelemmel lehetett népszerűen beszélni, és 1968 inkább jelent amerikai popfesztiválokat, mint közép-európai, virágjában eltiport tavaszt.

A kérdés azonban nem ez. Hanem az, nem teher-e emlékezni? Hogy ismerjük-e még a történetek átadásának módjait? Hogy mesél-e még a nagyszülő az ebédlőasztalnál? Hogy van-e még egyáltalán „ebédlőasztal”, ahol összeülünk? Hogy meddig tart az emlékezés egy korban, ahol a legfontosabb hír élete is legfeljebb egy hét? Hogy mennyire lehet még kiszervezni az agy archiváló, emlékező funkcióit a technológiával? Hogy tud-e feledni a Big Data világa? Hogy van-e még egyáltalán mondanivalónk?

Mert az emlékezés nem pusztán kapacitás, nem agyi funkció vagy tankönyvi ténycsokor. Az emlékezés hozzáállás. Jellemvonás. Tartás és szembenézés. Olyan munka, ami nélkül lehet élni, de minek.

Történelmi emlékezet dolgában nem állunk valami fényesen. Sem mi, magyarok – sem mi, „művelt” nyugatiak. Pedig hát vedd el egy társadalomtól múltját, hőseit, mítoszait – önazonosságát, mi több: jövőjét veszed el.

Körkérdezt tett fel az egyik lap a „plázanemzedék” tagjainak: mit jelent számukra '56 emléke, mit a kommunizmus, mit október 23. Zárva tartó üzleteket – fogalmazódott meg a nem is kirívóan ritka felelet. Abban az országban, amely idegen földben fekvő halottak kísértetével, nemzeti megrázkódtatások tisztázatlan erőviszonyaival küszködik mindmáig. Ahol pár évtizede még nemzetmegtartó erőt képviselt a disszidens családtagok fölemlegetése, a lehúzott redőnyök mögötti emlékezés messze idegenben, értelmetlenül meghalt katonákra. Mostanság mintha baj volna a memóriánkkal. Európa emlékezetvesztésben szenved. A jólét amnéziájában. Azt a társadalmat márpedig, amelynek identitása megrendült, eszméi zavarossá váltak, ő maga pedig tanácstalanná és határozatlanná céljainak kérdésében, védtelenül találja a fundamentalizmus és az agresszió minden formája.

Csak hogy a történések gyökerének azonosítása mulasztásainkkal szembesít. A közvélekedés szerint a nemzeti emlékezet olyasmi, mint valami szoborpark. Eleink dicstetteinek archívuma, idézetgyűjtemény ünnepek esetére. Hogy mennyire nincs így, ennek érzékelteséhez hadd elevenítem föl a kulturális emlékezet elméleteinek közös lényegét! Az ember csak részben kapja meg génjeivel a túléléséhez szükséges tudnivalókat. Fiziológiai fajfejlődésünket ember voltunk kezdeteitől kíséri és betetőzi a kulturális emlékezet evolúciója, amely olyan haladványt gyarapítja az egymást követő nemzedékek tudását, aminő információ-főlhalmozódás a gének szintjén elképzelhetetlen.

Nemzeti memóriazavar

Szöveg: **Marton Árpád**

Ezért egyike az ember ősfélelmeinek az emlékezetvesztés, vizionálja bár Márquez vagy Platón, aki éppenséggel az értelem – emlékezet – akarat készségrármását teszi meg az emberi autonómia zálogául. Az emlékezet: folytonosan aktiválódó tudáskincs, amely nemzedékek tapasztalataival javítja a mindenkori utódok életésélyeit, életminőségét. Emiatt veszedelmes a „mának élés” nagyképű és felelőtlen gyakorlata, amely a haladás álmitológiájának igézetében és a fogyasztás kultiválásában hátat fordít mindennek, amit eleink a maguk szerényebb technikai eszközeivel megfogalmaztak. A modern embert annyira megbabonázzák hatásvadász kommunikációs eszközei, hogy hajlamos teljességgel feloldódni a pillanatnyi befolyások zsongító áradatában. Kollektív emlékezetvesztésünk tünete, hogy nagyipar nélkül képtelenek lennénk alapvető élelmiszereink megtermelésére – önellátás tekintetében az egyén mára az őseMBER szintjére süllyedt –, a kulturális áthagyományozódás elsekélyesedése pedig már nem is az évszázados hagyományok, de egyenest az írás-olvasás készségének rohamos elvesztésében mutatkozik meg legszembeszökőbben. Elidegenedtünk.

Hogy mekkora az esélye eme általános kulturális erózió közegében a nemzeti emlékezet életben tartásának? A hagymázás eredetregék iránt megmutakozó sóvárgás arra utal: az ember alapjában véve mégiscsak érdeklődik a honnan és hová kérdései, származása és célja, időbeni identitása iránt. Reménykeltő tünet a pillanatnak élő tömegcivilizációban. Az ellenben a józan kultúrember felelőssége, hogy Kőlcsey módján számot vetve, tárgyyszerű, kritikus és konstruktív tartalmakkal segítse a nemzet múlt- és jövőkeresését ahelyett, hogy – mint oly sokszor viharos évszázadaink során – délibábos hősmítoszokkal ringatná magát tétlen álmodozásba, sorsának tevékeny és okos alakítása helyett.

Fenyő D. György: **Tanárparadoxon****44 tanács** osztályfőnököknek

folytatás

30. Nem szabad visszaélni
semmilyen bizalommal!

Minden osztályfőnökhöz fordulnak szülők is, gyerekek is otthoni problémákkal. Beteg a nagypapa, műtétje volt a gyerekek még évekkal ezelőtt, az apa munkanélküli, a nagy- vagy dédszülők odavesztek a második világháborúban, az előző iskolában csúfolták a gyereket a kövérsége miatt, logopédushoz kellett járnia első általánosban, stb. Ilyen titkok óhatatlanul és rendszeresen az osztályfőnök tudomására jutnak, a szülők elmondják a tanárnak, a diákok úgyszintén elmesélnék ezer fontos és nem fontos mozzanatot az életükből. Márpedig akinek ilyent elmondanak, abban megbíznak. Gyakran abban is bíznak, hogy a tanár segíteni tud egy probléma megoldásában, de nem feltétlenül: néha csak azért mesél a szülő, mert jólesik megbeszélni valakivel a gyereke problémáját, vagy azért mesél a gyerek, mert jólesik neki komolyan beszélni egy felnőttel.

A titok elmesélése bizalmi gesztus, és nagy felelősséget ró arra, akinek egy titkot elmondanak. A titkokkal nem szabad visszaélni, nem szabad továbbadni, mesélgetni, fecsegni, kibeszélni. Gyakran jó szándékból mesél egy osztályfőnök, azért, hogy a kollégái is értsék egy-egy gyerek viselkedését, gyakran azért, mert neki is fontos lenne, hogy megossza valakivel, amit tud. Mégis: nagyobb érdek, hogy a diákok bizalmát ne veszítse el egy osztályfőnök, és még ennél is nagyobb érdek, hogy attól, mert valaki – gyerek vagy szülő – elmondott valamit önmagáról, ne váljon kiszolgáltatottá. Ezért is nem szabad a gyerekek problémáit vagy magatartását megbeszélni a többi gyerekkel. Az osztályfőnöknek gyakran hallgatnia kell, megőrizni minden rábízott titkot. Illetve ha úgy érzi, meg kellene beszélnie a titkot valakivel, megkérdezheti a gyereket, el szabad-e mondania, amit tud, és ha igen, kinek. A gyerekek legtöbbször elfogadják, ha az osztályfőnök megkéri őket, hadd mondja el a gyermekvédelmisnek, az iskolapszichológusnak, a többi tanárnak vagy éppen az osztálytársaknak, amit tud. De a diák beleegyezése nélkül bizony minden elmondott történet és élmény csak az osztályfőnökre tartozik. Ugyanez vonatkozik a szülők által elmondottakra: megkérheti az osztályfőnök, hadd beszélje meg a kollégáival, az igazgatóval vagy éppen a szülők gyerekekkel, amit tud, de ezt csak akkor teheti meg, ha a szülők ebbe beleegyeznek. A bizalmat ugyanis csak egyszer lehet elveszíteni. Érvényes bizalmi viszony nélkül viszont hogy is lehetne jól végezni az osztályfőnökséget?

31. Az osztályfőnök a szülő
partnere a nevelésben, és
nem a szülő az osztályfőnöké!

Évtizedekig szokás volt kárhóztatni az úgynevezett ket-tős nevelést, mondván, hiába tanítja az iskola sok szépre és jóra a gyerekeket, ha a szülők éppen az ellenkezőjét csinálják. Ezért meg kell változtatni a szülők nevelési szokásait vagy értékrendjét, hogy ugyanúgy neveljenek, mint ahogy az iskola teszi. Csakhogy a viszony éppen ennek ellenkezője: a gyerek alapvetően a családjához tartozik, és bármilyen fontos legyen is az iskola az életében, mégis az a nevelés a mélyebb és – fogadjuk el – fontosabb, amit otthon kap. A szülők kell hogy felneveljék a gyereket, ők gondozzák tizennyolc éven át, ehhez képest egy-egy iskola múltó állapot csupán. Mindenki másként és másra neveli a saját gyereket, és ezt az iskolának és az osztályfőnöknek tudomásul kell vennie. Ennek tudomásul vétele nem jár sok praktikus következménnyel, csak azzal, hogy az osztályfőnök öndefiníciója reális lesz, hogy nem esik a pedagógiai hübrisz vétkébe, a pedagógiai mindenhatóság hitébe. Továbbá ennek tudomásulvétele alapja lehet annak, hogy jó kapcsolatot építsen ki a szülőkkel. Ez ugyanis nem jelenti az, hogy az osztályfőnök ne akarja nevelni a gyerekeket, azt sem jelenti, hogy ne adhatna tanácsokat a szülőknek vagy ne akarja meggyőzni őket valamiről, ha úgy véli, rosszul döntöttek vagy rosszul nevelik a gyereket. Meg kell próbálni ilyenkor beavatkozni, csak éppen nem szabad megsértődni, ha mégsem hallgatnak a tanárra.

32. A szülőknek csak azt kell
elmondani, amiben ők
kompetensek!

Szülői értekezlet: az osztályfőnök elpanaszolja, hányan késnek reggelente az iskolából, továbbá azt, hogy mennyi fegyelmi probléma van énekórákon, segítsenek abban, hogy a gyerekek ne zajongjanak a fiatal énektanárnő óráin. A két probléma közül az elsőt el kell mondani a szülőknek, az utóbbit nem. Abban, hogy a gyerekek hányra érnek be az iskolába, nyugodtan és megreggelizve mennek-e be, vagy az utolsó pillanatban, késve, idegesen, félig összecsomagolt táskával, abban a szülőknek nagy szerepe van, és azon a szülők képesek változtatni. Az viszont, hogy a diákok hogyan viselkednek ének-

vagy rajzórán, nem nagyon tartozik a szülőkre, azt az énektanárnak (és az osztálynak) kell megoldania. Ebben a kérdésben a szülők egyszerűen nem kompetensek, esetleg széttárják a kezüket: de hát én nem vagyok ott, esetleg leszidják a gyermeküket, ne viselkedjen rosszul, netán ellentámadásba lendülve elmagyarázzák, milyen gyenge az énektanár vagy mennyire felesleges tantárgy az ének. Vagyis legfeljebb arra jó ez a közlés, hogy az iskola tehetetlenségét bizonyítsa, másra nem.

A szülőknél arról kell beszélni és velük arról kell beszélgetni, ami rájuk tartozik, ami az ő feladatuk vagy ami őket érinti, ami nekik ad tanácsot, ami számukra teszi érthetőbbé gyerekeik életét. A szülőkkal való viszonyban az osztályfőnök a szakember, a nevelés szakembere, aki jó, okos, használható tanácsokat kell hogy adjon a szülőknél, válaszokat a kérdéseikre, megnyugtató mondatokat a bizonytalanságaikra.

33. Nem szabad a szülőket megszégyeníteni!

A szülők zöme felnéz az iskolára, a tanároknak tekintélyük van a szemükben. A szülők zöme szeretné, ha gyermeke minél jobban boldogulna az életben, minél sikeresebb, eredményesebb, gazdagabb lenne, és ezért legtöbben azt is szeretnék, ha minél jobban tanulna. A szülők zöme mint állami intézményre, néha mint hivatalra tekint az iskolára. Vagyis abból kell kiindulni, hogy a szülők szemében nagyon is számít, hogy mit mond a tanár, az osztályfőnök a gyermekükről. Nincs kínosabb, szégyenletesebb számukra, mint amikor azzal mennek haza a szülői értekezletről, hogy a gyermekük neve elhangzott, hogy nem tanul, baj van vele, nem tud viselkedni, és így tovább. A szülők nagy része szorongva megy be az iskolába, szülői értekezletre, fogadóórára, pláne szaktanári vagy osztályfőnöki hívásra. Nem kell letagadni a problémákat, jelezni kell a szülőknél, ha a gyermekükkel baj van, de ennek mindig az együttműködés, a figyelemfelhívás, a tanácskérés vagy tanácsadás formáját kell öltenie, és mindig négy szemközt (esetleg a gyerekekkel együtt a szülőknél) kell olyant mondani, ami az egyes gyerekekre vonatkozik. Az egyes gyerekek nevelési gondjainak elmondása sohasem (igen, itt le merem írni, hogy sohasem) szolgálhatja a nyilvános megjelölést, a megszégyenítést, az elrettentést. A szülők közül a kevésbé iskolázottakat, a társadalmi presztízsből a tanártársadalom alatt állókat, az érdekérvényesítő képességeikben gyengébbeket különösen óvni kell attól, hogy alsóbbrendűnek érezzék magukat a tanárral /osztályfőnökkel szemben. Máskülönb ez a szülőkből is ellenállást, az együttműködési készség csökkenését, dacot, ellenszenvet vált ki, amit nyilván – bár gyakran öntudatlanul – a gyerekeiknek is átadnak.

34. Tudni kell: minden szülő másként reagál ugyanarra.

Az iskolai problémákat lehetőleg az iskolán belül kell megoldani. Ha egy gyerek rendetlenkedik a magyarórán, ha verekszik a szünetekben, dohányszik a vécében, ott és akkor kell megfegyelmezni, és lehetőleg nem a szülőket

figyelmeztetni, beírni az ellenőrzőbe. Egyrészt mert az ilyen beírásoknak önmaguknak nincs fegyelmező erejük, hanem az osztályfőnök belekalkulálja a szülői reakciót, lényegében átadja a megoldás feladatát a szülőknél. Csakhogy a szülők nagyon különbözőképpen reagálnak ugyanarra: van, aki félévente egyszer írja alá az ellenőrzőt, van, aki minden nap megnézi. Van, aki egy beírástól már pánikba esik, van, aki megrántja a vállát. Ezért lesz gyerek, akit ugyanazért két hetes televízió-elvonással büntetnek, lesz, akit leszidnak, és lesz, akinek csak annyit mondanak: én is világeletemben utáltam a magyartanárt. Ha a legkisebb mértékben is igazságos akar lenni az osztályfőnök, már csak ezért sem hárítja át a problémák megoldását a szülőkre. De azért sem, mert érdemes minden konfliktust és magatartászavart ott és akkor megoldani, amikor és amiért keletkezik. Minél rövidebb idő alatt, minél direkter, minél kevésbé elnyújtva kell figyelmeztetni vagy fegyelmezni a gyerekeket, annál hatékonyabb, annál világosabb számukra az összefüggés a tett és a válasz között, és annál kevesebb újabb feszültséget gerjeszt maga a fegyelmezés.

35. Tartsa távol a szülőket a gyerekek iskolai hétköznapjaitól! De: teremtsen alkalmakat a szülőknél arra, hogy lássák a gyerekek iskolai életét!

Már felső tagozaton, gimnáziumban pedig végképp több életük lesz a gyerekeknek, és ennek megfelelően különbözőképpen viselkednek, más-más arcukat mutatják, és a felnőttkor kezdetéig nagyon nem szeretik összekeverni ezeket a szférákat. Egészen más egy középiskolás gyerek az osztályában, otthon, a szerelmével, a nagyszüleinél, a barátaival vagy az edzéstársaival. Ezért a gyerekek zöme szabadságként éli meg, ha a szülei nincsenek mindenhol a nyomában. Minél kevésbé kell ezért a szülőket osztálykirándulásra vinni, behívni a ballagási díszítést feltenni vagy vándortáborban rájuk bízni a főzést. Hadd kapja meg minden gyerek azt a szabadságot, hogy ezernyi helyzetben nem látják és nem kontrollálják a szülei. Hadd önállódhassanak a gyerekek, hadd kerüljenek ki a családi kontroll alól.

De hasznos, ha a szülőknél mégis vannak alkalmak, hogy lássák a gyerekeiket iskolai közegben, és főleg: hogy lássák a tanáraikat, az osztálytársaikat, akikkel napjaik felét együtt töltik. Egy-egy műsor a szülőknél, egy szülői klub, egy anyák napi műsor, egy osztálybe-mutatkozó a szülők számára, ezek nagy rokonszenvet tudnak ébreszteni a szülőknél a gyerekek iskolai élete iránt, megnyugtatója őket, mert el tudják képzelni, hogyan élnek a gyerekeik, még bátrabban fordulnak problémákkal az osztályfőnökhöz, látják a barátokat és osztálytársakat, stb. Vagyis valamilyen jó egyensúlyt érdemes teremteni aközött, hogy a gyerekek élhessék a maguk elkülönült, a családtól eltávolodott életüket, ugyanakkor ez a világ ne legyen teljesen elzárva a szülők szeme elől.

(folytatjuk)

Bett Show, London

21-24 JANUARY 2015
EXCEL LONDONSzerző és fotó: **Ludas Viktor**

A Bett Show a világ vezető oktatástechnológiai eseménye, amelyet minden évben Londonban rendeznek meg. Az oktatás teljes spektrumát felölelő kiállításon az idei évben a HP, a Google, az Apple, a Microsoft, a Tesco, a Samsung és a Lego mellett körülbelül 700 kiállító és 35000 látogató vett részt a világ minden tájáról.

A kiállításon szembetűnő volt a **robotika** térnyerése számos területen. Az automatizált gyártási folyamatok bemutatása mellett távirányítású eszközökből sem volt hiány. Furcsa volt, amikor egy guruló robotra szerelt tableten megjelent egy lány képe, akiről kiderült, hogy több száz kilométerre van a helyszíntől, mégis ő irányítja a robotot. Webkamerán keresztül kommunikált, és bejárta a csarnok egy részét, köszöntve a látogatókat. Számomra nem is a standokon látott bőséges eszköz kínálat volt szembetűnő, hanem az a szemlélet, amire az egyes kiállítókkal történő beszélgetéseken lettem figyelmes. Az informatikai eszközökre nem ellenségként, de nem is csodaként tekintenek, inkább egyfajta segítségként abban, hogy a tanulóknak egyénre szabott szolgáltatásokat nyújthassanak.

A digitális technológia kínálta lehetőségek napjainkra túlmutatnak a játszva tanuláson. A különböző eszközök használatának megtanulása egyfajta befektetésnek is tekinthető, amely később többszörösen megtérül, mivel az informatika segítségével számos pedagógiai folyamat egyszerűsíthető. Ilyenek például a kiállításon található, felhőalapú szolgáltatások, amelyek nagy népszerűségnek örvendtek. A felhő olyan informatikai megoldás (eszközök, programok összessége) amely lehetővé teszi, hogy a szolgáltatásokat nem egy, hanem különböző eszközökön üzemeltethessük. Ezeket a szolgáltatásokat a felhasználók hálózatán (pl. interneten) keresztül érhetik el. Nem szükséges tehát a továbbiakban papírhagyeket

vagy pendrive-okon adatokat hordozni, hiszen a felhasználó összes eszközén megtekinthető ugyanaz a tartalom.

A digitális technológia meglepő területeken is felbukkant. Egy gyártó az *iskolai étkeztetést* reformálta meg szoftver segítségével. A programba betáplált tanulói adatok segítségével személyre szabott étrendet lehet készíteni minden egyes tanuló számára, igényeiknek megfelelően. Ez különösen hasznos lehet például az ételallergiásoknak.

Pedagógusok gyakran találkoznak azzal a problémával, hogy a városi gyerekek nem tudják, hogyan kerül a tojás az asztalra, miből lesz a kenyér, vagy hol és hogyan terem a sárgarépa. Az egyik áruházlánc online termőföldbejárás programja ezen kíván változtatni. A digitális technológia segítségével a tanulók *interaktív termőföldbejáráson* is részt vehetnek, ahol láthatják, hogy hol, hogyan teremnek a különböző gyümölcsök, zöldségek. A gyerekeknek webkamerán keresztül maga a gazda magyarázza el a növények, állatok helyes gondozását és a termesztési folyamatokat.

A digitális technológia a **hátránykompenzáció fontos eszköze** is lehet. Egy mexikói innováció például azt az igényt elégítette ki, hogy a gyerekek láthassanak természettudományos kísérleteket még ott is, ahol nincs megfelelő felszereltség, ezért amikor az egyik iskolában kísérlet zajlik, akkor a másikban online közvetítik azt.

Néhány bemutatott eszköz akár kis leleményességgel is helyettesíthető, ilyen volt például a médiaoktatáshoz ajánlott mini stúdió, amelyet könnyen pótolhatunk zseblámpával és kézzel készített díszletekkel, egyszerű telefonon lévő kamerával.

A fejlesztések jó része abba az irányba mutat, hogy nem az embernek kell alkalmazkodnia az informatika gondolkodásához, hanem a programokat építik az emberi gondolkodásnak megfelelően, ezért használatuk jóval egyszerűbbé vált. Reméljük, hogy ezeknek a technológiai újításoknak a jelentős része hamarosan hazánkban is elérhetővé válik, kiegészítve a pedagógiai munkát.

A Bett Show-val kapcsolatban további érdekességeket találunk a rendezvény saját honlapján:

www.bettshow.com

Próbálja ki! Ez egy okostelefon segítségével beolvasható vonalkód (QR-kód), amely tartalmazza a honlap linkjét. A beolvasáshoz töltsse le a telefonjához tartozó kódozó programot!

Összeállította: **Indri Gyula**

március 3. BAJZA JÓZSEF

A reformkor mind politikai, mind művelődéstörténeti szempontból jelentős korszak a magyar történelemben. Sok nevet lehetne felsorolni, akik egyik vagy másik területen jeleskedtek, most azonban csak egyet emelünk ki közülük: Bajza Józsefet, a reformkor irodalmi éle-

tének egyik főszereplőjét.

A szerző 18 éves korában tűnt fel egy versével Kisfaludy Károly folyóiratában, az *Aurórán*, és költeményei olyan népszerűek voltak, hogy az emberek népdalokként énekelték őket. Akkor még senki nem gondolta, hogy az érzelmes hangú, szelíd költőből néhány év múlva félelmes tekintélyű, kemény kritikus válik. 1830-ban átvette a beteg Kisfaludytól az *Aurórát*, egy évvel később pedig elindította saját folyóiratát, a *Kritikai Lapokat*. Ettől kezdve állandóan az irodalmi csatározások keresztútjében állt; s hogy általában győztesként került ki ezekből, nem kis része volt ügyvédi végzettségének.

1837-ben Toldy Ferencsel és Vörösmarty Mihállyal együtt megindította a korszak legjelentősebb folyóiratát, az *Athenaeumot*. Ebben nemcsak a tehetséges ifjú költőket támogatták, hanem Játékszíni krónika című rovatukban rendszeresen tájékoztatták az olvasókat a színházi élet eseményeiről is. Nem véletlen, hogy éppen az *Athenaeum* vette pártfogásába a dráma ügyét, hiszen a végre felépült Pesti Magyar Színháznak – a későbbi Nemzeti Színháznak – maga Bajza volt az első igazgatója. Bajza nem kisebb feladatot vállalt, mint a nemzeti nyelv és a nemzeti kultúra elismertetését. 1847-től ismét a Nemzeti Színház igazgatója, 1848-ban pedig Kossuth *Hírlapját* szerkesztette. Politikai szerepléséért és hazafias verseiért a szabadságharc bukása után neki is bujdosnia kellett. Visszatérése után már nem vehetett részt a közéletben; idegei felmondták a szolgálatot, s 1858. március 3-án elborult elmével halt meg a reformkori irodalmi élet egyik vezéralakja, Bajza József.

március 22. GOETHE

1832. március 22-én halt meg Johann Wolfgang Goethe. Szinte minden életrajzában idézik állítólagos utolsó szavait: „Több világosságot!” A legenda, és főleg a hozzáfűzött patetikus magyarázat még ma is makacsul tartja magát. Goethe valójában szép csendben szenderült öröklétre,

s ha korábban mondott is volna ilyesmit, az nem a felvilágosodás eszméjére utalt, hanem mindössze arra, hogy nem látott jól a lefüggönyözött szobában. Persze azért nem véletlen, hogy ez a szállóige megszületett, hiszen a német költőóriás valóban felvilágosult elme volt, aki hitt abban, hogy a kultúra olyan hatalom, mely békében egyesítheti az emberiséget. Nem rajta múltott, hogy következő gondolatai még a mai napig is csak gondolatok:

„Fura dolog a nemzeti gyűlölködés: a kultúra legalsóbb fokán a legerősebb és leghevesebb. Van azonban egy fok, ahol teljesen megszűnik, és ahol az ember úgyszólván nemzetek fölött áll, és a szomszéd nép javát és baját ugyanúgy átérzi, mintha a saját népéé lenne. Az ember mindenütt hall és olvas az emberiség haladásáról, a világviszonyok és az emberi viszonyok további távlatairól. Meggyőződésem szerint kialakulóban van egy általános világirodalom, amelyben előkelő szerep vár miránk, németekre. De persze, mi németek, ha nem pillantunk ki saját szűk körünkől, könnyen beeesünk a vaskalapos önteltségbe. Azért szeretek én szétnézni más nemzetek háza táján, és tanácsolom mindenkinek, hogy cselekedjék ugyanígy. Sem egy pillantásom, sem egy lépésem nem volt idegen országokban másért, mint azért, hogy az általános emberit a legkülönbözőbb formákban megismerjem, azt hazámban is megtaláljam, elismerjem és előmozdítsam.”

március 24. ARANY LÁSZLÓ

Arany János fia, László Nagyszalontán született 1844. március 24-én. Első irodalmi élményét 3 éves korában szerezte, amikor egy látogatás alkalmával Petőfi az ölébe ültette, és elmondta neki híres ürgés meséjét. Arany János le is írta a hatást egyik levelében:

„Laci hozzám írt versedet könyv nélkül tudja (könyvből nem is tudhatná), s mily büszke vele, hallo! Julcsa olvasta, Laci hallgatta, úgy tanulták be. Akárki jó a hához, ismerős vagy idegen, első dolga előkeresni a lapot s mutogatni a verset, hogy azt neki Petőfi Sándor bácsi küldte.” 16 éves korában nővérével együtt bejárta a Székelyföldet, s az ott gyűjtött népmeséket hamarosan ki is adta. Műveltségével mindig kitűnt a többiek közül, de azt senki sem sejtette, hogy apja költői tehetségéből is örökölt. Arany János is meglepődött, amikor a Kisfaludy Társaság 1867. évi pályadíjas művéről kiderült, hogy a jelige mögött megbúvó szerző a saját fia.

Az eset öt év múlva megismétlődött, de ezúttal óvatosabb volt: a *Déliabok hőse* című verses regényéhez mellékelt boríték ugyanis nem a nevét tartalmazta, hanem egy levelet, melyben közölte, hogy inkognitóban akar maradni. Irodalmi működése mindössze 9 évig tartott. Írt néhány verset és tanulmányt, fordított Lermontov, Puskin, Molière és Shakespeare műveiből; besegített apjának a Szépirodalmi Figyelő és a Koszorú szerkesztésébe, végül 30 éves korában, *A hunok harca* című elbeszélő költeményével búcsút mondott az írásnak. Ettől kezdve csak polgári hivatásának élt: jegyző, titkár, majd igazgató lett a Földhitelintézetben, képviselővé idején pedig kidolgozta a szerzői jogról való törvényjavaslatot. Szabadidejében vívott, tornázott, vadászott, és bejárta fél Európát. Apja halála után még egyszer, utoljára kapcsolatba került az irodalommal. Ő rendezte sajtó alá Arany János költői hagyatékát és levelezését, saját műveit azonban nem engedte újból kinyomtatni.

Iránytű

Összeállította: **Indri Dániel**

Elindult az Iskolai Konfliktus Tudásközpont online felülete, az ISKON

Az iskolai agresszió nem sajátosan magyar probléma, a világon mindenütt küzdenek ellene. Ennek a küzdelemnek lehet fontos hazai eszköze az Iskolai Konfliktus Tudásközpont online felülete, a most indult ISKON (iskon.opkm.hu). Az ISKON célja, hogy segítse a pedagógusokat, a diákokat, a szülőket, az iskolafenntartókat és a politikusokat, hogy ki-ki a maga területén találja meg a leghatékonyabb eszközt a különféle iskolai és – végső soron – a társadalmi konfliktusok sikeres kezeléséhez. Az online Tudásközpont olyan strukturált felület, amely intelligens keresőmotorral kiegészítve segíti minden felhasználó munkáját, aki az iskolai konfliktusokkal foglalkozva koherens képet igyekszik kapni a jelenlegi hazai helyzetet és lehetőségeket illetően.

A portálon hazai jó gyakorlat gyűjtemény is található konfliktuskezelési programokról, módszerekről, lehetőségekről. Az összegyűjtött gyakorlatok és programok rövid leírása implementáló intézményeik és elérhetőségeik bemutatásával, webes felületen való közzétételével történik. A projekt eredményeként kialakított felületen azoknak a programoknak az összegyűjtése is cél, melyek csak részben köthetők iskolákhoz.

A Tudásközpont tartalmazza továbbá azon kurrens iskolai konfliktusok felmérésére irányuló kutatás eredményeit, mely elsősorban az iskolai zaklatás/bántalmazás online és hagyományos jelenségeit vizsgálja. A kutatás az 5–8. osztályos korcsoportra nézve országosan reprezentatív, a diákok mellett az őket tanító pedagógusok körében is zajlott. A vizsgálat célja a helyzet felmérésén túl felderíteni a lehetséges beavatkozási pontokat, valamint megtalálni a konfliktusok megoldásában a támogatást, segítséget leginkább elfogadó és igénylő szereplőket.

Az ISKON honlapján számos más fontos információ mellett a finn KiVa (www.kivaprogram.net) elnevezésű, iskolai zaklatással foglalkozó program magyarországi adaptációs tanulmánya található, mely a hazai döntéshozók számára ad rövid összefoglalást a KiVa magyarországi adaptációjának lehetőségeiről, beilleszthetőségéről a magyar köznevelés rendszerébe.

Környezettudatos beruházásokkal korszerűsítik az iskolákat

A Klebelsberg Intézményfenntartó Központ idén márciustól összesen 21 intézményt, 18 települést és 12 tankerületet érintő, évi több százmillió forintos megtakarítást jelentő energiahatékonysági beruházást, többek között homlokzati hőszigetelést, nyílászárócsere és fűtéskorszerűsítést, továbbá napelem- és napkollektor-telepítést valósít meg. A projekt során csaknem 4500 tanuló és 500 pedagógus környezetét teszik élhetőbbé. A munkálatok idén márciusban kezdődnek és előreláthatólag július 31-ig fejeződnek be. (edupress)

Történelmi tanácsadás Tisza Istvánnak

Március 30-án tartották a 2015. évi Országos Középiskolai Problémamegoldó Verseny (OKPV) döntőjét, amely során Romsics Ignác, Száray Miklós, Török Gábor és Strohmayr János zsűrizték a Tisza István magyar miniszterelnöknek tanácsot adó középiskolás csapatokat. A rendezvényre az idei 86 jelentkező csapat közül a selejtező forduló során legjobban teljesítő 15 kapott meghívást. A program egy ismerkedős, feszültségoldó tréninggel kezdődött, ahol a csapatok és kísérőtanáraik olyan humoros információkat osztottak meg egymással, mint például hánykor keltek aznap, vagy mi jut eszükbe a történelemóráról.

Ezt követően a délelőtti elődöntőben három divízióban mérték össze tudásukat a csapatok, ahonnan a délutáni döntőbe a három csapat jutott tovább. A döntős csapatoknak több mint 100 vendég előtt nyílt alkalma meggyőzni a zsűrit arról, hogy az elmúlt 72 órában nekik sikerült a legjobb stratégiát kidolgozniuk Tisza István magyar miniszterelnök számára a szarajevói merényletet követő, meglehetősen összetett helyzetre.

A neves szakértőkből álló zsűri természetesen nem állt kötélnek egykönnyen, Ferenc Ferdinánd meggyilkolásán túl a nemzetiségi kérdéssel, az általános választójog megreformálásával és a Monarchia fenntarthatóságával kapcsolatos, komoly történelmi ismereteket és átfogó gondolkodást megkövetelő kérdésekkel bombázta a döntős csapatokat.

A legkonzekvenszebb megoldást a Városmajori Gimnáziumból érkező, LEGO nevet viselő csapat tagjai, Dombrovsky Borbála, Kovács-Osváth Apolka és Augusztini Krisztián dolgozták ki. A győztes csapat Tisza István számára egy szigorú, de Szerbia által elfogadható ultimátumot, a keménykezűségére fókuszáló belföldi médiamegjelenést és a nemzetiségi kérdésben óvatos reformlépéseket javasolt. (okpv.hu)

PÁLYÁZAT

Tovább bővül az Ökoiskola Hálózat

Az idén tizenegy éves hálózathoz jelenleg 746 iskola tartozik. A cím népszerűségét mutatja, hogy a tavaly decemberi ünnepségen 122 iskola nyerte el első vagy második alkalommal az Ökoiskola, és 52 az Örökös Ökoiskola minősítést.

Jó hír az érdeklődőknek, hogy megjelent az idei címpályázat. Az önértékelésre alapozott pályázat folyamatosan beadható, az első értékelési határnap **2015. május 4.**

A sikeresen pályázó intézmények három évig használhatják az Ökoiskola címet. Eközben számíthatnak az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet szakembereinek segítségére, valamint a környezettudatos iskolák egymást segítő hálózatára: tapasztalataikra a környezeti nevelés egész intézményes megvalósításában, jó gyakorlataikra, és a találkozókra, ötletbörzékre.

Az Ökoiskola minősítés mellett lehetőség van az Örökös Ökoiskola címre is pályázni. Ha egy intézmény egymást követően két alkalommal elnyerte az Ökoiskola minősítést, azaz legalább hat évig környezettudatosságra, fenntarthatóságra oktatta-nevelte diákjait, és a tantervében, valamint az intézmény működésében a környezeti nevelés elvei határozottan érvényesülnek, elnyerheti az örökös tagságot.

A nyílt pályázatot az Emberi Erőforrások Minisztériuma és a Földművelésügyi Minisztérium megbízásából az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet hirdette meg a magyarországi székhelyű nevelési-oktatási intézmények számára. A részletes kiírás az **ofi.hu/okoiskola** oldalon található.

Megjelentek a 2014. évi Országos kompetenciamérés iskolai és tanulói eredményei

Az Oktatási Hivatal honlapján (**www.oktatas.hu**) elérhetőek a 2014. évi Országos kompetenciamérés iskolákra vonatkozó és tanulói adatai. Az Országos kompetenciamérés igazi közszolgáltatás. Eredményeit, információit nemcsak a pedagógiai szakma szereplőinek (tanároknak, osztályfőnököknek, iskolaigazgatóknak, iskolafenntartóknak, oktatási szakértőknek, kutatóknak és a köznevelési rendszer irányítóinak) szánja, hanem minden – az iskolák, illetve a köznevelés iránt érdeklődő – állampolgárnak. Mindezt a teljes nyilvánosság előtt, mindenki számára publikus, elérhető módon teszi. Az Országos kompetenciamérés minden évben három teljes évfolyam (6., 8., 10.) tanulóit vizsgálja. Nagy előnye, hogy a munkaerőpiac, és így az állampolgár számára is alapvetően fontos szövegértési és matematikai készségeket, képességeket méri fel. Ez által az eredmények és a mérés feladatai is könnyen értelmezhetőek mindenki számára.

NEKROLÓG

Neuwirth Gábor oktatáskutató, egyetemi docens, a hazai tehetséggondozás meghatározó alakja életének 84. évében, méltóságát, munkaszeretét, példamutató szakmai elkötelezettségét mindvégig megőrizve, csendesesen, szinte észrevétlenül – ahogyan élt és dolgozott – eltávozott közülünk. Felkészültsége, embersége, közvetlensége kitörőhetetlen nyomott hagyott hallgatóiban és munkatársaiban, a vele kapcsolatba kerülőkben. Szellemi örökségét – saját szakterületén – az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet és a Budapesti Műszaki Egyetem Építéskivitelezési és Szervezési Tanszék feltárja és ápolja. (A vele készült tavalyi portrébeszélgetést, mely lapunk 69. évfolyam 4-5. számában jelent meg, most is elolvashatják honlapunkon.)

Létrejönnek a Pedagógiai Oktatási Központok

2015. április 1-jétől az állami köznevelési feladatellátás keretében az Oktatási Hivatalhoz kerülnek az állami pedagógiai-szakmai szolgáltatások. A hivatal keretében létrejövő Pedagógiai Oktatási Központok ellátási területükön biztosítják a pedagógiai-szakmai szolgáltatásokat, azok koordinálását. Gondoskodnak továbbá a pedagógiai munkát támogató szaktanácsadói, valamint a pedagógusok munkájának külső, egységes kritériumok szerinti ellenőrzését szolgáló tanfelügyelői hálózat hatékony és teljes körű működtetéséről. (**kormany.hu**)

Új tantárgyakat dolgoznak ki a pénzügyi tudatosság fejlesztésére

A Nemzetgazdasági Minisztérium (NGM) és az Emberi Erőforrások Minisztériuma (EMMI) által vezetett munkacsoport a fiatalok alapvető pénzügyi ismereteinek és vállalkozói kompetenciáinak fejlesztésére dolgoz ki tantárgyat, amely hamarosan az iskolai tananyag részévé válhat. A 2013-ban hatályba lépett Nemzeti alaptantervvel megnyílt a lehetőség arra, hogy a 7–12. évfolyamos diákok pénzügyi és vállalkozási ismereteket sajátítsanak el a tanórákon. A két minisztérium márciusban és áprilisban országjáró rendezvénysorozaton mutatja be a tananyagot. Az Európai Pénz7 keretében március 9. és 13. között több mint 90 ezer diák osztályfőnöki órákon ismerkedhet meg az őket is érintő hétköznapi pénzügyi témákkal, a családi költségvetés alapkérdéseivel. (MTI)

Programajánló

Összeállította: **Indri Dániel**

A fizika mindenkié! ✓

Országsszerte, április 18.

2015 „A Fény Nemzetközi Éve”, így számos rendezvény zajlik ennek jegyében. *A fizika mindenkié!* nap célja, hogy egy teljes napon át minden a fizikáról szóljon – a fényről (de nem kizárólag). A rendezvénysorozat igyekszik kedvet csinálni a tárgyhoz, rámutat a fizika nélkülözhetetlenségére, illetve arra, hogy ez a tantárgy is lehet vonzó, szép és rendkívül érdekes. A fényhez köthető bármely kísérlettel, előadással, játékos fizikaórával, fotópályázattal, fényjelenségek megfigyeléséhez köthető tevékenységgel részt lehet venni regisztráció ellenében.

afizikamindenkie.kfki.hu

Autonómia és felelősség II. Tanulásközpontú pedagógia – kompetencia alapú pedagógusképzés ✓

Pécsi Tudományegyetem, április 28–29.

Az *Autonómia és felelősség II. konferencia* a kompetencia alapú pedagógusképzés továbbfejlesztésének szempontját tette a közös párbeszéd alapjává. Ezért mind a plenáris előadások, mind a szekció előadások, mind a műhelyfoglalkozások egyik szükséges eleme a kompetencia alapú pedagógusképzésre vonatkozó reflexió volt – a jelentkező kutatók, fejlesztők, oktatók, képzők, pedagógusok, hallgatók saját tudományos szegmensének szempontjából.

sites.google.com/site/autonomiaesfelelosseg2014

Utolsó órák kiállítás ✓

Budapest, Közlekedési Múzeum, április 15-ig

A kiállítás során megismerhetjük a magyar órágyártás történetének fejeteit a kisipartól a nagyiparig: Hoser Viktortól a szentgottárdi Nemzeti Órágyáron keresztül a pesterzsébeti Órágyárig, de a nagyipari termelést képviselő Magyar Optikai Művek és a Danuvia gyárak órái sem maradtak ki a kiállítás darabjai közül. A tárlat újdonsága, hogy beemeli a köz tudatba a feledésbe merült szentgottárdi Nemzeti Órágyarat, valamint a nagyközönség is megtekintheti azt a raktárfiókban tárolt légvédelmi lövedéket, mely Junghans S30 típusú óraművel rendelkezik. A légvédelmi lövedék óraműve a magyar finommechanikai ipar szempontjából jelentős darabnak mondható, mivel a hazai órágyártás e légvédelmi lövedék óraművének önálló gyártásával indult. Az *Utolsó órák* című órákiállítás a Közlekedési Múzeum épületének rekonstrukciója előtti utolsó kiállítása. Ezzel a tárlattal tisztelgnek minden egykori és jelenlegi, a Közlekedési Múzeumban dolgozó munkatárs előtt, ezért az egyik vitrinben a kollégák egy-egy órája látható. A kiállítás ezen kívül bemutatja a különböző típusú magyar órák teljes vertikumát (ébredtőóra, iskolai- és beléptetőóra, falióra, toronyóra stb.).

www.mmkm.hu/index.php/hu/legujabb-kiallitasok-kozlekedesi-muzeum/448-utolso-orak

Zöld Matek blog ✓

A Zöld Matek honlapon vezetett blog a környezetvédelem különböző témaköreire épülő ingyenes matematika feladatlapokat készítő óvodás és általános iskolás gyermekek számára. A folyamatosan bővülő feladatgyűjtemény hasznos segítséget nyújt a tudatos szülőknek, illetve a hazánkban működő Zöld Óvoda és Ókoiskola hálózat pedagógusainak. zoldmatek.hu

Új módszerek a rajz és vizuális kultúra tanításban ✓

Budapest, Deák 17 Galéria, május végéig

Új módszerek a rajz és vizuális kultúra tanításban címmel indítja el a Deák 17 Galéria 2015 márciusától májusig pedagógusoknak szánt programját, kéthetente szombatonként 10.00–12.30 között, ahol az előadásokat egy fiatal és egy idősebb rajztanár vagy rajzot tanító kolléga tartja, melyet vita, beszélgetés követ.

További programok:

április 25. *Képzőművészeti iskolák (Kisképző)* (Szőke Gáspár képzőművész, a Kisképző jelenlegi tanára és Bodóczky István képzőművész, a Kisképző volt tanára)

május 9. *Hátrányos helyzetű, migrációs gyerekek-fiatalok és iskolai érzékenyítő programok* (Boros Mátyás képzőművész, a Befogadó Otthon oktatója és Jáger Attila vizuális és környezetkultúra tanár, a Menedék Egyesület oktatója)

május 23. *Digitális eszközök használata oktatásban 2.* (Gaul Emil egyetemi tanár, kutató – Zombori Béla, a Kaptár Archívum vezetője)

Helyszín: 1052 Budapest, Deák Ferenc utca 17, I. emelet
A belépés ingyenes.

folyoiratok.ofi.hu

címen elindult új portálunk

Az oldalon az **Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet** összes folyóirata elérhető.

Mostantól friss hírekkel, tanulmányokkal, képgalériákkal várjuk kedves látogatóinkat.

FOGLALKOZÁSKERESŐ

Kiállítás

TANTÁRGYAK

KORCSCOPORTOK

RÉGIÓK

3-5 6-10
11-14 15-18
19+

„KÖTELEZŐ ROSSZ” HELYETT JÓL BEIKSZ-ELT ÉTLAP

Múzeumi kalandozások az iskolai közösségi szolgálat körül

A FIAMP Nemzetközi Audiovizuális és Multimédia Fesztiválon többek között azzal érdemelte ki az AVICOM arany fokozatú díját a Múzeumi Oktatási és Módszertani Központ (MOKK) honlapja, hogy egy folyamatosan fejlődő országos múzeumpedagógiai adatbázisnak, a **Múzeumi a'la carte**-nek is helyet ad. Ezen a felületen az is felhasználóbarát módon kereshető, hogy az adatbázisban szereplő múzeumok és muzeális intézmények országsszerte milyen iskolai közösségi szolgálat (IKSZ) keretében végezhető feladatokra várják a diákokat, akik kulturális és közösségi területen, tehát akár múzeumi környezetben is teljesíthetik egy részét vagy akár egészét is az 50 órás iskolai közösségi szolgálatnak, amely az érettségi bizonyítvány előfeltételének számít a 2016-tól érettségizők számára.

A Múzeumi a'la carte-on szereplő, Budapesten és 25 vidéki településen kínált közösségi szolgálati lehetőségek palettája igen sokszínű, a kínálat a háttér munkáktól az interaktív feladatokig terjed: segítő közreműködés a múzeumpedagógiai vagy közönségkapcsolati munkában, egyszerűbb restaurátori munkáknál, képek digitalizálásánál, leltározásnál, rendezvény szervezésben és lebonyolításban. Az adatbázisba regisztrált múzeumokban teljesíthető közösségi szolgálati lehetőségek teljes találati listája a www.mokk.skanken.hu honlapon érhető el.

A köznevelés rendszerébe beépített iskolai közösségi szolgálat törvényileg előírt kötelező volta mellett fontos tényező a diákok személyre szabott motiválása. A MOKK egyik Fejér megyei koordinátora például egy speciális „köszönöm party” megrendezésével honorálta a helyi IKSZ-es diákok által a múzeumnak nyújtott segítséget. A diákok adottságaira és érdeklődésére, egyúttal a befogadó intézmény lehetőségeire és igényeire szabott ajánlatok akár a kreatív problémamegoldás képességét is fejleszthetik.

Erre jó példa a miskolci Herman Ottó Múzeum, ahol a diákkorosztályt próbálják becsábítani a múzeumba a közösségi szolgálatos diákok bevonásával született kreatív ötletek felhasználásával. A Néprajzi Múzeumban IKSZ-es diákok segítségével alakítottak ki kiállítási tantermet és múzeumpedagógiai programot, a szolnoki Damjanich János Múzeum honlapján pedig a *Neked szól!* című rovat szerkesztésében működhetnek közre. Az iskolai közösségi szolgálat révén tehát akár a muzeológusi, tárlatvezetői, idegenvezetői munkába is betekintés nyerhető, mindez segítséget jelenthet a későbbi pályaválasztásnál.

Az iskolai közösségi szolgálat teljesítése közben a diákok múzeumi szakemberek irányítása mellett bővíthetik ismereteiket az általuk választott tudományterületen, mint például az ELTE TTK Természettudományi Múzeumban. Különleges érzékenyítő programban is részt lehet venni bepillantást nyerve ezáltal a speciális nevelési igényű fiatalok életébe. Szentendrén, a Szabadtéri Néprajzi Múzeumban 2014-ben első alkalommal szervezték meg a Speciális foglalkozást igénylő fiatalok és közösségi szolgálaton résztvevő középiskolások integrált tábort. Az öt nap során a budapesti Vakok Batthyány László Római Katolikus Gyermekotthonából érkezett fogyatékkal élő gyerekek mellett a szentendrei Móróc Zsigmond Gimnázium iskolai közösségi szolgálatot teljesítő diákjai segítettek a tábor vezető múzeumpedagógusoknak.

A MOKK országos múzeumi koordinátori hálózatában 2014 óta külön iskolai közösségi szolgálattal foglalkozó munkacsoport működik, melynek tagjai amellyel, hogy ajánlásokat dolgoztak ki arra vonatkozóan, hogy milyen feladatokba és hogyan érdemes az IKSZ keretében a múzeumoknak a diákokat segítőként bevonni, arra is figyelmet fordítottak, hogy népszerűsítsék a múzeumok körében a közösségi szolgálattal kapcsolatos jó gyakorlatokat. A Budapesten 2014-ben szervezett múzeumpedagógiai tanévfutó központi témáját is az iskolai közösségi szolgálat adta. Mind ezen erőfeszítéseket az a szándék motiválta, hogy „kötelező rossz” helyett lehetőségek és élmények valódi tárházaként értékeljék egyre többen a kötelező iskolai közösségi szolgálatot.